

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Samanta Savickaitė

Klinikinės psichologijos studijų programos
Magistro darbas

Paauglių saugumo patyrimas tėvams konfliktuojant po skyrybų

Darbo vadovas: dr. doc. Danguolė Čekuolienė

Vilnius
2022

TURINYS

| | |
|---|----|
| SANTRAUKA | 4 |
| SUMMARY | 5 |
| SVARBIAUSIOS SAŲVOKOS | 6 |
| PRATARMĖ | 7 |
| 1. ĮVADAS..... | 8 |
| 1.2. Paauglystė ir psichologiniai paauglių poreikiai | 8 |
| 1.3. Tėvų skyrybos ir jų priežastys..... | 9 |
| 1.4. Tėvų konfliktų padariniai paauglio psichologinei gerovei ir elgsenai | 10 |
| 1.5. Skyrybų padariniai paauglio psichologinei gerovei ir elgsenai | 12 |
| 1.6. Emocinis paauglio saugumas | 15 |
| 1.7. Tėvų konfliktų ir skyrybų ilgalaikės psichologinės pasekmės..... | 17 |
| 1.8. Ankstesnių tyrimų ribotumai ir šio tyrimo aktualumas..... | 18 |
| 1.9. Tyrimo tikslas ir uždaviniai..... | 19 |
| 2. TYRIMO METODIKA..... | 20 |
| 2.1. Teorinis tyrimo pagrindimas | 20 |
| 2.1.1. Fenomenologinė pozicija ir pasirinkimo pagrindimas | 20 |
| 2.1.2. Teminės analizės metodas ir pasirinkimo pagrindimas..... | 20 |
| 2.2. Tyrimo dalyviai..... | 21 |
| 2.3. Tyrimo eiga ir instrumentai..... | 23 |
| 2.3.1. Pasiruošimas tyrimui | 23 |
| 2.3.2. Pusiau struktūruoto interviu eiga..... | 24 |
| 2.3.3. Duomenų transkribavimas..... | 26 |
| 2.4. Duomenų analizė..... | 27 |
| 2.4.1. Teminė analizė | 27 |
| 3. REZULTATAI..... | 29 |
| 3.1. Teminės analizės rezultatai | 29 |
| 3.1.1. Buvimas konfliktų sukuryje | 30 |

| | | |
|--------|---|----|
| 3.1.2. | Sunkiai kontroliuojami jausmai | 33 |
| 3.1.3. | Tėvų skyrybų ir konfliktų sukelti sunkumai | 35 |
| 3.1.4. | Svarbūs santykiai su artimiausiais..... | 36 |
| 3.1.5. | Kitokie nei visi | 38 |
| 3.1.6. | Pagalbos poreikis..... | 39 |
| 3.1.7. | Unikali tema: jei viskas būtų kitaip..... | 41 |
| 4. | REZULTATŲ APTARIMAS | 42 |
| 4.1. | Rezultatų aptarimas kitų tyrimų ir teorijų kontekste..... | 42 |
| 4.1.1. | Buvimas konfliktų sukūryje | 42 |
| 4.1.2. | Sunkiai kontroliuojami jausmai | 44 |
| 4.1.3. | Tėvų skyrybų ir konfliktų sukelti sunkumai | 46 |
| 4.1.4. | Svarbūs santykiai su artimiausiais..... | 47 |
| 4.1.5. | Kitokie nei visi | 48 |
| 4.1.6. | Pagalbos poreikis..... | 49 |
| 4.1.7. | Unikali tema: jei viskas būtų kitaip..... | 50 |
| 4.2. | Apibendrinimas | 50 |
| 4.3. | Rezultatų validumo ir patikimumo refleksija..... | 51 |
| 4.4. | Tyrimo ribotumai ir trūkumai, tolimesnių tyrimų perspektyvos ir praktinio panaudojimo galimybės | 52 |
| | IŠVADOS | 53 |
| | LITERATŪRA..... | 54 |
| | 1 Priedas | 60 |
| | 2 Priedas | 61 |
| | 3 Priedas | 62 |

SANTRAUKA

„Paauglių saugumo patyrimas tėvams konfliktuojant po skyrybų“, Samanta Savickaitė, Vilnius, Vilniaus universitetas, 2022 m., 66 psl.

Kasmet pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje, išsiskiria daugelis sutuoktinių ir vis daugiau paauglių lieka gyventi su vienu iš tėvų. Santuoka lydima intensyvių tarpusavio konfliktų ir skyrybos, sutrikdo normalų šeimos funkcionavimą, tad tėvų tarpusavio sunkumus sunkiai išgyvena ir jų vaikai. Tėvų konfliktai ir skyrybos gali paveikti paauglio psichologinę gerovę neigiamai, sukelti elgesio problemų bei sutrikdyti paauglio emocinį saugumą. Tėvų konfliktai gali tęstis ir po skyrybų, tačiau tyrimų, kurie analizuotų tokį paauglių patyrimą per kokybinio tyrimo prizmę, Lietuvoje nėra. Šio darbo tikslas - atskleisti paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų. Šiame tyrime dalyvavo 8 paauglių – 7 merginos ir 1 vaikinai (15-17 metų amžiaus), kurie prieš vienerius arba dvejus metus išgyveno tėvų skyrybas ir patiria jų besitęsiančius tarpusavio konfliktus bei yra vieninteliai vaikai šeimoje. Su kiekvienu paaugliu, buvo atliekamas pusiau struktūruotas interviu, kurio trukmė 30-50 min. Surinkti duomenys analizuoti pasitelkiant kokybinį teminės analizės metodą pagal V. Braun ir V. Clarke (2006). Tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidė atsiskleidė šešios pagrindinės temos: būvimas konfliktų sukūryje, sunkiai kontroliuojami jausmai, tėvų skyrybų ir konfliktų sukelti sunkumai, svarbūs santykiai su artimiausiais, kitokie nei visi, pagalbos poreikis. Tyrime atsiskleidė paauglių intensyvūs išgyvenimai ir pažeidžiamumas. Paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų būtų prasminga analizuoti tolimesniuose tyrimuose ir esant poreikiui kryptingai teikti savalaikę psichologinę pagalbą paaugliams.

Raktiniai žodžiai: paaugliai, emocinis saugumas, tėvų konfliktai, tėvų skyrybos, teminė analizė.

SUMMARY

„Security Experience in Adolescents in the Context of Parental Conflicts after Divorce“, Samanta Savickaitė, Vilnius, University of Vilnius, 2022 m., 66 psl.

Every year in the whole world, as well as Lithuania, lots of married couples separate and lots of teenagers are left to live with only one of their parents. Marriage that is full of intensive conflicts ends up in divorce and that disturbs normal flow of family relationship – kids are experiencing same difficult emotions, exactly same ones like their parents. Conflicts between parents can negatively affect psychological well-being of the teenager as well as make an impact on their day to day behaviour and ruin their emotional safety net. Conflicts between parents could continue after the divorce as well, however there are no qualitative researches that would analyse experiences of teenagers in these kind of situations in Lithuania. The goal of this research is to find out how safe teenagers feel once their parents get divorced but still are in conflicts. 8 teenagers participated in this research – 7 female and 1 male (15-17 years old). They all lived through their parents divorce a year or two ago and still are a part of their ongoing conflicts. None of them has siblings. In this research every teenager had half structured interview that took 30-50mins to complete. All data collected during interviews were analysed using qualitative thematic analysis method by V. Braun and V. Clarke (2006). Six topics were dominating in all interviews: being right in the middle of the conflict, uncontrollable or hardly controllable feelings, consequences of the divorce, relationships with close family, feeling different than everyone else, need for help. During the research teenagers opened up about intensive experiences and fragility. It would be meaningful to keep on analysing teenagers' feel of safety during parents conflicts after divorce and potentially start providing psychological help to them.

Keywords: adolescents, emotional security, interparental conflicts, parents' divorce, thematic analysis.

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Emocinis saugumas – šiame darbe naudojama sąvoka apibrėžia paauglių saugumą šeimoje, kurio pagrindas yra gera emocinė ir psichologinė savijauta bei gebėjimas reguliuoti emocijas susidūrus su stresu (Davies & Cummings, 1994).

Paauglys – šiame darbe naudojama sąvoka, kuri apibrėžia amžiaus tarpsnį nuo 15 iki 18 metų, kuris apibrėžia vidurinį paauglystės laikotarpį (Žukauskienė, 2012).

Teminė analizė – duomenų analizės metodas, kurį pasitelkiant siekiama identifikuoti, analizuoti ir atrasti bendras temas duomenyse, kurie surenkami interviu metu (Braun & Clarke, 2006).

PRATARMĖ

„<...>jie vis tiek pykstasi net būdami atskirai, tai atrodo, kad tai yra pagrindinis dalykas, ta prasme, ką aš turiu gyvenime, tai atrodo, nežinau, kad nebedarau to ką mėgstu, atrodo, kad net negaliu labai stipriai džiaugtis kažkokiais tai savo pasiekimais, nes tada, nes kiekvieną kartą, kai grįžtu namo, tai atrodo kaip du skirtingi pasauliai, <...>“ (Tyrimo dalyvė Iveta).

Šį darbą pradėti pasirinkau vienos tyrimo dalyvės žodžiais. Šiuose žodžiuose atsispindi, kaip sunku yra būti paaugliu, kurio tėvai po skyrybų tebekonfliktuoja tarpusavyje. Tyrimo dalyvės žodžiuose atsispindi, kad tėvų tarpusavio konfliktai jai tapo svarbiausia gyvenimo dalimi. Dalyvė jaučiasi tarsi gyventų dvejuose skirtinguose pasauliuose. Viename viskas gerai, kitame – tėvų nesibaigiantys konfliktai. Tai patyrimas, kuris apibūdina sutrikdytą šeimos funkcionavimą ir kylantį nesaugumo jausmą kasdienybėje.

Tyrimą apie paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų pasirinkau vedama smalsumo, nes niekada nebuvo susidūrusi su paaugliais, kurių tėveliai yra išsiskybę ir toliau konfliktuoja tarpusavyje. Vis dažniau įvairiose diskusijų grupėse pamatydavau atsitiktinių suaugusių žmonių aptariamus sunkumus, kurie buvo kildinami iš vaikystėje/paauglystėje patirtų tėvų konfliktų ir skyrybų. Tada kilo daug klausimų, į kuriuos norėjau rasti atsakymus, tačiau tyrimo eigoje paauglių sunkumus teko išgyventi kartu jais.

Šia tema mokslinių tyrimų, kurie gilintųsi į paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų, Lietuvoje kol kas nėra. Užsienio tyrimo autoriai dažniausiai pasirenka analizuoti paauglių emocinį saugumą tėvams konfliktuojant vis dar santuokoje. Tokie tyrimai atliekami pasitelkiant kiekybinio tyrimo strategiją. Kokybiniai tyrimai, kurie analizuotų paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų padėtų praplėsti jau turimas žinias šia tema, bei prisidėtų prie tinkamos psichologinės pagalbos paaugliams.

Noriu nuoširdžiai padėkoti visiems tyrime dalyvavusiems paaugliams. Jūs leidote pamatyti Jūsų akimis, koks yra paauglių saugumo patyrimas tėvams konfliktuojant po skyrybų. Ačiū už Jūsų pasitikėjimą. Taip pat nuoširdžiai dėkoju savo baigiamojo darbo vadovei dr. doc. Danguolei Čekuolienei už pagalbą ir pasitikėjimą atliekant tyrimą.

1. ĮVADAS

1.2. Paauglystė ir psichologiniai paauglių poreikiai

Paauglystė visuomenėje dažnai yra apibūdinama, kaip itin sudėtingas laikotarpis, kuris kartais gali atrodyti kaip kupinas audringų ir prieštaringų pasirinkimų bei pokyčių kasdieniauose jaunuolio gyvenimo etapuose. Dėl būsimų atsiskyrimo ir individualizacijos procesų, paauglystė yra labai svarbus gyvenimo etapas, kiekvieno asmens gyvenime (Petani, 2011). Paaugliai pamažu tampa jaunais suaugusiais ir pradeda patys priimti svarbius sprendimus, todėl tėvai atlieka svarbų vaidmenį formuojant jų elgesį (Petani, 2011). Taip pat paaugliams pasireiškia biologiniai, socialiniai ir emociniai pokyčiai, prie kurių ne visada yra lengva prisitaikyti (Žukauskienė, 2012), todėl svarbu atsižvelgti į paauglio psichologinius poreikius, kurie teigiamai arba neigiamai prisideda prie paauglio prisitaikymo įvairiose situacijose.

Paauglystė yra itin svarbus etapas kelyje žengiant į pilnametystę ir virstant jaunu suaugusiu. Šiuo laikotarpiu jaunuolis siekia visiškos autonomijos ir nepriklausomybės nuo savo šeimos, tačiau kaip teigia Sacks et al. (2014), šeima ir ypatingai tėvai, paauglio gyvenime yra itin svarbūs. Tėvai gerina paauglio psichologinę gerovę teikdami jam pozityvią paramos sistemą, kurioje jis gali laisvai tyrinėti sparčiai kintančią tapatybę. Tad galima teigti, kad pagrindinius paauglio psichologinius poreikius gali patenkinti tėvai. Costa et al. (2018) atliktame tyrime teigia, kad palaikanti tėvystės praktika, kuri išskiriama kaip autonomijos palaikymas, struktūravimas ir šilumos teikimas paaugliams, gali palengvinti paauglio psichologinius poreikius ir prisitaikymą. Tačiau priešinga tėvystės praktika – didelė paauglio kontrolė, jaučiama destrukcija namuose ir paauglių atstūmimas, gali apsunkinti poreikių tenkinimą ir prisitaikymą. Tyrimo autoriai išskiria tris pagrindinius paauglių psichologinius poreikius, kurie yra būtini sėkmingam jo vystymuisi – autonomijos suteikimas, teigiamas kompetencijos vertinimas ir artimas ryšio palaikymas su tėvais. Petani (2011) atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad paaugliams labai svarbu būti priimtiems savo šeimos narių. Autorius teigia, kad normalus šeimos funkcionavimas yra būtinas tinkamam paauglio funkcionavimui ir tolimesniam formavimuisi, tad jei paauglys šeimoje jaučiasi atstumtas ar nepriimtas tai gali sukelti neigiamas pasekmes. Tad kaip dar vieną paauglio psichologinį poreikį galima išskirti emocinio saugumo poreikį, kurio išsaugojimas yra vienas iš pagrindinių paauglių tikslų (Davies et al., 2002). Davies et al. (2002) emocinio saugumo poreikį įvardija, kaip nuolatinę užtikrintos apsaugos ir saugumo jausmą.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad vieni svarbiausių aspektų tenkinant paauglių psichologinius poreikius yra tėvai ir normalus šeimos funkcionavimas. Visgi, normalų šeimos funkcionavimą gali sutrikdyti daugelis priežasčių, vienos iš jų gali būti tėvų tarpusavio konfliktai ar

tėvų skyrybos (Davies et al., 2013). Tokiomis sąlygomis pagrindiniai paauglio psichologiniai poreikiai, tokie kaip autonomijos suteikimas, teigiamas jų kompetencijos vertinimas, artimo ryšio su tėvais palaikymas ir emocinis saugumas, nėra patenkinami (Costa et al., 2018; Davies et al., 2002). Tad paauglių psichologinių poreikių išpildymas yra svarbus veiksnys, kuris padeda tolimesniam paauglio formavimuisi. Kadangi tėvų tarpusavio konfliktai ir skyrybos yra pagrindinės priežastys, kurios sutrikdo normalų šeimos funkcionavimą, svarbu atsižvelgti ir į skyrybų dažnumą pasaulyje, siekiant įvertinti šiame tyrime analizuojamos problemos mastą.

1.3. Tėvų skyrybos ir jų priežastys

Žmonės, kurie yra pasiruošę kurti šeimą kartu, svajoja apie meilės įtvirtinimą santuokoje ir tiki, kad joje nugyvens visą likusį gyvenimą (Varžinskienė & Vasilikaitė, 2017). Tačiau statistiniai duomenys rodo, kad šiomis dienomis skyrybos yra vis dar opi problema visame pasaulyje, taip pat ir Lietuvoje. Skyrybas lemia įvairios priežastys, kurios yra susijusios su sutuoktinių tarpusavio santykiu, tačiau skiriantis tėvams daugelis vaikų ir paauglių yra priversti kartu išgyventi jų išsiskyrimą.

Atsižvelgiant į statistinius duomenis, kuriuos pateikia Centers for Disease Control and Prevention – CDC, Jungtinėse Amerikos Valstijose per vienerius metus sukuriama 6,1 santuoka iš 1000, o išyra 2,7 santuokų iš 1000. Išsiskiriančių sutuoktinių skaičius sumažėjo per pastaruosius metus (2017 m. – 2,9 iš 1000, 2018 m. – 2,9 iš 1000), tačiau labai neženkliai ir tai vis dar išlieka opi problema. Visgi, net 40 proc. paauglių sulaukę pilnametystės Jungtinėse Amerikos Valstijose išgyvena tėvų skyrybas (Emery et al., 2011). Atsižvelgiant į skyrybų statistiką Europoje (Statista Research Department, 2021), kai kuriose šalyse išyrančių santuokų skaičius itin didelis, taip pat ir Lietuvoje – 44, 5 iš 100 išyrančių santuokų kasmet. Oficialiosios statistikos portale pateikti duomenys rodo, kad kasmet Lietuvoje išsiskiria daugiau nei trys tūkstančiai šeimų, kuriose auga vaikai nuo 0 iki 17 metų, o vaikų likusių gyventi tik su vienu iš tėvų po jų skyrybų kasmet lieka daugiau nei šeši tūkstančiai (Oficialiosios statistikos portalas, 2020).

Skyrybos įvyksta dėl daugelio priežasčių. Remiantis Määttä (2011), pagrindines skyrybų priežastis galima išskirti keturias – per daug skirtingos sutuoktinių asmenybės ir vertybės, kai santuoka yra nesirūpinama (partneriai santykiuose nėra lygūs, jų netenkina tarpusavio sąveika), sutuoktinių skirtingi požiūriai į karjerą, kai sužinoma apie sutuoktinio neištikimybę ar nusikalstamą veiką. Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatai (Varžinskienė & Vasilikaitė, 2017), kuriame į skyrybų priežastis gilinamasi iš moterų perspektyvos, atskleidė kitokias santuokos išyrimo priežastis. Rezultatuose išryškėjo, kad skyrybų priežastimis gali tapti patirtys pirminėje šeimoje, sutuoktinio nepasirengimas kurti šeimą, nuostatos ir įsitikimai apie santuoką, sutrikusi komunikacija ir atvirumo

stoka, paramos stygius rūpinantis vaikais ir namų buitimi, paslaptys tarp sutuoktinių, smurtas ir piktnaudžiavimas alkoholiu. Vyrai išskiria panašias skyrybų priežastis kaip ir moterys, tačiau taip pat išskiria, kad skyrybų priežastimi gali tapti ir nesutarimai dėl finansų (Maslauskaitė, 2018).

Dažnai įvykstančios sutuoktinių skyrybos, kurios yra lydimos sutuoktinių konfliktais ir vyksta visame pasaulyje, paliečia ne tik du besiskiriančius asmenis, tai stipriai paliečia ir jų vaikus (StØrksen et al., 2006). Nors vaikai kaip skyrybų priežastis nėra įvardijama moksliniuose tyrimuose (Määttä, 2011; Maslauskaitė, 2018; Varžinskienė & Vasilikaitė, 2017) ir priežastys kyla iš sutuoktinių tarpusavio santykio, visgi tėvų konfliktai ir išsiskyrimas yra skaudūs išgyvenimai vaikams ir paaugliams. Todėl atsižvelgiant į tai, kad skyrybos yra dažnas reiškinys, svarbu gilintis ir analizuoti, kaip tai paveikia jauno žmogaus vidinį pasaulį.

1.4. Tėvų konfliktų padariniai paauglio psichologinei gerovei ir elgsenai

Tėvų konfliktų metų išreiškiamas neigiamas emocijas išgyvena ir jų vaikai, net jei tėvai ir bando nuslėpti konfliktus. Jų tarpusavio konfliktai stipriai paveikia vaikų ir paauglių psichologinę gerovę (StØrksen et al., 2006). Garckija (2007) teigia, kad tėvų konfliktai gali paveikti vaikus tiesiogiai, taip sukeldami stresą, pažeisdami vaikų saugumo jausmą, pasitikėjimą tėvais ir net savimi. Tėvų tarpusavio konfliktai taip pat yra susiję ir su paauglių elgesio problemomis (Turner & Kopiec, 2006). Paaugliai, reaguodami į tėvų konfliktus neretai tampa pikti ir agresyvūs bei gali turėti polinkį į įvairias priklausomybes. Svarbu paminėti, kad tėvai konfliktuodami tarpusavyje, pradeda dažniau konfliktuoti ir su savo vaikais (Smith et al., 2019). Toks paauglių įtraukimas į tėvų tarpusavio konfliktus taip pat gali sukelti psichologines problemas.

Tėvų intensyvūs tarpusavio konfliktai gali sukelti neigiamas pasekmes paauglio psichologinei gerovei (Olatunji & Idemudia, 2021). Remiantis Fosco & Feinberg (2015) dvejus metus trūkusio tyrimo rezultatais, paaugliai tėvų konfliktus interpretuoja, kaip itin grėsmingus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad paaugliai susiduriantys su dažnais tėvų konfliktais, patiria emocinį distresą. Jaučiamas emocinis distresas pakenkia paauglio pasitikėjimui savimi, kad jis gali įveikti iškilusius sunkumus ir sumažina pasitenkinimą gyvenimu. Tačiau remiantis naujais moksliniais tyrimais (He et al., 2021), kuriame buvo tiriamos sąsajos tarp paauglių savęs vertinimo ir tėvų konfliktų, tyrimo rezultatai atskleidė, kad reikšmingų sąsajų tarp tėvų tarpusavio konfliktų ir paauglių pasitikėjimo savimi nepastebėta. Kitame tyrime atskleidė, kad paaugliai gyvendami su tarpusavyje konfliktuojančiais tėvais, patiria sunkumų formuojant konstruktyvias įveikos strategijas (Smith et al., 2019) ir paantrina Fosco & Feinberg (2015) atlikto tyrimo rezultatus. Paaugliai dėl kylančių tėvų konfliktų jaučia grėsmę, jiems sunku suprasti dėl ko kyla tėvų konfliktai ir jie yra linkę dėl jų kaltinti save (Fosco & Lydon-Staley, 2019). Savęs kaltinimas dėl tėvų tarpusavio konfliktų jiems sukelia neigiamas

emocijas ir sumažina pasitenkinimą gyvenimu. Tad galima daryti prielaidą, kad paaugliams ne visada pavyksta teisingai interpretuoti tėvų tarpusavio konfliktus ir klaidingas interpretavimas jiems kelia neigiamus jausmus ir blogina gyvenimo kokybę.

Paaugliai, kurie išgyvena tėvų konfliktus šeimoje, gali patirti ir depresijos simptomus (Olatunji & Idemudia, 2021). Smith et al. (2019) atliktame tyrime paaiškėjo, kad išgyvenami tėvų tarpusavio konfliktai, paveikia paauglio psichologinę būseną neigiamai ir gali pasireikšti depresijos simptomai. Ilgą laiką konfliktuojantys tarpusavyje tėvai yra linkę dažniau konfliktuoti ir su savo vaikais. Rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliams pasireiškia intensyvi depresijos simptomai po kelerių metų, kai buvo išgyvenami tėvų konfliktai ir konfliktai su tėvais. Simptomai pasireiškia suintensyvėjusiomis neigiamomis emocijomis ir suprastėjusia emocijų reguliacija. Tėvų konfliktai, į kuriuos įtraukiami ir paaugliai, taip pat lemia paauglių vienišumo jausmą, kuris labiausiai atsiskleidžia tarp paauglių vaikinų (Koçak et al., 2017). Kalmijn (2016) atliktame tyrime pastebėjo, kad tėvų tarpusavio konfliktai padidina depresijos simptomų tikimybę paaugliams vaikinams, kuomet yra palaikomas artimesnis kontaktas su tėčiais, tačiau merginoms depresijos simptomai pasireiškia dažniau, kai ryšys su tėčiu yra prastesnis. Kito tyrimo (Turner & Kopiec, 2006) rezultatuose paaiškėjo, kad intensyvi tėvų konfliktai šeimoje gali būti susiję ne tik su depresyvia paauglių būseną, tačiau ir su sunkios depresijos epizodais. Tėvų konfliktai taip pat gali sukelti ir paauglių emocinį reaktyvumą (Davies et al., 2015). Tyrimo autoriai teigia, kad emocinis reaktyvumas reaguojant į tėvų tarpusavio konfliktus yra stipriai susijęs su paauglių jaučiama pablogėjusia psichologine gerove ir pablogėjusiu prisitaikymu.

Paaugliai kasdien matydami konfliktuojančius tėvus gali susidurti ne tik su pablogėjusia psichologine gerove, tačiau taip pat ir su neigiamai pakitusia elgsena. Neigiamos tėvų emocijos ir tarpusavio konfliktai lemia padidėjusį paauglių pyktį ir gali pasireikšti agresyvumu (Olatunji & Idemudia, 2021). Tyrimo autoriai (Olatunji & Idemudia, 2021) pastebėjo, kad paauglių agresyvumas yra susijęs su visomis tėvų tarpusavio konfliktų dimensijomis, tačiau labiausiai siejasi su konfliktų dažnumu ir intensyvumu. Taip pat paauglių agresija yra susijusi ir su perdėta tėvų kontrole, kuri pasireiškia tėvams konfliktuojant tarpusavyje (Koçak et al., 2017).

Paauglių elgesio sunkumai gali pasireikšti ir kaip asocialus elgesys. Asocialų paauglių elgesį lemia ne tik atviri tėvų tarpusavio konfliktai, tačiau ir tie konfliktai, kuriuos tėvai bando nuslėpti (Bradford & Vaughn, 2007). Asociali elgsena pasireiškia, kai paaugliai laiką leidžia su draugais, kurie yra linkę nusikalsti, praleidžia pamokas mokykloje, meluoja tėvams ir mokytojams, vartoja alkoholį ar narkotines medžiagas (Bradford & Vaughn, 2007). Kitų tyrimų autoriai pritaria, kad paaugliai išgyvenantys tėvų tarpusavio konfliktus yra linkę į žalingą alkoholio vartojimą ir kitas priklausomybes bei išskiria, kad konfliktai yra susiję ir su suprastėjusiais akademiniais pasiekimais mokykloje (Doyle & Markiewicz, 2005; Turner & Kopiec, 2006).

Žalingas alkoholio vartojimas nėra vienintelė paauglių priklausomybė, kuri yra susijusi su tėvų besitęsiančiais konfliktais namuose. Zhou et al. (2017) atliko tyrimą, kuriame paaiškėjo, kad paaugliai, išgyvenantys tėvų konfliktus šeimoje, yra linkę įgyti priklausomybę nuo internetinių tinklų ir juose praleisti daug laiko. Pasak tyrėjų, internetiniai tinklai padeda paaugliams atitrūkti nuo juntamo distreso ir tampa saugia vieta, kurioje jie gauna emocinę paramą iš draugų. Kito tyrimo (He et al., 2021) autoriai taip pat nustatė, kad paaugliai, kurių tėvai konfliktuoja tarpusavyje, yra linkę į priklausomybę nuo internetinių tinklų. Autoriai teigia, kad tai yra susiję su vienišumo jausmu, kuri jaučia paaugliai, kai tėvai konfliktuoja tarpusavyje ir neteikia pakankamai dėmesio savo vaikams.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad tėvų tarpusavio konfliktai stipriai paveikia paauglių psichologinę gerovę ir sukelia elgesio problemas, tad svarbu yra analizuoti paauglių sunkumus ir laiku teikti psichologinę pagalbą. Paaugliai matydami ir girdėdami tėvų intensyvius tarpusavio konfliktus yra linkę į pablogėjusią bendrą gyvenimo kokybę (Fosco & Lydon-Staley, 2019). Tėvų konfliktai paaugliams kelia distresą (Fosco & Feinberg, 2015), galimai sumažina pasitikėjimą savimi ir apsunkina konstruktyvių įveikos strategijų kūrimą (Fosco & Feinberg, 2015; Smith et al., 2019), sukelia kaltės jausmą (Fosco & Lydon-Staley, 2019) bei padidina dažnai juntamą vienišumo jausmą (Koçak et al., 2017). Taip pat paaugliams pasireiškia depresijos simptomai ar net depresijos epizodai, kurie yra susiję su tėvų tarpusavio konfliktais (Olatunji & Idemudia, 2021; Turner & Kopiec, 2006). Tėvų tarpusavio konfliktų poveikis paaugliams pasireiškia ir elgesio problemomis, tokiomis kaip žalingas alkoholio vartojimas ir narkotinių medžiagų vartojimas (Bradford & Vaughn, 2007), priklausomybė nuo internetinių tinklų (Zhou et al., 2017), agresyvumas (Koçak et al., 2017) ir asocialus elgesys (Bradford & Vaughn, 2007) bei suprastėję akademiniai pasiekimai (Doyle & Markiewicz, 2005). Tėvų tarpusavio konfliktai stipriai paveikia jauno žmogaus vidinį pasaulį, tačiau taip pat svarbu atsižvelgti ir į tai, kad ilgalaikiai konfliktai tėvus veda skyrybų link, o tai sutrikdo normalų šeimos funkcionavimą ir gali neigiamai paveikti paauglio gerovę.

1.5. Skyrybų padariniai paauglio psichologinei gerovei ir elgsenai

Ilgalaikiai konfliktai sutuoktinius veda skyrybų link, o tai yra skaudus gyvenimo įvykis ne tik besiskiriantiems asmenims. Tėvų skyrybos yra sunkiai išgyvenamos bet kuriame amžiaus tarpsnyje, tačiau tai ypatingai paveikia paauglius, kurie dar tik žengia pirmuosius žingsnius į savarankišką gyvenimą. Tėvų skyrybos paveikia įvairias paauglio gyvenimo sritis, nes tuomet atsiranda dideli pokyčiai šeimoje, komplikuojasi bendravimas su tėvais ar net prarandamas ryšys su vienu iš tėvų (Emery et al., 2011). Paaugliai jaučia suprastėjusią gyvenimo kokybę, jiems sunku pasitikėti savimi. Taip pat stiprios emocijos patirtos tėvų skyrybų metu pasireiškia kaip depresijos simptomai (StØrksen et al., 2005). Skyrybos gali sumažinti emocinį ryšį ir pasitikėjimą ne tik tarp besiskiriančių asmenų,

tačiau ir tarp paauglių ir jų tėvų (Meland et al., 2019). Taip pat gali pakisti paauglių elgsena ir atsirasti elgesio problemų, kurios yra tiesiogiai susijusios su tėvų skyrybomis.

Paauglių psichologinę būseną neigiamai veikia tėvų intensyvūs konfliktai, tačiau skyrybos „sudrebina“ paauglio vidinį pasaulį ir taip pat paveikia jo psichologinę gerovę. StØrksen et al. (2005) atliko tyrimą, kuriame lygino paauglių iš pilnos šeimos ir paauglių patyrusių tėvų skyrybas išgyvenimus. Tyrėjai pastebėjo, kad tėvų skyrybos yra tiesiogiai susijusios su paauglių merginų jaučiamu nerimu, sumažėjusia saviverte, pasireiškiančiais depresijos simptomais ir suprastėjusia gyvenimo kokybe. Kito tyrimo autoriai (Meland et al., 2019) pritaria, kad išgyventos tėvų skyrybos yra susijusios su sumažėjusiu savęs vertinimu, tačiau taip pat išskiria, kad skyrybos paveikia ir pasitikėjimą tėvais. Tačiau autoriai tyrimo rezultatuose išskiria, kad paauglių pasitikėjimas itin sumažėja ir pasireiškia tik bendraujant su tėčiais, pasitikėjimas mamomis statistiškai reikšmingai nesumažėja.

Hadžikapetanović et al., (2017) atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad paaugliai po tėvų skyrybų jaučia intensyvius depresijos simptomus. Tyrimo autoriai išskiria, kad paaugliams yra sunku koncentruoti dėmesį, jie turi suicidinių minčių bei yra labai pesimistiškai nusiteikę. Autoriai teigia, kad tėvų skyrybos paaugliams sukelia gedulo jausmą, tarsi būtų prarastas vienas iš tėvų. Tačiau galima daryti prielaidą, kad gedulas yra jaučiamas, nes prarandama yra vieninga šeimos sistema, kuri yra labai svarbi jaunam asmeniui. Stiprus praradimo jausmas patirtas paauglystėje, gali atsispindėti ir jauno suaugusiojo amžiuje. Tebeka et al. (2016) atliktame tyrime lygino jaunų suaugusių patirtis, kurie paauglystėje patyrė tėvų skyrybas ir tų kurie išgyveno vieno iš tėvų netektį. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad asmenims, kurie paauglystėje susidūrė su tėvų skyrybomis, buvo dažniau diagnozuoti įvairūs nuotaikos sutrikimai bei pasireiškė sunkios depresijos epizodai, nei tiems, kurie paauglystėje patyrė vieno iš tėvų netektį. Kalmijn (2016) atliktame tyrime buvo lyginami paauglių iš išsiskyrusių šeimų ir paauglių iš pilnų šeimų pasireiškiančių depresijos simptomų vertinimas. Rezultai atskleidė, kad paaugliams iš išsiskyrusių šeimų pasireiškia intensyvesni depresijos simptomai, nei paaugliams iš pilnų šeimų. Visgi, kito tyrimo autoriai (Mahon et al., 2003) nepitaria, kad paaugliai iš išsiskyrusių šeimų patiria daugiau depresijos ir nerimo simptomų nei paaugliai iš pilnų šeimų. Tačiau autoriai tyrime išskyrė, kad paaugliai po tėvų skyrybų jaučia itin stiprų pyktį, tačiau pykčio intensyvumas nepriklauso nuo laiko tarpo po tėvų skyrybų. Galima daryti prielaidą, kad autorių pirminė hipotezė, jog paaugliai iš išsiskyrusių šeimų patirs daugiau depresijos ir nerimo simptomų nei paaugliai iš pilnų šeimų, nepasitvirtino, nes tyrime dalyvavę paaugliai visi gyveno su motinomis. Anksčiau minėtuose tyrimuose (Hadžikapetanović et al., 2017; StØrksen et al., 2005) tyrėjai neišskyrė su kuo po skyrybų gyvena paaugliai, tad paauglių gyvenimas su tėčiais arba su mamomis po skyrybų gali būti svarbus faktorius analizuojant paauglių psichologinę gerovę.

Paauglių psichologinė gerovė taip pat priklauso ir nuo išsiskyrusių tėvų naujai sukurtų arba nesukurtų santykių. Bastaist et al. (2018) atliko tyrimą, kuriame išaiškėjo, kad paauglių psichologinė gerovė yra prastesnė, jei jų motinos po skyrybų nesukuria stabilių santykių su nauju partneriu ir turėjo trumpalaikių santykių. Tačiau žvelgiant iš tėčių perspektyvos, rezultatai yra priešingi. Jei tėčiai sukuria naujus bei stabilius santykius su kita moterimi – paauglių psichologinė gerovė suprastėja.

Tėvų skyrybos, kurios paveikia jauno žmogaus vidinį pasaulį, taip pat yra stipriai susijusios ir su paauglių elgesio problemomis. Tyrime (Gustavsen et al., 2015), kuriame autoriai gilinasi į skyrybų poveikį paauglių elgsenai, teigiama, kad paaugliai, kurių tėvai yra išsiskyrę, susiduria su įvairiomis elgesio problemomis. Autoriai išskiria, kad tokie paaugliai yra dažniau linkę į besaikį alkoholio vartojimą, cigarečių ir kanapių rūkymą bei kitų narkotinių medžiagų vartojimą nei paaugliai iš pilnų šeimų. Tyrėjai pabrėžia, kad šios elgesio problemos išlieka ilgą laiką ir dažniau pasireiškia jaunoms merginoms, nei vaikinams. Kito tyrimo (Davies et al., 2016) rezultatai atskleidžia, kad paauglių alkoholio vartojimas, kuris yra susijęs su tėvų skyrybomis, yra pasitelkiamas kaip viena iš streso įveikos strategijų, kuri paaugliams padeda suvaldyti stresą kilusį dėl tėvų skyrybų. Žalingas alkoholio vartojimas taip pat pasireiškia dažniau paauglių gretose, kai po skyrybų nepalaikomas artimas ryšys su tėvu (Tomcikova et al., 2011). Tyrėjai daro prielaidą, kad tėčio teigiamas vaidmuo išsiskyrus tėvams, gali būti, kaip apsauginis veiksnys, kuris apsaugotų paauglius nuo žalingo alkoholio vartojimo po tėvų skyrybų.

Weaver & Scholfield (2015) teigia, kad paauglių elgesio problemos po skyrybų yra susijusios ir su kitais veiksniais, kurie problemas gali paskatinti. Autoriai išskiria, kad elgesio problemos pasireiškia dažniau, kai paauglių namų aplinka po tėvų skyrybų nėra palanki ir stimuliuojanti teigiamas emocijas, kai paauglių mamos jiems nėra itin jautrios ir yra prislėgtos bei kai šeimoje sumažėja pajamų.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvų skyrybos yra itin jautrus ir skaudus išgyvenimas paaugliams ir netgi sukelia gedulo jausmą, tarsi paauglys būtų netekęs vieno iš tėvų (Hadžikapetanović et al., 2017). Tėvų skyrybos paaugliams sukelia kasdien juntamus psichologinius sunkumus, kurie pasireiškia depresijos simptomais (Hadžikapetanović et al., 2017; Kalmijn, 2016; StØrksen et al., 2005), sumažėjusia saviverte ir sumažėjusiu pasitikėjimu vienu iš tėvų (Meland et al., 2019). Susitaikyti su įvykusiomis tėvų skyrybomis paaugliams nėra lengva, tad tėvų kuriami santykiai su naujais partneriais gali sustiprinti bendros psichologinės gerovės suprastėjimą (Bastaist et al., 2018). Taip pat tėvų skyrybos, kaip ir jų tarpusavio konfliktai sukelia paauglių elgesio problemas. Paaugliai yra dažniau linkę vartoti alkoholį ir kitus svaigalus (Gustavsen et al., 2015), taip bandydami palengvinti emocinius sunkumus (Davies et al., 2016), kuriuos sukelia tėvų skyrybos ir sustiprina prasti santykiai su tėvu (Tomcikova et al., 2011) bei nepalaikanti aplinka naujuose namuose (Weaver & Scholfield, 2015). Tėvų ilgalaikiai konfliktai ir skyrybos stipriai paveikia jauno žmogaus

psichologinę gerovę ir sukelia elgesio problemas, tačiau taip pat svarbu ar paauglys jaučiasi emociškai saugus tokioje aplinkoje. Tad siekiant įsigilinti į paauglio patyrimą, svarbu atsižvelgti ir į tai, kaip tėvų konfliktai gali paveikti emocinį saugumo pojūtį.

1.6. Emocinis paauglio saugumas

Emocinis saugumo užtikrinimas yra vienas iš paauglių psichologinių poreikių, tačiau jį sutrikdyti gali pažeistas normalus šeimos funkcionavimas, kuomet konfliktai vyksta tarpusavyje su tėvais arba bendrai šeimoje (Davies & Cummings, 1994). Sutrikdytas emocinis saugumas gali pasireikšti pablogėjusia psichologine paauglio gerove, tad svarbu atsižvelgti į tai, kaip ji yra paveikiama ir kas padeda išlaikyti paauglio emocinį saugumą šeimoje.

Emocinio saugumo teorija aiškina tėvų konfliktų įtaką vaikų ir paauglių raidai (Davies & Cummings, 1994). Ši teorija teigia, kad vaikai ir paaugliai turi jaustis saugūs savo šeimoje, tačiau jei vyksta tėvų tarpusavio konfliktai, vaikai patiria emocinio saugumo trūkumą (Davies & Cummings, 1994). Remiantis šia teorija, destruktivūs vedybiniai konfliktai, kurie yra susiję su priešišku, griaua vaikų saugumo jausmą dėl šeimos tinkamų santykių ir trukdo jų normaliai emocijų ir elgesio reguliacijai (Davies & Cummings, 1994). Davies & Cummings (1994) teigia, kad gera emocinė savijauta ir gebėjimas reguliuoti emocijas susidūrus su stresu, yra emocinio saugumo pagrindas. Vaikai ar paaugliai, kurie jaučiasi emociškai saugūs dėl savo tėvų tarpusavio santykių, pasitiki tėvų tarpusavio bendravimo stabilumu ir nuspėjamumu bei tikisi, kad tėvų konfliktai greitai baigsis ir tėvai jiems išliks pasiekiami fiziškai ir psichologiškai (Davies & Cummings, 1994). Taip pat autoriai teigia, kad vaikai, kurie jaučiasi emociškai saugūs, suvokia, kad tėvų konfliktai jiems nekelia grėsmės jų fizinei ir psichologinei gerovei.

Kaip teigia Davies & Cummings (1994), emocinis saugumas turi įtakos vaikų funkcionavimui tarpusavyje susijusiuose procesuose. Emocinis saugumas turi įtakos vaikų emocijų reguliavimui, emocijų išraiškai ir fiziologiniam funkcionavimui (Davies & Cummings, 1994). Taip pat emocinis saugumas atlieka motyvacinę funkciją ir skatina vaikus bandyti įveikti reikšmingus įvykius, kurie vyksta šeimoje bei emocinis saugumas turi įtakos vaikų pažintiniams procesams ir vidiniam šeimos santykių bendram vaizdai (Davies & Cummings, 1994).

Davies et al. (2016) išskiria tris pagrindinius komponentus, kurie padeda palaikyti vaikų ir paauglių saugumą tėvams konfliktuojant tarpusavyje. Autoriai teigia, kad konfliktų metu kylančios baimės ir reaktyvumas atlieka apsaugines funkcijas, nes tai padeda vaikams greitai pastebėti galimas grėsmes, padidina prieigą prie psichofiziologinių išteklių, kurie padeda tinkamai reaguoti į grėsmingus dirgiklius bei padeda įžvelgti kylantį priešišku tarp tėvų ir padeda jį atpažinti vėlesniuose konfliktuose. Kaip antrą komponentą, autoriai išskiria tėvų emocijų reguliavimo

galimybę, intervenciją ir vengimą, kurie padeda vaikams apsisaugoti tėvams konfliktuojant. Vaikai dalyvaudami tėvų konfliktuose mėgina moduluoti tėvų emocingumą ir elgesį, kol konfliktai nepradedą kelti didesnės grėsmės. Kaip trečiąjį komponentą autoriai išskyrė, jog tėvams svarbu atspindėti, kaip vaikai supranta tėvų tarpusavio konfliktų valdymo prasmę ir pasekmes bei gali padėti vaikams pasiruošti ateities konfliktams.

Daugelis atliktų tyrimų (Davies et al., 2016; Silva et al., 2016; Cummings et al., 2014) patvirtina emocinio saugumo teoriją ir jos prielaidas, kad tėvams konfliktuojant yra sutrikdomas paauglio emocinis saugumas. Sutrikdytas emocinis saugumas gali būti susijęs su suprastėjusia paauglio psichologine gerove. Sutrikdytas paauglio emocinis saugumas gali pasireikšti sumažėjusiu pasitikėjimu savimi ir savo išvaizda bei jėgomis, emociniu reaktyvumu (Silva et al., 2016). Autoriai teigia, kad paaugliai, kurie patiria emocinį nesaugumą dėl konfliktuojančių tarpusavyje tėvų, susiduria su sunkumais formuojant pasitikėjimą savimi ir tai gali pasireikšti įvairiose situacijose bei apsunkinti paauglio prisitaikymą jose. Davies et al. (2016) atliktame tyrime autoriai pastebėjo, kad emocinio saugumo sutrikdymas, kurį sukelia tėvų tarpusavio konfliktai, gali būti susijęs su paauglių nepasitenkinimu gyvenimu ir priešišku prieš tėvus. Autoriai taip pat teigia, kad emocinis nesaugumas yra susijęs su paauglių psichologinių problemų padidėjimu.

Svarbu paminėti, kad tėvai dažnai konfliktuodami tarpusavyje, dažnai į konfliktus įtraukia ir savo vaikus (Smith et al., 2019), tad svarbu atsižvelgti ir į tai, kaip emocinio saugumo sutrikdymas paveikia paauglį, kai konfliktai vyksta šeimoje. Cummings et al. (2014) atlikto tyrimo analizė palaikė konkrečius emocinio saugumo/nesaugumo modelius – saugumas, atsiribojimas ir nuolatinis rūpestis, kaip tarpininkus tarp šeimoje vykstančių konfliktų ir konkrečių paauglių prisitaikymo sričių. Autoriai teigia, kad šeimoje vykstantys konfliktai, kurie sutrikdo emocinį saugumą, gali prognozuoti specifines prisitaikymo problemas, depresijos ir nerimo simptomus, elgesio sunkumus ir problemas tarp bendraamžių.

Tarpusavio tėvų konfliktai gali tęstis ir jiems išsiskyrus, tačiau tyrimų kuriuose būtų analizuojamas emocinis saugumo patyrimas, atliekant literatūros analizę, rasti nepavyko. Visgi, galima daryti prielaidą, kad tai taip pat paveikia paauglių psichologinę gerovę ir sutrikdo jų emocinį saugumo jausmą. Stokkebekk et al. (2019) atliko kokybinį tyrimą, kuriame paaugliai dalinosi savo patyrimu, kai tėvų tarpusavio konfliktai tęsiasi ir po skyrybų. Atlikto tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliai jaučiasi atsakingi už visa šeimą, tėvams konfliktuojant stengiasi nesikišti ir išlikti tylūs, mama arba tėtis bendraudami su jais bando nuteikti juos prieš vieną iš tėvų. Tad analizuojant šio tyrimo rezultatus galima tik daryti prielaidą, kad tokioje situacijoje gali būti pažeidžiamas emocinis paauglio saugumas, nes autoriai teigia, kad paaugliai jaučia sutrikdytą normalų šeimos funkcionavimą, yra priversti tėvams konfliktuojant rinktis palaikyti tik vieną iš tėvų bei daugeliu situacijų turi pasirūpinti patys.

Apibendrinant, paauglių emocinis saugumas yra svarbus veiksnys, kuris yra svarbus paauglių raidai, bei emocijų reguliavimui, emocijų raiškai ir fiziologiniam prisitaikymui (Davies & Cummings, 1994). Emocinis saugumas, sutrikdytas tarpusavyje konfliktuojančių tėvų, gali pasireikšti, kaip pablogėjusi psichologinė gerovė, sumažėjusi savivertė savimi ir savo jėgomis bei emocijų reaktyvumu (Silva et al., 2016), depresijos ir nerimo simptomai, prisitaikymo problemos (Cummings et al., 2014), nepasitenkinimu gyvenimu ir priešiškuumu prieš tėvus (Davies et al., 2016). Visgi tyrimų, kuriuose būrų analizuojamas paauglių emocinis saugumas išsiskyrus ir toliau konfliktuojant tėvams, rasti nepavyko, tad galima tik daryti prielaidą, kad tai sutrikdo paauglio saugumo patyrimą šeimoje. Taigi, tėvų konfliktai ir įvykusios skyrybos itin stipriai paveikia paauglio psichologinę gerovę, sukelia elgesio problemas ir itin sutrikdo emocinio saugumo pojūtį, tad svarbu atsižvelgti ir į tai, kaip skaudžios patirtys atspindi jauno suaugusiojo amžiaus tarpsnyje.

1.7. Tėvų konfliktų ir skyrybų ilgalaikės psichologinės pasekmės

Ankstesniuose poskyriuose buvo aptariamas tėvų tarpusavio konfliktų ir skyrybų poveikis paauglystėje, tačiau svarbu atsižvelgti ir į patirtų sunkumų ilgalaikes pasekmes. Paauglystėje patirtų tėvų konfliktų ir skyrybų poveikis yra juntamas ir jauno suaugusiojo amžiuje, kai reikiama pagalba nėra suteikiama laikotarpyje, kai trauma yra patiriama (Fozard & Gubi, 2017). Patiriamas ilgalaikis poveikis saugus gali apsunkinti asmens kasdienybę ir gali padidinti tikimybę diagnozuoti psichikos sutrikimus.

Kuo intensyvesni tėvų tarpusavio konfliktai, tuo didesnė tikimybė, kad šie konfliktai paliks ilgalaikes pasekmes. Schmidtgal et al. (2000) atlikę tyrimą išskyrė, kad kaip ilgalaikes tėvų konfliktų pasekmes, asmenys pajunta po kurio laiko, tapę jaunais suaugusiais. Tyrime išskiriama, kad jie susiduria su depresijos simptomais, visgi tai stipriau pasireiškia moterims nei vyrams. Fozard & Gubi (2017) atliktame kokybiniame tyrime išryškėjo, kad tyrimo dalyviai paauglystėje išgyvenę tėvų tarpusavio konfliktus, tuo metu nesuprato, kad jiems yra reikalinga specialistų pagalba. Pagalbos kreipėsi tik būdami suaugę ir ilgą laiką lanko individualią terapiją siekdami įveikti paauglystėje patirtas traumas, kurias paliko tėvų tarpusavio konfliktai. Asmenys, kurie paauglystėje patyrė tėvų besitęsiančius konfliktus, taip pat dažnai patiria ir sumažėjusį pasitikėjimą ne tik savo jėgomis, tačiau ir pačiu savimi jau būdami suaugę. Atlikto tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliai tapę suaugusiais jaučiasi mažiau savimi pasitikintys ir sumažėjusi savivertė jiems sukelia sunkumų kasdienybėje, prisitaikant įvairiose situacijose (Fozard & Gubi, 2017).

Tėvų skyrybų, patirtų paauglystėje, taip pat kaip ir tėvų tarpusavio konfliktų poveikis yra jaučiamas ir asmenims suaugus. Viršilaitė & Bukšnytė-Marmienė (2021) tyrime, atliktame Lietuvoje, atsiskleidė, kad vaikystėje arba paauglystėje išgyventos tėvų skyrybos yra susijusios su moterų

pablogėjusia psichologine būseną. Remiantis tyrimo rezultatais, jau suaugusios moterys patiria daugiau depresiško ir nerimastingumo, yra labiau užsisklendusios, patiria daugiau emocinių sunkumų ir išsako daugiau somatinių problemų, nei moterys, kurios neišgyveno tėvų skyrybų jauname amžiuje. Kiatme tyrime (Schaan et al., 2019) pastebėta, kad jaunos moterys, kurios patyrė tėvų skyrybas ankstyvoje paauglystėje, susiduria ir su tokiais psichologinėmis problemomis kaip: stipriu vienišumo jausmu, vengimu prisirišti prie kitų asmenų, stipriu nerimu, lėtiniu stresu ir jaučiamu mažesniu tėvo rūpesčiu bei tėvų skyrybas įvardija, kaip stiprią vaikystės traumą, kuri yra juntama ir būnant suaugus. Taip pat autoriai išskyrė, kad moterims, patyrusioms tėvų skyrybas paauglystėje, yra didesnė tikimybė ateityje diagnozuoti psichikos sutrikimus arba asmenybės sutrikimus. Kitame tyrime (Schaan & Vögele, 2016) autoriai taip pat išskiria, kad jauname amžiuje išgyventos tėvų skyrybos palieka ilgalaikes pasekmes ir suaugusių asmenų yra įvardijamos, kaip stiprios psichologinės traumos. Tyrėjai tyrime atskleidžia, kad traumos patyrimas yra susijęs su sumažėjusiu psichologiniu atsparumu ir atmetimo baime. Kitame tyrime (Morrison et al., 2017) autoriai išskiria, kad suaugę asmenys, kurie paauglystėje išgyveno tėvų skyrybas, susiduria su sumažėjusia saviverte. Tyrimo dalyviai atskleidė, kad jiems sunku patiems daryti svarbius sprendimus ir pasitikėti savo nuojauta, kas yra blogai ir kas yra gerai.

Apibendrinant galima teigti, kad laiku nesuteikta pagalba patiriant tėvų tarpusavio konfliktus ir išgyvenant tėvų skyrybas, gali apsunkinti jauno suaugusiojo kasdienį gyvenimą. Suaugę asmenys šias patirtis įvardija, kaip traumas, kurios yra jaučiamos ir po ilgo laiko. Tokie asmenys dažniau susiduria su depresijos simptomais (Schmidtgal et al., 2000), sumažėjusia saviverte ir pasitikėjimu savo jėgomis (Fozard & Gubi, 2017; Morrison et al., 2017). Taip pat juntami ir kiti emociniai sunkumai, kurie pasireiškia nerimu ir užsisklendumu nuo kitų asmenų (Viršilaitė & Bukšnytė-Marmienė, 2021; Schaan et al., 2019; Schaan & Vögele, 2016). Taigi, savalaikė psichologinė pagalba paaugliams, kurie išgyveno tėvų tarpusavio konfliktus ir skyrybas, yra labai svarbi, siekiant padėti įveikti sunkumus laiku ir jų išvengti tolimesniuose gyvenimo etapuose.

1.8. Ankstesnių tyrimų ribotumai ir šio tyrimo aktualumas

Šiame tyrime siekiama išanalizuoti paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų. Tyrimai, kurie analizuotų tokių paauglių patyrimą yra svarbūs dėl kelių priežasčių.

Tyrimai šia tema gali būti naudingi paaugliams, kurie susiduria su tėvų besitęsiančiais konfliktais po skyrybų, tačiau nediršta apie savo išgyvenimus kalbėtis su kitais. Kokybiniai tyrimai suteikia galimybę paaugliams papasakoti tikrą ir autentišką savo patyrimo istoriją, bei suteikia galimybę kitiems paaugliams, kurie išgyvena tą patį geriau suprasti savo jausmus ir patyrimą, bei atrasti, kad jie yra ne vieni, kurie tai patiria. Tačiau atliekant literatūros analizę buvo pastebėta, kad

tyrimų, kurie analizuotų paauglio emocinį saugumą tėvams konfliktuojant po skyrybų nėra. Visgi, yra nemažai tyrimų, kurie gilinasi į paauglio psichologinę gerovę tėvams konfliktuojant tarpusavyje arba tėvams išsiskyrus. Dauguma anksčiau atliktų tyrimų yra kiekybiniai, kuriuose yra remiamasi išankstinėmis nuostatomis, ką turėtų išgyventi paaugliai tokiaame gyvenimo tarpsnyje. Toks tyrimų metodas nesuteikia galimybės suprasti tikro paauglių patyrimo, nes daugelyje tyrimų yra pateikiama struktūruota informacija, neatskleidžianti gilesnių jausmų ir išgyvenimų.

Atsižvelgiant į statistiką, Lietuvoje tėvų skyrybos yra dažnas reiškinys, kaip ir visame pasaulyje. Atliekant literatūros analizę pavyko rasti nedaug kiekybinių tyrimų, kuriuose būtų gilinamasi į tėvų konfliktų ir skyrybų išgyvenimo poveikį paauglių saugumui, tačiau kokybinių tyrimų rasti nepavyko. Mokslinių tyrimų atliktų Lietuvoje, kuriuose būtų žvelgiama į konfliktų poveikį paaugliui per emocinio saugumo teorijos prizmę taip pat rasti nepavyko. Kadangi tyrimų, kurie analizuotų paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų, kurie būtų atlikti Lietuvoje, rasti nepavyko, tad būsiami atradimai šiame tyrime gali būti naudingi ne tik paaugliams, tačiau ir specialistams, kurie teikia psichologinę pagalbą paaugliams, kurie išgyveno tėvų skyrybas ir patiria besitęsiančius konfliktus.

Apibendrinant, šis tyrimas gali padėti pamatyti paauglių patyrimą jų akimis ir padėti patiems paaugliams, bei specialistams teikiantiems psichologinę pagalbą paaugliams. Taip pat šios problemos analizavimas per kokybinio tyrimo prizmę gali papildyti jau atliktus kiekybinius tyrimus bei juos apjungti ir jautriai pažvelgti į tėvų konfliktų ir skyrybų poveikį paauglio saugumui.

1.9. Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Šio tyrimo **tikslas** yra atskleisti paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų.

Tyrimo klausimas: Kadangi tyrime planuojama taikyti indukcinę kokybinę prieigą, tad siekiant išvengti uždavinių ar klausimų nukreipimo, jie keičiami bendru tyrimo klausimu – „*Koks yra paauglių saugumo patyrimas tėvams konfliktuojant po skyrybų?*“.

Hipotezės nebuvo keliamos, siekiant atsiriboti nuo išankstinių nuostatų ir siekiant analizuoti unikalų paauglių patyrimą.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Teorinis tyrimo pagrindimas

Siekiant atskleisti ir įsigilinti į paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų, pasirinkta kokybinė tyrimo strategija. Kokybinio tyrimo metodas yra pasitelkiamas siekiant atskleisti naujas perspektyvas jau žinomame reiškinyje ir gauti kuo išsamesnę informaciją apie tiriamą reiškinį, kurio ištirti kiekybiškai neįmanoma (Straussas ir Corbin, 1990, cit. Girdzijauskienė, 2006). Šiame darbe bus remiamasi fenomenologine pozicija. Duomenų analizei pasirinktas teminės analizės metodas pagal V. Braun ir V. Clarke (2006). Šiame darbo poskyryje trumpai pristatoma fenomenologinė pozicija, teminės analizės metodas ir jų pasirinkimo pagrindimas.

2.1.1. Fenomenologinė pozicija ir pasirinkimo pagrindimas

Mane, kaip tyrėją, domina subjektyvus, individualus ir autentiškas paauglių saugumo patyrimas tėvams konfliktuojant po skyrybų. Šiuo tyrimu siekiu suprasti ir įsigilinti į paauglių patirtis, kurios jiems yra skaudžios ir itin svarbios. Būtent dėl to pasirinkau atliekant šį tyrimą laikytis fenomenologinės pozicijos. Toks pasirinkimas suteikia galimybę į tyrimo dalyvių patirtis pažvelgti jų akimis ir suprasti patirtus išgyvenimus iš jų perspektyvos.

Fenomenologija padeda gilintis į pasaulio suvokimą, su kuriuo susiduriama tam tikruose kontekstuose ir tam tikru metu, atmetant abstrakčius teiginius apie pasaulio ir žmogaus prigimtį (Willig, 2008). Tad remiantis fenomenologine pozicija, asmens patyrimas yra analizuojamas stengiantis atsiriboti nuo turimų žinių apie tiriamą reiškinį (Willig, 2008) ir tyrimo dalyviai (šiuo atveju – paaugliai) tampa tiriamo reiškinio ekspertais. Visgi, visiškai atsiriboti nuo turimų tyrėjo žinių, kurios gali paveikti tyrimo procesą, duomenų analizę ir interpretaciją, yra neįmanoma. Tad siūloma visa tai „suskleisti“, bet visiškai neatsiriboti. Tyrėjo asmeninių žinių ir patirties refleksija yra naudinga siekiant geriau suprasti ir įsigilinti, kaip turimos žinios gali teigiamai arba neigiamai paveikti tyrimo procesą, o „suskleidžiant“ asmeninę patirtį ir sumažinant jos poveikį tyrimo procesui, tyrėjui yra paprasčiau tiriamą reiškinį analizuoti iš tyrimo dalyvių perspektyvos (Wertz et al., 2011).

2.1.2. Teminės analizės metodas ir pasirinkimo pagrindimas

Kokybinio tyrimo metu surinktų duomenų analizei pasirinktas teminės analizės metodas pagal V. Braun ir V. Clarke (2006). Šis metodas dažnai yra pasitelkiamas pradedančiųjų tyrėjų tyrimuose,

kurie siekia įgyti naujų įgūdžių ir patobulinti turimas žinias, kurios yra reikalingos taikant kokybinę tyrimo strategiją (Braun & Clarke, 2006). Teminės analizės metodas suteikia galimybę identifikuoti, analizuoti ir atrasti autentiškas temas surinktuose duomenyse interviu metu (Braun & Clarke, 2006). Šis duomenų analizės metodas yra patogus analizuojant gausų kiekį informacijos bei leidžia pačiam tyrėjui pasirinkti analizės gilumą. Teminės analizės metodo pagalba, galima atskleisti analizuojamo reiškinių (šiuo atveju – paauglių saugumo patyrimą, tėvams konfliktuojant po skyrybų) bendruosius bruožus išskiriant temas, kurios suteikia galimybę surinktą kokybinę medžiagą struktūruoti ir interpretuoti (Braun & Clarke, 2006). Surinkti duomenys analizuojami indukcinio būdu, o tai kaip ir fenomenologinė pozicija, kurios laikomasi šiame tyrime, suteikia galimybę į interviu metu surinktus duomenis pažvelgti tyrimo dalyvio akimis, „suskliaudžiant“ ankstesnę patirtį ir turimas žinias. Surinktiems duomenims tyrėjas priskiria specifiskus kodus interviu fragmentams ir juos jungia į temas, kurios yra sudaromos pasitelkiant tik turimais duomenimis, neatsižvelgiant į teorijas ar kitų tyrėjų atliktų mokslinių tyrimų rezultatus bei jau turimas žinias apie tiriamą reiškinį (Braun & Clarke, 2006).

Teminės analizės metodą pasirinkau dėl šio metodo lankstumo, nes duomenis analizuojant teminės analizės pagalba, pats tyrėjas pasirenka analizės gilumą. Taip pat šis metodas nėra priklausomas nuo teorinių ir epistemologinių paradigmu, tad jį taikyti galima tyrime, kuriame laikomasi fenomenologinės pozicijos. Teminės analizės pasirinkimą lėmė ir tai, kad taikant šį analizės metodą galima išanalizuoti gausų kiekį informacijos. Taip pat šis metodas sudaro tinkamas sąlygas pradedančiajam tyrėjui tyrimą atlikti atsakingai ir profesionaliai, nes teminė analizė literatūroje yra aprašyta aiškiai ir struktūruotai.

2.2. Tyrimo dalyviai

Šiame tyrime dalyvavo 8 paaugliai, kurie išgyvena tėvų tarpusavio konfliktus po jų skyrybų. Tyrimo imtis buvo pasirinkta iki 8 tyrimo dalyvių siekiant duomenų prisotinimo, taip pat atsižvelgiant į psichologinį temos jautrumą bei pasirinktą kokybinį indukcinį teminės analizės metodą. Šis metodas reikalauja iš kiekvieno tyrimo dalyvavusio asmens surinktų duomenų individualizavimo ir išsamios analizės.

Tyrimo dalyvių atrankai buvo taikyti tam tikri kriterijai, kurie padėjo užtikrinti homogenišką tyrimo dalyvių imtį:

1. *Visi tyrimo dalyviai yra paaugliai, kurių amžius yra nuo 15 iki 18 metų* – kadangi paauglystės tarpsnio apibrėžimas literatūroje yra labai netikslus, remiantis R. Žukauskiene (2012), pasirinktas šis amžiaus tarpsnis (nuo 15 iki 18 metų), kuris apibrėžia vidurinį paauglystės

laikotarpį. Taip pat remiantis Galić et al. (2015) paaugliai, kurie lanko vyresniųjų mokyklą (šiuo atveju – gimnaziją), galimai turės geresnius reflektavimo įgūdžius nei jaunesni paaugliai.

2. *Visų tyrimo dalyvių tėvai yra išsiskyrę nuo vienerių iki dvejų metų* – šis kriterijus pasirinktas taikyti atsižvelgiant į psichologo etikos reikalavimus, jog geresnis tyrimo dalyvių reflektyvumas interviu metu atsiskleidžia tik praėjus kuriam laikui nuo stresinio įvykio (šiuo atveju – tėvų skyrybų).
3. *Visi tyrimo dalyviai susiduria su tėvų tarpusavio konfliktais;*
4. *Visi tyrimo dalyviai yra vieninteliai vaikai šeimoje, t. y. neturi brolių ar seserų* – šis kriterijus pasirinktas taikyti atsižvelgiant į moksliniuose straipsniuose (Grych et al., 2004) aprašomus rezultatus, kad artimas ryšys su broliais/seserimis padeda greičiau atsigauti po tėvų skyrybų. Tad šis kriterijus pasirinktas siekiant aprašyti patiriamus sunkumus vienodomis sąlygomis.

Šiam tyrimui daugiau homogeniškumo kriterijų nebuvo taikyta, kadangi kokybiniuose tyrimuose siekiama sužinoti, kas bendro sieja tyrimo dalyvių patirtis, tad įvairi patirtis reikšmingai papildo tyrimą. Tyrimo dalyviai gali skirtis lytimi, gyvenamąja vieta, gali gyventi su mama arba tėčiu. Svarbu, kad pasirinktų tyrimo dalyvių nesietų jokie ryšiai ir jie vieni kitų nepažinotų, todėl tyrimo dalyviams nebūtų atskleidžiama jokia informacija apie kitus asmenis, kurie dalyvaus tyrime, siekiant išlaikyti surinktų duomenų konfidencialumą.

1 lentelėje yra pateikiama demografinė informacija apie tyrimo dalyvius. Visi tyrimo dalyviai yra 15-17 metų amžiaus, daugiau nei pusė (6 iš 8) tyrimo dalyvių yra 17 metų amžiaus. Daugiau nei pusė (6 iš 8) tyrimo dalyvių tėvų skyrybas išgyveno būdami 15 metų amžiaus ir tik dalis (2 iš 8) tyrimo dalyvių – 13 metų amžiaus. Beveik visi (7 iš 8) tyrimo dalyviai yra merginos, vienas vaikinys. Penkių tyrimo dalyvių tėvai išsiskyrė prieš du metus, o likusių trijų tyrimo dalyvių tėvai išsiskyrė prieš pusantrų metų. Visi tyrimo dalyviai po tėvų skyrybų gyvena su mama.

Šiame tyrime tyrimo dalyvių vardai yra pakeisti, siekiant užtikrinti surinktų duomenų anonimiškumą (žr. 1 lentelė).

| Nr. | Tyrimo dalyvis | Tyrimo dalyvio amžius | Tyrimo dalyvio amžius, kai išsiskyrė tėvai | Kada išsiskyrė tėvai | Su kuo liko gyventi po tėvų skyrybų |
|-----|----------------|-----------------------|--|----------------------|-------------------------------------|
| 1. | Joana | 15 metų | 13 metų | Prieš 1,5 metų | Mama |
| 2. | Diana | 15 metų | 13 metų | Prieš 2 metus | Mama |
| 3. | Iveta | 17 metų | 15 metų | Prieš 1,5 metų | Mama |
| 4. | Gabija | 17 metų | 15 metų | Prieš 1,5 metų | Mama |
| 5. | Agnė | 17 metų | 15 metų | Prieš 2 metus | Mama |
| 6. | Edvinas | 17 metų | 15 metų | Prieš 2 metus | Mama |

| Nr. | Tyrimo dalyvis | Tyrimo dalyvio amžius | Tyrimo dalyvio amžius, kai išsiskyrė tėvai | Kada išsiskyrė tėvai | Su kuo liko gyventi po tėvų skyrybų |
|-----|----------------|-----------------------|--|----------------------|-------------------------------------|
| 7. | Luka | 17 metų | 15 metų | Prieš 2 metus | Mama |
| 8. | Barbora | 17 metų | 15 metų | Prieš 2 metus | |

1 lentelė. Demografinė informacija apie tyrimo dalyvius (vardai yra pakeisti).

2.2.1. Tyrimo dalyvių paieška

Tyrimo dalyvių paieška buvo vykdoma paruošus kvietimą savanoriškai dalyvauti tyrime, kuriame nurodyta esminė informacija apie vykdomą tyrimą (žr. *1 Priedas*). Šiuo kvietimu buvo pasidalinta atsitiktinai pasirinktose trijose Ukmergės ir Kauno miestų gimnazijose. Taip pat kvietimas savanoriškai dalyvauti tyrime buvo talpinamas ir socialinės platformos „Facebook“ keliose diskusijų grupėse („Girls dream team“, „Laisvi paaugliai“), kurių nariai būtų paaugliai. Visgi, paauglius pasiekti buvo sudėtinga taikant šiuos tyrimo dalyvių paieškos metodus, tad buvo nuspręsta skelbimu pasidalinti ir kitoje socialinėje platformoje „Instagram“. Kvietimas savanoriškai dalyvauti tyrime buvo patalpintas iš asmeninės paskyros, pasinaudojant filtrais, kurie leido nustatyti žmonių amžiaus grupę nuo 15 iki 18 metų, kurie galėtų pamatyti kvietimą.

Savanoriai su manimi galėjo susisiekti dėl platesnės informacijos apie tyrimą arba dėl dalyvavimo tyrime elektroniniu paštu, telefonu arba asmenine žinute „Facebook“ ir „Instagram“ paskyrose. Elektroniniu paštu susisiekė du paaugliai, kurie atitiko taikomus kriterijus dalyvauti tyrime. Per asmeninę „Facebook“ paskyrą į kvietimą savanoriškai dalyvauti tyrime atsiliepė vienas paauglys, per „Instagram“ paskyrą - penki paaugliai, kurie taip pat atitiko nustatytus kriterijus ir savanoriškai sutiko dalyvauti tyrime.

2.3. Tyrimo eiga ir instrumentai

2.3.1. Pasiruošimas tyrimui

Šią temą įkvėpė pasirinkti iš daugelio kitų dėstytojų siūlomų temų kelios priežastys. Įvairiose diskusijų grupėse daugelį kartų skaičiau atviras diskusijas, kuriose suaugę asmenys dalinasi savo dabartiniais sunkumais ir juos kildina iš vaikystėje arba paauglystėje patirtų problemų tokių, kaip tėvų skyrybos ir tėvų tarpusavio konfliktai. Vis dažniau skaitant tokias diskusijas, iškilo keli klausimai – ką išgyvena tokie asmenys dar būdami vaikai? Kaip jaučiasi paaugliai tokiose situacijose, kai situaciją gali interpretuoti asmeniškai? Ar jie jaučiasi saugūs, kai tėvai pyksta? Kadangi artimoje

aplinkoje nepažinojau tokių asmenų, kurie būtų patyrę tėvų skyrybas ir galėtų pasidalinti savo asmenine patirtimi, nusprendžiau pasirinkti šią temą ir visą tai pamatyti paauglių akimis. Taip pat šią temą paskatino pasirinkti ir tai, kad Lietuvoje tyrimų tokia tema nėra atlikta, tačiau neabejoju, kad tokios temos plėtojimas būtų naudingas psichologijos srityje ir joje dirbantiems specialistams.

Viso tyrimo metu buvo rašomas asmeninis tyrėjo dienoraštis, kuriame reflektavau savo asmeninį santykį su tiriamu reiškiniu (žr. 2 lentelė). Savęs stebėjimo dienoraštis buvo rašomas natūralia kalba, nieko nekeičiant ir pateikiant neformaliai aprašytus jausmus. Atliekant kokybinį tyrimą asmeninis tyrėjo reflektavimas yra svarbus tyrimo kokybės užtikrinimui. Dienoraščio rašymas padėjo pastebėti ir analizuoti bei giliau pažvelgti į santykį su tyrimo dalyviais, kokie asmeniniai pastebėjimai kilo apie atliktą interviu, kilusius jausmus bei kaip tyrimo procesą paveikė tyrimo metu kilusios mintys. Dienoraštyje aprašyti jausmai padėjo sustiprinti ryšį su analizuojama tema, pastebėti kylančias išankstines nuostatas ir nuo jų atsiriboti bei pastebėti trūkumus ir juos taisyti tyrimo metu.

| Nr. | Dienoraščio ištrauka |
|-----|---|
| 1. | „Pagaliau, pagaliau šiandien pirmasis interviu. Labai nerimauju, galvoje sukasi daug minčių, nesu tikra, kad man pavyks užmegzti ryšį su paaugle... bet reikia stengtis ir tikėtis, kad pavyks, galbūt ji norės daug papasakoti ir bus labai kalbi? Labai nerimauju, bet tuo pačiu ir nekantrauju išgirsti jos istoriją.“ |
| 2. | „Neskubėti. Svarbiausia neskubėti ir nepasiduoti įtampai, kurią kelia tylą. Jau ne kartą pasimokiau, kad svarbu neskubėti užduoti klausimus ir geriau yra palaukti, bet vis dar paskubu ko nors paklausti ir jaučiuosi taip tarsi nesuteikčiau pakankamai erdvės pasidalinti savo išgyvenimais. Ne-sku-bė-ti.“ |
| 3. | „Negaliu patikėti, kad jie visi tokie skirtingi, bet tuo pačiu kažkuo ir panašūs. Šiandien turėjau penktą interviu, jis buvo sudėtingas emociškai, ji patikėjo man savo paslaptį, kurios nenorėjo atskleisti net savo mamai.. be galo vertinu šių paauglių pasitikėjimą manimi ir esu labai dėkinga, kad jie man patiki savo išgyvenimus ir net paslaptis.“ |
| 4. | „Klausau ir skaitau visus interviu vis iš naujo. Atrodo, kad su kiekvienu kartu pamatau vis naujų detalių ir kyla vis daugiau klausimų, pavyzdžiui, kaip jie sutalpina tiek daug jausmų savyje? Atrodo, kad su šiuo tyrimu papuoliau į kitą pasaulį, kuriame vidinės būsenos chaosas yra kasdienybė...“ |

2 lentelė. Tyrėjos dienoraščio ištraukų pavyzdžiai.

2.3.2. Pusiau struktūruoto interviu eiga

Elektroniniu paštu, „Facebook“ ir „Instagram“ paskyromis susisieksiems paaugliams, kurie išreiškė savanorišką norą dalyvauti tyrime, buvo pristatytos visos dalyvavimo tyrime sąlygos ir suteikta laiko apsispręsti dėl dalyvavimo. Su paaugliais buvo aptarta tyrimo eiga, konfidencialumas bei tyrimo dalyvio teisės. Paaugliams apsisprendus, buvo nusiųsta informacija apie tyrimą ir sutikimas dalyvauti tyrime, kurį turėjo pasirašyti vienas iš tėvų (žr. 2 Priedas). Gavus pasirašytą

sutikimą, abejoms pusėms suderinus tinkamą laiką, tyrimo dalyvis buvo kviečiamas atlikti interviu, kurio trukmė buvo planuojama iki vienos valandos.

Interviu su tyrimo dalyviais buvo atliekami 2022 metų vasario – balandžio mėnesiais. Su šešiais tyrimo dalyviais buvo susitinkama Vilniaus mieste ir su dvejais tyrimo dalyviais buvo atlikti interviu pasitelkiant vaizdo skambučius per „Zoom“ programą. Atliekant interviu buvo svarbu, kad jis būtų atliekamas ramioje ir tylioje aplinkoje, kuri būtų patogi ir saugi tiek tyrimo dalyviui, tiek man, kaip tyrėjai. Renkantis tyrimo vietą buvo svarbu, kad joje tyrimo dalyvis jaustųsi saugiai ir galėtų laisvai reflektuoti savo patyrimą. Tad renkantis susitikimo vietą buvo atsižvelgiama, kad nebūtų pašalinių asmenų ir nesigirdėtų garsių pašalinių garsų, kurie trukdytų tyrimo dalyvio asmeninio patyrimo reflektavimui ar blogintų interviu garso įrašo kokybę. Susitikimai vyko tyliose ir nuošaliuose kavinėse arba kavinėse ne darbo valandomis. Interviu, kurie buvo atliekami nuotoliniu būdu, buvo atlikti namų aplinkoje, nedalyvaujant kitiems asmenims, pavyzdžiui, šeimos nariams.

Susitikus su tyrimo dalyviais jiems pirmiausia buvo užduodami neutralūs klausimai (pavyzdžiui, „kaip atvykote?“, „ar lengvai radote susitikimo vietą?“, „ar šiuo metu namuose yra saugu dalintis savo patirtimi?“ ir pan.), kurie padėtų užmegzti kontaktą. Vėliau buvo užduodami demografiniai klausimai, kurie yra svarbūs šios temos analizavimui. Sutarus su tyrimo dalyviu dėl interviu pradžios, buvo įjungiamas diktofonas ir pereinama prie iš anksto pasiruoštų pusiau struktūruoto interviu klausimų.

Šiam tyrimui atlikti buvo naudojamas tyrėjos kurtas pusiau struktūruotas interviu. Pusiau struktūruoto interviu metodas yra vienas populiariausių metodų atliekant tyrimą, kuriame pasitelkiama kokybinio tyrimo strategija (Willig, 2008). Šis interviu metodas suteikia galimybę tyrėjui išgirsti tyrimo dalyvio pasakojimą apie jo gyvenimą ar konkretų gyvenimo įvykį (Willig, 2008). Interviu metu užduodami klausimai tyrimo dalyvį veikia, kaip priemonė skatinanti kalbėti, taip šis metodas padeda atskleisti analizuojamą temą iš tyrimo dalyvio asmeninės perspektyvos (Willig, 2008). Interviu metu svarbu, kad tyrėjas išlaikytų pusiausvyrą tarp interviu eigos kontroliavimo ir galimybės tyrimo dalyviui atverti naujas temas (Willig, 2008). Tai gali būti sudėtinga, todėl pusiau struktūruoto interviu atlikimas iš tyrėjo reikalauja iš ankstinio pasiruošimo (Willig, 2008). Taikant pusiau struktūruoto interviu metodą iš anksto yra pasiruošiami orientaciniai ir tikslinamieji klausimai, tačiau tyrėjas gali tikslinamuosius klausimus keisti interviu eigoje ar juos papildyti siekdamas įsigilinti į tyrimo dalyvio pasakojimą (Willig, 2008). Remiantis S. Girdzijauskiene (2006), nors tyrėjas ir yra pasiruošęs klausimus iš anksto, jis interviu metu turi būti pasiruošęs improvizuoti.

Prieš atliekant interviu buvo pasiruošti orientaciniai ir tikslinamieji klausimai. Kiekvienas interviu prasidėjo klausimu: „kaip galėtumėte prisistatyti?“, o interviu pabaigoje kiekvienam tyrimo dalyviui buvo suteikiama galimybė papildyti savo atsakymus, paklausiant: „galbūt būtų svarbu dar

ką nors paminėti, ko Jūsų nepaklausiau?“. Visi interviu buvo baigiami vienodu klausimu: „ko galėtumėte palinkėti kitiems paaugliams, kurie išgyveno tėvų skyrybas ir jų tėvai toliau tarpusavyje konfliktuoja?“. Visi interviu buvo įrašomi į diktofoną siekiant geresnės duomenų analizės.

Kokybinio tyrimo klausimai, pusiau struktūruotam interviu:

1. Kaip galėtumėte prisistatyti?
2. Papasakokite plačiau apie savo šeimą.
 - *Papasakokite apie savo šeimą prieš tėvų skyrybas.*
3. Prašau, papasakokite apie dieną, kai sužinojote, kad Jūsų tėvai skiriasi.
 - *Kokius jausmus tai sukėlė?*
 - *Kaip tuo metu Jūs tai supratote?*
4. Papasakokite, kaip dabar tarpusavyje bendrauja Jūsų tėvai.
5. Papasakokite plačiau, koks yra Jūsų santykis su abejais tėvais.
6. Prašau, papasakokite plačiau apie savo vidinę būseną, kai tėvai konfliktuoja.
 - *Kokie jausmai užplūsta?*
 - *Kas Jums padeda įveikti kylančius jausmus?*
 - *Prašau, pateikite pavyzdžių iš savo gyvenimo, kurie geriausiai iliustruotų, ką reiškia patirti tėvų skyrybas ir girdėti jų besitęsiančius konfliktus.*
7. Papasakokite su kokiais iššūkiais susiduriate, kai tenka patirti besitęsiančius tėvų konfliktus jiems išsiskyrus?
8. Galbūt būtų svarbu dar ką nors paminėti, ko Jūsų nepaklausiau?
9. Ko galėtumėte palinkėti kitiems paaugliams, kurie išgyveno tėvų skyrybas ir jų tėvai toliau tarpusavyje konfliktuoja?

2.3.3. Duomenų transkribavimas

Atlikus interviu su tyrimo dalyviais, kurie buvo įrašomi į diktofoną, buvo pereita prie duomenų transkribavimo etapo. Visi interviu su tyrimo dalyviais buvo perklausomi dar po du kartus siekiant geriau susipažinti su surinktais duomenimis ir tuomet pradėtas transkribavimas. Interviu transkribavau pati, garsinę medžiagą išrašant kompiuteriu. Tai padėjo geriau įsigilinti į tyrimo dalyvių pasakojimus ir išgyventus jausmus. Interviu transkribuotose siekiant išvengti asmeninių interpretacijų, buvo žymima tiksli tyrimo dalyvio nekoreguota, autentiška kalba, pažymint pauzes, emocišes reakcijas, pabrėžtinai pasakytus žodžius ar sakinius, atodūsius. Išrašytos neverbalinės išraiškos suteikė galimybę ne tik atsiriboti nuo asmeninių interpretacijų, bet taip pat ir ryškiau perteikti interviu metu vyravusias emocijas. Tam perteikti pasitelkti ženklai ir simboliai yra aprašomi kitoje tyrimo dalyje – rezultatų pristatyme (žr. 3. *REZULTATAI*).

Interviu su tyrimo dalyviais truko nuo 30-50 min., vieno interviu transkribavimas truko apie 5 valandas. Visas duomenų transkribavimo etapas užtruko apie 1 mėnesį. Iš viso buvo surinkta 41 psl. interviu teksto.

2.4. Duomenų analizė

2.4.1. Teminė analizė

Visa interviu metu surinkta medžiaga buvo analizuojama taikant teminę analizę pagal Braun ir V. Clarke (2006). Indukcinė teminė analizė buvo atliekama remiantis Braun ir V. Clarke (2006) išskirtais etapais:

1. *Susipažinimas su duomenimis* – visus aštuonis interviu perklausiau po du kartus, tai padėjo geriau susipažinti su surinktais duomenimis ir pajauti tyrimo dalyvių patyrimą. Tuomet visus interviu transkribavau pati, transkribuotus interviu skaičiau po kelis kartus, pasižymėjau iškilusias idėjas, komentarus.
2. *Pirminių kodų generavimas* – transkribuotus interviu suskirsčiau prasmiais vienetais – segmentais. Segmentams priskyriau pirminius kodus, kuriuos vėliau tikslinau ir papildžiau antriniais kodais, kurie yra sugeneruoti remiantis pirminiais kodais, tačiau yra labiau apibendrinantys duomenis (žr. 3 lentelė).

| Eil. Nr. | SEGMENTAS | PIRMINIS KODAS | ANTRINIS KODAS |
|----------|--|--|---|
| 10. | Aš labai tiksliai neatsimenu, ta prasme, kokie jausmai ten buvo. | Tiksliai neprisimenu, kokie jausmai buvo | Sunku įvardinti jausmus |
| 11. | Buvo tokia tuštuma, ji jautėsi, toks nemoka net nepaaiškinti, | Jautėsi tuštuma, nemoka paaiškinti | Tuštumos jausmas, kurį sunku paaiškinti |

3 lentelė. Pirminių ir antrinių kodų priskyrimo pavyzdžiai.

3. *Temų paieška* – interviu su priskirtais kodais atsispausdinu ir dar kartą peržiūrėjau segmentams priskirtus kodus. Panašius kodus žymėjau vienodomis spalvomis, tai palengvino kodų grupavimą pagal bendrumą, kuriuos vėliau apjungiau į potemes.
4. *Temų peržiūrėjimas* – peržiūrėjau išskirtas potemes ir dar kartą patikrinau jų sąsają su priskirtais kodais. Potemes sugrupavau pagal bendrumą į grupes, kurias vėliau apjungiau į pagrindines temas. Sudarytas temas tikslinau ir tobulinau.
5. *Temų apibrėžimas ir pavadinimas* – temoms stengiausi suteikti unikalius pavadinimus, kurie geriausiai iliustruotų joms priskirtas potemes, perteiktų kiekvienos temos specifiką.

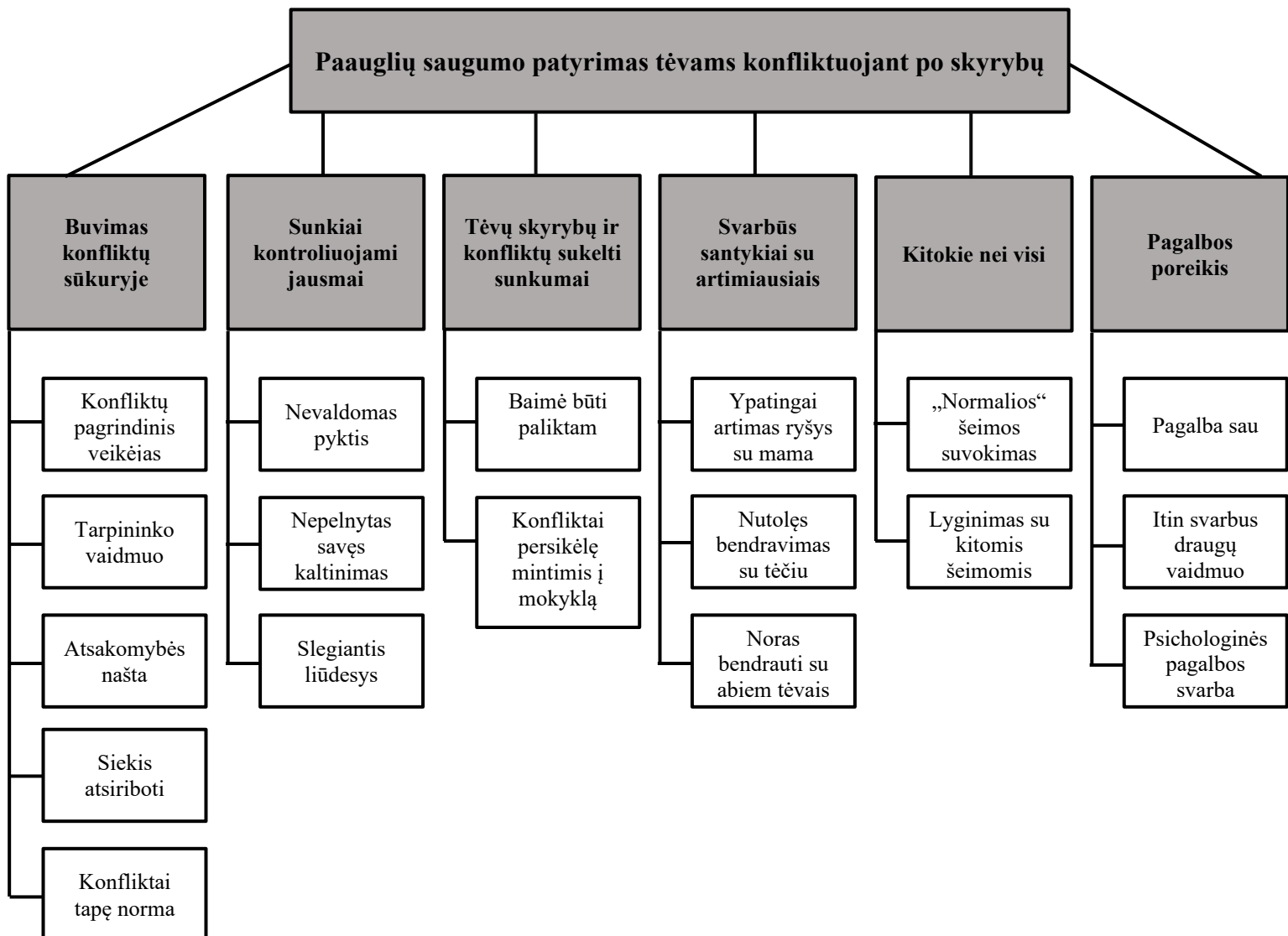
6. *Analizės rengimas* – remiantis gautais duomenimis atlikus analizę, rezultatus aprašiau pasitelkdama ryškiausias interviu citatomis.

3. REZULTATAI

3.1. Teminės analizės rezultatai

Išanalizavus visus aštuonių tyrimo dalyvių pasakojimus, buvo išskirta temų sistema, kuri leidžia paaiškinti paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybą. Potemės, kurios įprasmina paauglių patyrimą, buvo grupuojamos iš pokalbio metu iškilusių temų, kurios pasikartojo bent pusės tyrimo dalyvių (t.y. mažiausiai 4 iš 8) pasakojimuose. Šias potemes apjungus buvo išskirtos šešios pagrindinės temos: buvimas konfliktų sukuryje, sunkiai kontroliuojami jausmai, tėvų skyrybų ir konfliktų sukelti sunkumai, svarbūs santykiai su artimiesiems, kitokie nei visi, pagalbos poreikis. Teminės analizės rezultatai – išskirtos temos ir potemės, pateikiami schemoje (žr. 1 schema)

1 schema. Teminės analizės rezultatai – temos ir potemės.



Šioje dalyje toliau yra pateikiami teminės analizės rezultatai – atskirai aprašytos temos ir jas sudarančios potemės, kurios yra iliustruotos ryškiausiomis tyrimo dalyvių interviu citatomis, jos išrašytos kursyvu. Citatos pateikiamos netaisyta, autentiška, tyrimo dalyvių kalba. Tyrimo dalyvių vardai yra pakeisti, taip pat ir kita asmenį atskleidžiama informacija, siekiant išsaugoti tyrimo dalyvių anonimiškumą. Prie kiekvienos potemės pavadinimo, skliausteliuose yra išskiriama, keliuose iš aštuonių interviu atsiskleidė aprašyta potėmė. Po kiekvienos citatos, skliausteliuose, yra pateikiami tyrimo dalyviams priskirti vardai ir ištraukų reikšminio vieneto(-ų), kuriais yra suskirstyti originalūs dalyvių interviu, numeriai. Laužtiniuose skliautuose „[]“ nurodoma papildoma informacija, kuri skaitytojui padėtų geriau įprasminti perskaitytas citatas. Juose pažymėtos neverbalinės tyrimo dalyvių reakcijos, tokios kaip pauzės, juokas, atodūšiai. Teksto pabraukimas suteikia galimybę pažymėti žodžius, kuriuos tyrimo dalyviai pasakė ryškesne intonacija, pabrėžė. Interviu ištraukose naudojamas ženklas „<...>“ nurodo, kad pateikiama ištrauka yra pasirinkta iš sakinio dalies ar dalis sakinio yra praleista. Temos, kurios yra sudarytos iš potemių iliustruotų ryškiausiomis interviu citatomis iš interviu su tyrimo dalyviais, yra pateikiamos prieduose (žr. 3 Priedas).

3.1.1. Buvimas konfliktų sukuryje

Tėvų konfliktai, kurie vyksta po skyrybų, ne visuomet yra tik dviejų asmenų pokalbis. Dažnai į šiuos konfliktus yra įtraukiami ir vaikai. Šio tyrimo dalyviai pasidalino, kad girdint tėvų konfliktus jiems tenka priimti tarpininko vaidmenį ir prisiimti atsakomybę dėl konfliktuojančių tėvų bei padėti tuos konfliktus spręsti. Paaugliai, susidūrę su naujais vaidmenimis ir atsakomybės našta, dažnai siekia atsiriboti nuo to kas vyksta aplink, tačiau laikui bėgant girdimi konfliktai pamažu tampa norma šeimoje. Visa tai galima apjungti į vieną temą – „buvimas konfliktų sukuryje“. Toliau aptariama kiekviena šios temos potėmė.

1. Konfliktų pagrindinis veikėjas (6/8):

Šeši iš aštuonių tyrimo dalyvių pasidalino, kad yra įtraukiami į tėvų konfliktus ir jaučiasi, tarsi būtų svarbiausia konflikto detalė: „ <...> bet kai jie pykstasi aš esu įtraukiama į tuos pykčius vos ne kaip pats pagrindinis žmogus ir tu nu svarbiausia tu pykčių detalė vos ne <...> (Agne, 31). Tyrimo dalyvė taip pat pasidalino, kad ji tarsi privalo dalyvauti tėvų konfliktuose, nes tai yra neišvengiama: „ <...> aš pastoviai esu įkišama į šitą dalyką, kad aa aš bet kuriuo atveju turiu dalyvaut jų pyktyje <...>“ (Agne, 60). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad nenorėtų būti įtraukiama į tėvų konfliktus, nes juose dalyvaudama jaučiasi nelabai gerai: „Mmm, nelabai gerai, dėl to, kad nemanau, kad į savo konfliktus turėtų įtraukti ir mane.“ (Joana, 28). Dar viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad yra iš ties

sunku, kai turi dalyvauti tėvų konfliktuose: „<...>kadangi jie mane į tai įtraukia ammm tai būna gana sunku,<...>“ (Gabija, 49). Paaugliai pasidalino, kad į tėvų konfliktus yra įtraukiami ir netiesiogiai, kai jie girdi, jog tuose konfliktuose yra kalbama apie juos: „Kai žinai, kai žinai, kad dėl tavęs, dėl manęs jie pykstasi, vos ne toks, kad aš aš kažką ne taip jam pasakiau, <...>“ (Diana, 54). Šioje potemėje atsiskleidžia, kad tyrimo dalyviai jaučiasi pagrindiniais tėvų konfliktų dalyviais, nes į juos yra įtraukiami tiesiogiai arba netiesiogiai. Taip pat tyrimo dalyviai tėvų konfliktus suvokia, kaip situacijas, kuriose jų dalyvavimas yra neišvengimas.

2. Tarpininko vaidmuo (5/8):

Daugiau nei pusė (5 iš 8) tyrimo dalyvių pasidalino, kad tėvų konfliktuose jie užima tarpininko vaidmenį: „<...> nu pavyzdžiui, ten pasakyk ten tėčiui tą arba aną, o tu mamai pasakyk <...>“ (Agne, 33). Visgi viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad šis vaidmuo jai yra nepriimtinas ir tai bandė paaiškinti savo tėvams: „<...> tiek vienam, tiek kitam bandžiau išaiškinti, kad mmm aš nesu kažkoks tai tarpininkas aa per kurį tai reikia bendrauti,<...>“ (Gabija, 32). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad ne tik konfliktuose tenka perduoti ką nors vienam iš tėvų, taip būna ir kasdieniame jų bendravime: „<...> bet nu sakau, toks nu dažniausiai per mane viskas vyksta <...>“ (Barbora, 15); „<...> bet ne Barbora reikia perduoti, ką jie vienas kitam nori pasakyti, <...>“ (Barbora, 18). Ši potemė atskleidžia, kad paaugliams tenka ne tik dalyvauti tėvų konfliktuose, tačiau ir priimti naują tarpininko vaidmenį juose, nors tai jiems ir nėra priimtina. Toks tėvų tarpusavio bendravimas per tyrimo dalyvius apima ir kasdienį bendravimą, ne tik vykstančius tarpusavio konfliktus.

3. Atsakomybės našta (4 iš 8):

Paaugliai pasidalino, kad jie jaučiasi atsakingi už tėvų tarpusavio konfliktus ir yra tarsi atsakingi už tėvų problemų sprendimą: „<...> plius dar reikia dalyvaut tam pykty ir padėt susitvarkyt <...>“ (Barbora, 46). Kita tyrimo dalyvė taip pat pasidalino, kad dėl tėvų konfliktų jaučiasi atsakinga: „<...> tada atrodo, kad turiu spręsti aš jų bėdas, <...>“ (Luka, 49), nors kartais jaučiasi pasimetusi ir nežino, kaip galėtų padėti: „<...> nu ir tiesiog noriu jai padėti, bet nežinau kaip ir nežinau ką man daryti, <...>“ (Luka, 38). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad jaučia atsakomybę už tėvus, nes jie „vienas apie kitą negalvoja“: „<...> nes aš turiu galvoti tiek apie vieną tiek apie kitą, kai tuo tarpu jie vienas apie kitą negalvoja iš vis, <...>“ (Gabija, 50), todėl prisiima atsakomybę ir už pačio konflikto eigą: „<...> bet tuo pačiu ir žiūrėti, kad tarp jų neįvyktų ar muštynės ar kažkas panašaus, <...>“ (Gabija, 58). Iš tyrimo dalyvių pasakojimų galima pastebėti, kad tėvams konfliktuojant jie jaučia stiprią atsakomybę už tėvus, jų problemų sprendimus ir pačio konflikto eigą.

4. *Siekis atsiriboti (5/8):*

Daugiau nei pusės (5/8) tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidė, kad nors jie ir yra įtraukiami į tėvų konfliktus ir jaučiasi už juos atsakingi, visgi jie siekia nuo jų atsiriboti: „<...> *aš tuo metu tiesiog iš viso aa stengiuosi nesikišt, <...>*“ (Diana, 48). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad stengiasi tarsi „užsiblokuoti“ nuo girdimų konfliktų: „<...> *man tas klausymas, kaip jie konfliktuoja, tai aa kartais bandydavau užsiblokuoti, aa negirdėti, <...>*“ (Gabija, 58). Kartais tėvams konfliktuojant tenka tiesiog išlaukti nukreipiant mintis: „<...> *tiesiog stengies turbūt net nesiklausyt, aa tiesiog bandai nukreipt mintis kažkur kitur ir palaukt <...>*“ (Agne, 39). Taip pat paauglių pasakojimuose atsiskleidė, kad ne visuomet pavyksta atsiriboti būnant namuose, todėl nuo tėvų konfliktų stengiasi atsiriboti išeidami iš namų: „<...> *nenoriu iš vis namie būt, dėl to [pauzė] dėl to ir nebūnu namie.*“ (Edvinas, 17); „<...> *tam kad nematyt paprasčiausiai, aš visada taip darau, būnu su draugais ir kad tiesiog negirdėt ir užmiršt viską.*“ (Edvinas, 32). Viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad konfliktų metų kartais galvodavo, jog būtų geriau pabėgti: „<...> *kartais galvodavau, kad gal geriau pabėgti ir nebūti šitoj šeimoj, <...>*“ (Iveta, 53). Ši potėmė atskleidžia, kad tyrime dalyvavusiems paaugliams yra sunku išbūti tėvų konfliktuose, jie stengiasi atsiriboti nukreipdami mintis, bandydami „užsiblokuoti“ ar išeidami iš namų.

5. *Konfliktai tapę norma (5/8):*

Paauglių pasakojimuose atsiskleidė, kad daugiau nei pusė (5/8) tyrimo dalyvių šiuo metu jaučiasi jau tarsi susitaikę ir pripratę prie namuose vykstančių konfliktų: „<...> *aišku dabar šiuo momentu aš susigyvenu su tuo, nes man tai atrodo jau viskas, priprasta, <...>*“ (Diana, 14). Dažnai vykstantys tėvų konfliktai paaugliams tampa tarsi norma: „<...> *bet jau kaip ir pripratau prie to, nes visada jie pykosi, tai tapo jau kaip ir normalu šeimoje, <...>*“ (Edvinas, 14). Dvi tyrimo dalyvės dalinasi, kad prie konfliktų priprato, nes tai tiesiog neišvengiama: „<...> *kad gal jau ir nebėra taip blogai aa ir jau žinau, kad jie pyksis ir aš to neišvengsiu tiesiog.*“ (Gabija, 67); „<...> *tas pats pripratimas, kad jau viskas, nu kitaip nebus ir tiek.*“ (Diana, 60). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad baigia prie tėvų konfliktų priprasti ir stengiasi tiek daug apie tai nebegalvoti: „<...> *gal iš esmės jau baigiu priprast ir stengiuos apie tai daug negalvot, nežinau. <...>*“ (Luka, 45). Ši potėmė atskleidžia, kad tyrimo dalyviai dažnai girdimus tėvų konfliktus po skyrybų normalizuoja ir prie jų pripranta, nes juos laiko tarsi neišvengiamus.

Apibendrinant šią temą, kurioje atsispindi paauglių išgyvenimai tėvų konfliktų sukuryje, galima pastebėti, kad paaugliai susiduria su daugeliu sunkumų. Jiems sunku išbūti tėvų konfliktuose,

nes paaugliai jaučiasi taip tarsi būtų pagrindinė konfliktų esmė, todėl tenka priimti nepageidaujamą tarpininko vaidmenį ir nešti atsakomybę už tėvus ir jų konfliktų eigą. Kai paaugliams ši našta tampa per sunki, jie siekia nuo viso to atsiriboti, „užsiblokuoti“ ir net apsvarsto galimybę pabėgti iš šeimos.

3.1.2. Sunkiai kontroliuojami jausmai

Tyrimo dalyvių pasakojimuose itin ryškiai atsiskleidė jausmai, su kuriais jiems tenka susidurti girdint tėvų besitęsiančius konfliktus. Ši tema apjungia tris svarbias potemes, kuriose yra aprašomi sunkiai kontroliuojami jausmai, tokie kaip nevaldomas pyktis, nepelnytas savęs kaltinimas ir slegiantis liūdesys.

1. Nevaldomas pyktis (4/8):

Pusė tyrimo dalyvių (4 iš 8) pasidalino, kad girdėdami tėvų konfliktus susiduria su sunkiai valdomu pykčiu, kurį tenka tvardyti: „<...> *tas pyktis kai kyla, aš tiesiog turiu tą pyktį tvardyti, kad tas pyktis neišsiveržtų.*“ (Joana, 76). Tyrimo dalyvė taip pat pasidalino, kad pykčiui „išsiveržus“ jai pačiai yra baisu: „*Kai išsiveržia pyktis, aš tada pradedu rėkti, aš pradedu nieko nebeklausti ir kartais net aaa tiesiog tai yra baisu [nusijuokia], iš mano pusės, kai į save žiūriu.*“ (Joana, 80). Viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad juntamas pyktis yra toks stiprus, jog jį galima apibūdinti, kaip agresiją ir tuo metu ji jaučiasi tarsi „psichinė ligonė“: „<...> *kiekvieną kartą kyla didžiulė agresija aa aš kartais pasijaučiu, kaip kokia nežinau aa psichinė ligonė, <...>*“ (Gabija, 59,60). Kita tyrimo dalyvė taip pat pasidalino, kad juntamas pyktis yra tarsi „nenormalus“: „<...> *dar labiau tą pyktį keldavo, bet jau tokį nenormalų ir su juo nu tiesiog buvo labai sunku tvarkytis ir šiaip tvardyti.*“ (Agne, 40). Tyrimo dalyvių pasakojimuose taip pat atsiskleidė, kad tėvams konfliktuojant pyktį jaučia būtent jiems: „<...> *tiesiog sukyla didžiulis didžiulis pyktis tiek ant vieno tiek ant kito, <...>*“ (Gabija, 60) ir tai gali nuvesti iki šaukimo „ant bet ko“: „<...> *pas mane to pykčio pilna ir aš nesuprantu net ant ko pykstu, atrodo ant bet ko nu ant nu galiu rėkt <...>*“ (Luka, 36). Šioje potemėje išryškėja itin stiprus ir sunkiai suvaldomas pyktis, kuris kartais gali būti nukreiptas į konfliktuojančius tėvus ir išveikiamas šaukiant ant aplink esančių žmonių.

2. Nepelnytas savęs kaltinimas (4/8):

Tėvų tarpusavio konfliktai paaugliams gali sukelti ne tik nevaldomą pyktį, tačiau ir kaltės jausmą, kurį galima pavadinti nepelnytu, nes kaltė jaučiama vien dėl to, kad tėvai juos įtraukia į savo konfliktus: „<...> *o jei dėl manęs tai vadinasi kalta čia aš esu nu <...>*“ (Luka, 35). Viena tyrimo

dalyvė pasidalino, kad jaučiasi „šūdinai“ vien dėl to, kad nieko negali padaryti tėvams konfliktuojant ir dėl to jaučiasi kalta: „<...> ir ir toks šūdinai jautiesi vien dėl to, kad jie pykstasi, o tu nieko negali padaryt, nors nors tu vos ne jautiesi kaltas už tai.“ (Agne, 59). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad dažnai jaučiasi, kad visa kaltė, dėl ko vyksta tėvų konfliktai krenta jai: „<...> ir dabar aš vos nesu dėl to kalta, kad mamai reikia pyktis su juo.“ (Diana, 54). Taip pat vienas tyrimo dalyvis pasakoja, kad svarbu nekaltinti savęs dėl tėvų tarpusavio pykčių, nes dėl to jam itin sunku ir liūdna: „<...> nekaltinti savęs dėl to, kas vyksta tarp tėvų, nes man dėl to labai sunku ir liūdna.“ (Edvinas, 41). Ši potėmė apjungia tyrimo dalyvių juntamą kaltės jausmą tėvams konfliktuojant. Tyrimo dalyviai jaučia kaltę, kai yra įtraukiami į tėvų konfliktus ir laiko save jų atsiradimo priežastimi.

3. Slegiantis liūdesys (4/8):

Paaugliai dalyvavę tyrime pasidalino, kad dažnai jaučia slegiantį liūdesį, kuris yra susijęs su tėvų tarpusavio konfliktais. Viena tyrimo dalyvė teigė, kad jaučia liūdesį, jei yra įtraukiama į tėvų konfliktus: „<...> aš tiesiog jaučiu liūdesį jeigu mane įtraukia <...>“ (Joana, 50). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad jaučiasi nuliūdusi, kai tenka girdėti tėvų pykčius: „<...> kai viską girdžiu, nežinau jaučiuosi, jaučiuosi labai liūdnai, man tikrai nebūna gera, <...>“ (Iveta, 47). Taip pat liūdesys pasireiškia, kai girdimi tėvų konfliktai nepatenkinta iškeltų lūkesčių: „Nuu liūdna man gal, taip pasakysiu, nes nu atrodo tikėjaisi vieno ir norėjau, kad viskas būtų geriau ir jie vis tiek pykstasi, <...>“ (Barbora, 22). Kitas tyrimo dalyvis pasidalino, kad jaučiamas liūdesys tapo įprastas ir girdint tėvų konfliktus norisi verkti: „<...> liūdnai, nu sunku pasakyt kaip aš jaučiausi [pauzė] aš visada dabar taip jaučiuosi [pauzė] neišsiskiria, norėjau verkt, <...>“ (Edvinas, 31). Ši potėmė atskleidžia tyrimo dalyvių juntamą liūdesį dėl besitęsiančių tėvų konfliktų. Liūdesys pasireiškia, kai dalyviai yra įtraukiami į konfliktus ar girdi tėvus konfliktuojančius. Taip pat, kai neišsipildo lūkesčiai, jog tėvams išsiskyrus jie nebesipyks.

Apibendrinant šią temą, kurioje atsispindi tyrimo dalyvių išgyvenami ir sunkiai kontroliuojami jausmai, galima pastebėti, kad jaučiami jausmai yra itin intensyvūs. Paaugliai tėvams konfliktuojant susiduria su sunkiai sutramdomu pykčiu, kuris bet kada gali išsiveržti ir būti išveikiamas, kaip šaukimas ant esančių šalia. Taip pat galima pastebėti, kad paaugliai susiduria su nepelnytu kaltės jausmu, kuris atspindi, kad jie jaučiasi kalti, kai yra įtraukiami į tėvų konfliktus ir dėl to save laiko jų priežastimi. Paaugliai tėvams konfliktuojant taip pat dažnai susiduria ir su liūdesiu, kuris gali tapti ir įprastu, kasdien juntamu jausmu.

3.1.3. Tėvų skyrybų ir konfliktų sukelti sunkumai

Dar viena teminėje analizėje atsiskleidusi tema apjungia tėvų skyrybų ir konfliktų sukeltus sunkumus tyrimo dalyviams. Tyrimo dalyviai susidūrę su tėvų skyrybomis ir besitęsiančiais tėvų konfliktais patiria sunkumus pasitikint naujai sutiktais žmonėmis. Taip pat sunkumų patiria ir mokykloje, kuomet girdėtus tėvų konfliktus mintimis perkelia iš namų į mokyklą.

1. *Baimė būti paliktam (4/8):*

Pusė tyrimo dalyvių (4 iš 8) pasidalino, kad susiduria su sunkumais bendraudami su naujais sutiktais žmonėmis, jiems sunku jais pasitikėti: „<...> aš tiesiog negaliu prisileist kitų žmonių ir tai galbūt yra dėl to, kad aš nepasitikiu <...>“ (Iveta, 87). Viena tyrimo dalyvė atskleidė, kad bijo kurti naujus santykius, nes bijo, kad ją paliks: „<...> bet aš bijau, aš bijau kurti kažkokius santykius, nes aš bijau, kad mane paliks.“ (Diana, 91). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad sunku pasitikėti kitais žmonėmis, nes sunku patikėti, kad bus kitaip nei jos tėvams: „<...> tai nu kaip gali pasitikėt iš vis kažkuo neseniai sutiktu ir tikėtis, kad bus kitaip <...>“ (Luka, 53). Taip pat viena tyrimo dalyvė pasidalino savo mintimis, kad anksčiau ar vėliau visi santykiai baigiasi, todėl bijo naujai sutiktų žmonių ir santykio su jais: „<...> nes man atrodo, kad viskas anksčiau ar vėliau baigiasi ir nu tiesiog bet kada tave gali bet kas palikt ir man atrodo, kad aš tiesiog bijau tų naujų žmonių dėl to.“ (Barbora, 48). Šioje potemėje atsiskleidžia tyrime dalyvavusių paauglių nepasitikėjimas naujai sutiktais žmonėmis ir baimė būti paliktiems.

2. *Konfliktai mintimis persikėlę į mokyklą (4/8):*

Tyrimo dalyviai atskleidė, kad girdimus tėvų konfliktus dažnai apmąsto ir būdami mokykloje, todėl kyla sunkumų susikaupiant pamokose: „<...> mokykloj sunkiau, <...> pradedi galvot ne apie tai ką ten mokytoja pasakoja, bet kas ten buvo namie tarkim vakar ar užvakar ir tada jau nebegirdi nieko <...>“ (Luka, 52). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad tėvų konfliktai „gadina“ kiekvieną dieną: „<...> man labai nu nu gadina kiekvieną dieną atrodo tas dalykas, ypač mokykloj sunku, <...>“ (Iveta, 63). Kiti tyrimo dalyviai pasidalino, kad jiems nėra nuotaikos mokytis, kai prieš tai girdėjo konfliktuojančius tėvus: „<...> jeigu tėvai susipyksta ir tai girdėdavau, ta kitą dieną jau mokykloj visiškai nuotaikos nėra, <...>“ (Diana, 74); „<...> nu tai man sunku pavyzdžiui mokykloj būt [pauzė] neturiu nuotaikos mokytis kažkaip [pauzė] <...>“ (Edvinas, 38). Ši potemė apjungia dalyvių pasakojimus, kuriuose jie dalinasi apie patiriamus sunkumus mokykloje. Tyrime dalyvavusiems

paaugliams sunku susikaupti pamokose ir nėra nuotaikos mokytis po to kai jie būna susidūrę su tėvų besitęsiančiais tarpusavio konfliktais.

Šioje temoje atsiskleidė tyrime dalyvavusių paauglių patiriami sunkumai tėvų skyrybų ir besitęsiančių konfliktų kontekste. Paaugliai, kurie išgyveno tėvų skyrybas ir tebegirdi tėvus konfliktuojant susiduria su sunkumais užmezgant naujus santykius, jaučia baimę būti palikti ar net bijo naujai sutiktų žmonių. Galima daryti prielaidą, kad paaugliai nepasitikėjimą kitais žmonėmis kildina iš tėvų santykių baigties. Taip pat paaugliai dažnai girdimus tėvų konfliktus ir mintis apie juos yra linkę perkelti į mokyklą. Tai jiems apsunkina susikaupimą pamokose, nes tuomet jie yra apmąstymuose apie tai kas buvo ir jiems dėl to nėra nuotaikos mokytis.

3.1.4. Svarbūs santykiai su artimiausiais

Tyrimo dalyvių pasakojimuose išryškėjo svarbūs santykiai su artimiausiais – mama ir tėčiu. Šioje temoje yra apjungiamos trys išryškėjusios potemės, kurios atskleidžia dalyvių ypatingai artimą ryšį su mama, nutolusį bendravimą su tėčiu ir norą bendravimą palaikyti su abiem tėvais.

1. Ypatingai artimas ryšys su mama (4/8):

Keturių tyrimo dalyvių pasakojimuose atsispindėjo itin artimas ryšys užmegztas su mama: „<...> bet šiaip gyvenu su mama ir mes su ja esam labai artimos.“ (Iveta, 5). Viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad mama yra jos gyvenimo ramstis: „Mama visą gyvenimą buvo mano ramstis ir mes viena kita labai gerai palaikėm, labai visada mylėjom ir iki šiol tas pats vyksta žinoma, <...>“ (Diana, 3). Kita tyrime dalyvavusi paauglė pasidalino, kad dėl mamos galėtų atiduoti viską: „<...> viską atiduot dėl manęs manau galėtu, tiek aa taip pat ir aš dėl jos.“ (Agne, 46). Taip pat tyrimo dalyvės pasidalino, kad mamą gali vadinti geriausia drauge, kuriai gali išsipasakoti: „<...> su mama mes esam aa kaip netgi sakyčiau, kad kaip geriausios draugės, <...>“ (Iveta, 35); „<...> su mama mes draugės, kažkaip aaa aš jai daug visko pasakoju, ji man daug visko pasakoja, <...>“ (Gabija, 41). Šioje potemėje atsiskleidžia artimas ir ypatingas santykis su mama. Tyrimo dalyviai mamas gali įvardinti, kaip geriausias drauges, dėl kurių galėtų viską atiduoti.

2. Nutolęs bendravimas su tėčiu (6/8):

Nors tyrimo dalyviai ir yra užmezgę itin artimą ryšį su mama, visgi to šeši tyrimo dalyviai negali pasakyti apie santykį su tėčiu. Viena tyrimo dalyvė teigė, kad su tėčiu yra nutolusi ir su juo bendrauja

ganėtinai retai: „<...> aa o su tėčiu aš esu kažkiek nutolusi <...>“ (Joana, 33); „Ir mes ne taip dažnai bendraujam, mmm per savaitę gal trejetą porą kartų susiskambinam.“ (Joana, 33). Kita tyrimo dalyvė dalinasi, kad kiekvienas pokalbis su tėčiu virsta pykčiais: „<...> o tėtis tai ką žinau, mes su juo susitinkam karts nuo karto ir mūsų kiekvienas pokalbis išeina į pykčius <...>“ (Iveta, 38) ir su tėčiu nejaučia artimo ryšio: „<...>aš su tėčiu esu, tiksliau nejaučiu kažkokio tais aa su juo ten artimo ryšio <...>“ (Iveta, 39). Taip pat kita tyrimo dalyvė pasidalino mintimis, kad santykis su tėčiu yra nutolęs, nes galbūt pati nelabai nori su juo bendrauti: „<...> aš aš galvoju, kad gal dėl to, kad aš pati nelabai noriu bendraut galbūt, <...>“ (Diana, 23). Vienas tyrimo dalyvis dalinasi, jog su tėčiu susitinka retai, o susitikimų metų tėtis būna piktas, o pats tyrimo dalyvis nuliūdęs: „<...> su tėčiu susitinku ten savaitgaliais, bet tėtis dažniausiai būna piktas, o aš būnu liūdnas <...>“ (Edvinas, 20). Šioje potemėje atsiskleidžia, kad tyrimo dalyviai nepalaiko artimo santykiu su tėčiu. Su juo bendrauja ir susitinka retai, kartais susiskambina. Taip pat bendravimas su tėčiu gali būti nepalaikomas ir dėl pačių paauglių sprendimo.

3. Noras bendrauti su abiem tėvais (4/8):

Tyrimo dalyviai taip pat pasidalino, kad norėtų palaikyti ryšį ne tik su vienu iš tėvų, nes jie abu yra jų tėvai: „<...>man visada bus svarbu nuu palaikyti ryšį, nes jie abu yra mano tėvai.“ (Gabija, 28). Tačiau viena tyrimo dalyvė atskleidė, kad kartais tenka parodyti vienam iš tėvų, šiuo atveju tėčiui, kad ji nori su juo palaikyti ryšį ir norėtų jį paskatinti tai daryti: „<...> nors aš ir stengiausi tai rodyti, kad na bendrauk su manimi, aa vis tiek nepamiršk, kad kad aš esu <...>“ (Joana, 39). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad ne tik norėtų palaikyti artimą ryšį su abiem tėvais, tačiau ir stengiasi leisti laiką tiek su mama, tiek su tėčiu: „<...> su abiem leidžiu daug laiko, nesvarbu, kad gyvenu tik su mama <...>“ (Barbora, 3). Potemėje atsiskleidžia tyrimo dalyvių noras palaikyti artimą ryšį su abiem tėvais – mama ir tėčiu, tačiau tai ne visada pavyksta. Kartais prireikia pastangų parodyti vienam iš tėvų norą bendrauti ir paskatinti tai daryti. Taip pat atsiskleidžia ir tai, kad paaugliai stengiasi laiką leisti su abiem tėvais, nesvarbu, kad gyvena tik su vienu iš jų.

Apibendrinant, šioje temoje atsiskleidžia paauglių santykiai su jiems artimiausiais žmonėmis – mama ir tėčiu. Paaugliai yra linkę palaikyti labai artimą ryšį su mama ir ją laikyti geriausia drauge, kuriai gali išsipasakoti. Su tėčiu paaugliams sutarti yra sunkiau ir jų santykis yra nutolęs. Su tėčiu jie praleidžia mažai laiko, bendrauja retai, kartais susiskambina, tačiau kartais to bendravimo palaikyti nenori patys paaugliai. Visgi, ši tema atskleidžia, kad paaugliai siekia bendravimo su abiem tėvais ir kartais net paskatina vieną iš jų palaikyti tarpusavio bendravimą ir ryšį.

3.1.5. Kitokie nei visi

Paauglių, dalyvavusių tyrime, pasakojimuose atsiskleidė tema, kuriai buvo suteiktas pavadinimas „kitokie nei visi“. Šioje temoje plačiau bus aptariamose dvi išryškėjusios potemės. Vienoje jų atsispindi paauglių suvokimas, kas yra „normali“ šeima ir kaip ji yra apibūdinama tyrimo dalyvių. Taip pat šioje temoje atsiskleidžia ir kita svarbi potemė, kurioje tyrimo dalyviai savo šeimas lygina su kitomis šeimomis.

1. „Normalios“ šeimos suvokimas (6/8):

Šeši iš aštuonių tyrimo dalyvių pasidalino, kas jiems yra „normali“ šeima. Viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad „normali“ šeima yra sudaryta iš trijų asmenų: „<...> *normali šeima tiesiog, sudaryta trijų asmenų, mamos, tėčio ir dukros.*“ (Joana, 4). Kita tyrimo dalyvė teigė, kad „normalioje“ šeimoje turi būti tėtis ir mama: „<...> *man atrodo, kad ten tokia normali šeima kai yra tėtis ir mama <...>*“ (Diana, 6). Viena iš tyrimo dalyvių pasidalino, kad jaučiasi, tarsi jos šeima šiuo metu yra nenormali: „<...> *o dabar gaunasi taip, kad mano šeima, kaip kokia nežinau, nenormalūs, <...>*“ (Iveta, 52). Taip pat viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad anksčiau jausdavosi, kaip normali šeima, kuri leidžia laiką kartu: „<...> *bent tada jausdavomės, kaip nu aa normali šeima, kuri aaa kažką daro kartu.*“ (Gabija, 18). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad „normali“ šeima yra ta, kuri bendrauja gražiai ir laiką leidžia visi kartu: „<...> *tai jie bendrauja gražiai, leidžia laiką kartu nu kaip normali šeima, <...>*“ (Barbora, 27). Šioje potemėje atsiskleidžia tyrimo dalyvių požiūris į tai, kokia yra „normali šeima“. Dalyviai apibūdina „normalią“ šeimą, kaip sudarytą iš trijų asmenų, kurioje yra tėtis ir mama bei kaip šeimą, kuri kartu leidžia laiką.

2. Lyginimas su kitomis šeimomis (4/8):

Kitoje šios temos potemėje, atsiskleidė, kad tyrimo dalyviai neretai savo šeimą lygina su kitomis, draugų šeimomis. Viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad jos draugių šeimos yra kitokios, kuriose „fainai“ bendraujama: „<...> *nes pavyzdžiui, mano draugių šeimos yra tikrai kitokios ir ten yra aa bendrauja fainai, <...>*“ (Iveta, 51). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad yra sunku matyti kitų draugių pilnas šeimas: „<...> *yra sunku kai tu, pavyzdžiui, pasižiūri kitų aaa į kitų nu ta prasme į kitų draugių šeimas, <...>*“ (Barbora, 27). Taip pat kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad nėra lengva matyti kitų draugių šeimų nuotraukas iš kelionių socialiniuose tinkluose: „<...> *nėra lengva matyt, kaip kitų, ten aaa draugių, pavyzdžiui, šeimos keliasi fotkes, kai keliauja nu tiesiog [pauzė] <...>*“ (Luka, 55). Ši

potemė atskleidžia, kad tyrimo dalyviai yra linkę savo šeimas lyginti su draugių šeimomis ir tai jiems kelia neigiamus jausmus.

Šioje temoje atsiskleidžia, kad paaugliai turi savitą suvokimą, kas yra „normali šeima“. Tėvams išsiskyrus ir toliau konfliktuojant tarpusavyje, paaugliai savo šeimas įvardija, kaip „nenormalias“. „Normalias“ šeimas paaugliai suvokia, kaip tas, kurios ra sudarytos iš mažiausiai trijų asmenų, jose yra tėtis ir mama, taip pat šeimas, kuriose jos nariai praleidžia laiką kartu. Taip pat paaugliai yra linkę savo šeimas lyginti su kitų paauglių šeimomis. Jiems sunku matyti draugų pilnas šeimas, kurios nariai tarpusavyje bendrauja išvengdami konfliktų ir prasmingai leidžia laiką kartu.

3.1.6. Pagalbos poreikis

Tyrimo dalyviams, kurie išgyveno tėvų skyrybas ir tebegirdi tėvų besitęsiančius konfliktus yra labai svarbi tinkama pagalba. Šioje temoje yra apjungiamos trys išryškėjusios potemės, kuriose aptariami pagalbos būdai, kuriuos gali suteikti patys tyrimo dalyviai sau, svarbus draugų vaidmuo pagalbos prasme, bei specialistų, šiuo atveju, psichologų teikiamos pagalbos svarba.

1. Pagalba sau (4/8):

Pusė tyrimo dalyvių (4 iš 8) pasidalino apie pagalbos būdus sau, kurie jiems padeda išbūti, kol tėvai konfliktuoja. Viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad programos telefone jai padeda užsimiršti apie tėvų konfliktus: „<...> *prisėdu prie telefono, įlendu į kokią nors programą ir man tai tiesiog, tiesiog padeda užsimiršti, kad kyla tie konfliktai.*“ (Joana, 31). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad sunkiu metu jai padeda muzikos klausymasis ir miegas: „<...> *tada aš iš vis nenoriu su nieko šnekėti ir užsidarau savo kambarį, pasileidžiu muziką ir tiesiog einu miegot.*“ (Iveta, 66). Dar viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad jai taip pat padeda muzikos klausymasis ir pasivaikščiojimai, kurių metu gali išsiverkti: „<...> *pasiimu ausinukus ir einu pasivaikščioti klausydama muzikos aa tada išsiverkiu ir būna viskas gerai.*“ (Gabija, 55). Taip pat viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad sunkius momentus, kai tėvai konfliktuoja, jai padėdavo išverti verkimas: „<...> *ir būdavo tikrai labai blogai ir aišku turbūt tiesiog per ašaras [nusijuokia] ir daug daug verkimo, ...>*“ (Agne, 38). Ši potemė atskleidžia, kad tyrimo dalyviai padeda sau išbūti su tėvų konfliktais naršydami telefone, klausydami muzikos, pasivaikščiojant bei išliejant daug ašarų.

2. Itin svarbus draugų vaidmuo (6/8):

Daugiau nei pusė tyrimo dalyvių (6 iš 8) pasidalino, kad jiems yra labai svarbūs draugai, kurie padeda jiems atsigausti po tėvų konfliktų. Viena tyrimo dalyvių pasidalino, kad išsipasakojus draugei pasidaro „žymiai“ lengviau: „<...> ir kai aš jai išsipasakaju, man pasidaro žymiai lengviau, <...>“ (Joana, 83). Kita tyrimo dalyvė teigė, kad su drauge susitinka kiekvieną kartą, kai tėvai pykstasi ir jai gali išsipasakoti: „<...> mes susitinkam kiekvieną dieną ir jai viską papasakaju ir dažniausiai susitinku su ja, kai tėvai pykstasi, <...>“ (Iveta, 67). Susitikimas su draugais vienai tyrimo dalyvei padeda užsimiršti, kad namuose viskas taip tamsu: „Tai nu išeinu su draugais, tai ten pakalbam, pasėdim nu pasijuokiam, tai taip biški užmirštu, kad namie viskas taip tamsu <...>“ (Luka, 43). Dar viena tyrimo dalyvė atskleidė, kad stengiasi daugiau kalbėti su draugėmis, kurių tėvai taip pat yra išsiskyrę apie tai, kaip ji jaučiasi ir jai palengvėja: „<...> stengiuosi kalbėtis su gal daugiau su savo draugėm, kurių tėvai irgi yra išsiskyrę, dalinuosi su jom, kaip jaučiuosi ir palengvėja [pauzė] <...>“ (Barbora, 24). Taip pat vienas tyrimo dalyvis pasidalino, kad su draugais „varo patūsinti“ ir tai padeda nuvyti blogas mintis: „<...> su draugais kur nors varom patūsint, tai kaip ir numuša tas blogas mintis.“ (Edvinas, 33). Ši potėmė atskleidžia, kad tyrimo dalyviams laikas praleistas su draugais ir galimybė jiems išsipasakoti, padeda įveikti sunkumus, kurie kyla dėl besitęsiančių tėvų konfliktų.

3. Psichologinės pagalbos svarba (7/8):

Beveik visi tyrimo dalyviai (7 iš 8) pasidalino, kad reikiamą pagalbą dėl tėvų besitęsiančių konfliktų jiems suteikia psichologas, kuris padeda susidėlioti mintis ir sumažinti nerimą: „<...> kai viskas prasidėjo ir toliau tie pykčiai buvo jų aa tai mama mane pradėjo vesti pas psichologę, nes aaa labai daug minčių nesusidėliojo mmm labai daug nerimo buvo <...>“ (Gabija, 56). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad psichologinės pagalbos kreipėsi mamai pasiūlius, psichologas jai padėjo lengviau reaguoti į tėvų konfliktus: „<...> mama manęs tiesiog paklausė ar aš nenoriu, pavyzdžiui, pas psichologę eit <...> man manau padėjo, nes dabar jau nebe taip baisiai į viską reaguuju, <...>“ (Agne, 44). Viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad psichologė jai labai padeda, kai ji jaučiasi blogai, padeda nusiraminti ir sumažinti liūdesį: „<...> man dar labai padeda, kai labai blogai jaučiuos, tai einu pas psichologę, ten laisvai galiu išsikalbėt ir tada nusiraminiu, to liūdesio tokio nelieka, tai va.“ (Barbora, 26). Dar viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad po pokalbio su psichologu pasidaro lengviau viduje: „<...> dar vaikštau pas psichologę, aaa nežinau, ji man padeda su savim tvarkytis, po jos visada lengviau pasidaro viduj.“ (Iveta, 71). Potėmėje atsiskleidžia, kad tyrimo dalyviams yra svarbi psichologinė pagalba, kurios dėka, jie gali nusiraminti, susidėlioti mintis, tvarkytis su savimi ir lengviau išbūti tėvams konfliktuojant.

Šioje temoje atsiskleidžia pagalbos poreikis paaugliams, kurie tebegirdi konfliktuojančius tėvus po skyrybų. Paaugliai yra atradę įvairių pagalbos būdų, kurie jiems padeda nusiraminti ir tą pagalbą gali suteikti patys sau. Taip pat šioje temoje atsiskleidė svarbus draugų vaidmuo. Draugai paaugliams padeda atsipalaiduoti ir užsimiršti apie tai, kas vyksta tarp jų tėvų. Paaugliams taip pat yra svarbi ir psichologinė pagalba, kurią gali suteikti specialistai. Psichologai jiems padeda nusiraminti ir atrasti vidinę ramybę būnant tarp konfliktuojančių tėvų.

3.1.7. Unikali tema: jei viskas būtų kitaip

Atliekant teminę analizę buvo išskirta unikali tema „jei viskas būtų kitaip“. Ši tema atsiskleidė mažiau nei pusėje tyrimo dalyvių (3 iš 8) pasakojimuose, tačiau yra itin svarbi ir jautri, tad nuspręsta ją išskirti, kaip unikalią temą ir įtraukti į rezultatus.

Šioje temoje išryškėjo tyrimo dalyvių apmąstymai, kas galėtų būti jei viskas būtų kitaip. Viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad galbūt viskas galėjo būti kitaip, jei ji būtų kitokia: „<...> *kad kad daug kas galėjo būt kitaip aa nu tarkim, jeigu aš būčiau kitokia aa net nežinau kaip paaiškint tą tokį jausmą, <...>*“ (Agnė, 20). Taip pat dalyvė pasidalino, jog galvoja, kad ji būtų berniukas šeimoje viskas būtų susiklostę kitaip: „<...> *tai gal jei aš būčiau berniukas tai būtų visai kitaip <...>*“ (Agnė, 62). Kita tyrimo dalyvė pasidalino, kad jei jos nebūtų viskas būtų kitaip: „<...> *ir tiesiog gal jei manęs nebūtų viskas būtų kitaip, <...>*“ (Luka, 35). Dar viena tyrimo dalyvė pasidalino, kad jei būtų gimusi gal tėvai nebūtų išsiskyre arba išsiskyre nebesipyktę, nes nebūtų dėl ko: „<...> *jei nebūčiau gimusi, tai jie būtų išsiskyre ir toliau neturėję dėl ko bendrauti, o gal net nebūtų išsiskyre, <...>*“ (Barbora, 23).

Šioje unikaloje temoje atsiskleidė sudėtingi paauglių apmąstymai. Šie apmąstymai yra itin sunkūs paaugliams, nes jie svarsto daug skirtingų galimybių, kaip galėjo būti, jei tik jie būtų buvę kitokie, būtų gimę kitos lyties, jei jie iš vis nebūtų gimę ar kas būtų jei jų nebūtų.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šioje dalyje apibendrinsiu bei paaiškinsiu gautus tyrimo rezultatus, juos susiedama ir lygindama su kitų autorių tyrimų gautais rezultatais. Tyrimo rezultatus aptarsiu pirmuoju asmeniu, nes tyrimuose, kuriuose yra taikoma kokybinio tyrimo strategija, pagrindinis tyrimo instrumentas yra pats tyrėjas (Pakalniškienė ir kt., 2014). Kadangi viso tyrimo metu buvo siekiama atsiriboti nuo išankstinių nuostatų, kurios galėjo susidaryti iš analizuotos literatūros tyrimo įvade, šioje dalyje bus plačiau analizuojami kitų tyrėjų atlikti tyrimai, kurie gilinasi į panašias temas, kurios atsiskleidė šio tyrimo rezultatuose. Taip pat šioje dalyje įtraukiami nauji šaltiniai, kurie nebuvo analizuojami tyrimo įvade, siekiant aptarti naujai atsivėrusias temas. Šioje darbo dalyje taip pat pateiksiu refleksiją, kuri suteiks galimybę įvertinti tyrimo rezultatų validumą bei patikimumą. Galiausiai šioje dalyje pateiksiu šio tyrimo ribotumus bei rekomendacijas tolimesnių tyrimų perspektyvoms ir praktinio panaudojimo galimybes.

4.1. Rezultatų aptarimas kitų tyrimų ir teorijų kontekste

4.1.1. Buvimas konfliktų sukuryje

Teminėje analizėje atsiskleidė ką patiria paaugliai, kurie artimai susiduria su tėvų tarpusavio konfliktais po skyrybų. Tėvams konfliktuojant paaugliai dažnai pasijaučia tarsi būtų konfliktų pagrindiniai veikėjai, nes patys yra įtraukiami į juos tiesiogiai arba netiesiogiai minint juos konfliktuose. Paaugliai savo dalyvavimą juose suvokia, kaip neišvengiamą. Paaugliai dalyvaudami tėvų konfliktuose dažnai prisiima naują „tarpininko“ vaidmenį, kuris jiems nėra priimtinas, tačiau jie vis tiek jaučiasi atsakingi už vykstančius konfliktus ir jų eigą. Visgi, paaugliai nebepakeldami atsakomybės naštos siekia atsiriboti nuo konfliktų nukreipdami mintis ar išeidami iš namų. Tėvų konfliktai tapę dažnu ir neišvengiamu reiškiniu, paaugliams tampa tarsi norma, prie kurios jie yra pripratę.

Atlikto tyrimo rezultatuose atsispindėjo, kad paaugliai dažnai yra įtraukiami į tėvų tarpusavio konfliktus. Tyrimo dalyviai vaizdžiai apibūdino savo būseną, tarsi jie būtų svarbiausia pykčių detalė. Kadangi paaugliai konfliktuose jaučiasi pagrindiniais jų veikėjais, konfliktus ir dalyvavimą jie suvokia, kaip neišvengiamą ir tai jiems kelia neigiamas jausmus. Taip pat paaugliams sunku išbūti tokiuose konfliktuose. Viename iš analizuotų kokybinių tyrimų (Stokkebekk et al., 2019), kuriame buvo siekiama aprašyti paauglių patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų, rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliai taip pat jaučiasi svarbi tėvų konfliktų dalis. Tyrime dalyvavę paaugliai atskleidė, kad

dažnai dalyvauja tėvų konfliktuose netiesiogiai, kuomet girdi, kaip konfliktuose jie yra minimi ar aptariami. Tai jiems sukelia jausmą, tarsi jie būtų tėvų konfliktų priežastimi. Tokie rezultatai paantrina mūsų atlikto tyrimo rezultatus, kad paaugliai konfliktuose dalyvauja netiesiogiai ir jaučiasi jų priežastimi. Kitame iš analizuotų mokslinių tyrimų (Yan et al., 2016), kuriame buvo siekiama pažvelgti į Kinijos paauglių emocinį saugumą tėvams konfliktuojant santuokoje, tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliai labai dažnai yra įtraukiami į tėvų konfliktus ir taip yra pažeidžiamas jų emocinis saugumas. Atsižvelgiant į mūsų tyrimo rezultatus, paaugliai taip pat pasidalino, kad jų įtraukimas į tėvų konfliktus jiems yra nemalonus ir juose sunku išbūti, tad galima daryti prielaidą, kad šio tyrimo dalyviai taip pat jaučia emocinio saugumo pažeidžiamumą. Taip pat analizuotame tyrime išryškėjo, kad paaugliai įtraukti į tėvų konfliktus stengiasi tėvus nuraminti, palaikyti vieną iš tėvų ar išspręsti jų problemas bei nerimauja, kokia bus konflikto baigtis. Tai nukreipia mus į kitas dvi teminėje analizėje atsiskleidusias potemes – tarpininko vaidmuo ir atsakomybės našta.

Atlikto tyrimo rezultatuose taip pat atsiskleidė, kad paaugliai išgyvendami tėvų konfliktus neretai jaučiasi tarsi tarpininkai ir jaučia atsakomybę už tėvų konfliktus ir jų eigą. Šis naujai priimtas vaidmuo paaugliams yra nemalonus ir nepriimtinas, tačiau jie vis tiek išlieka tėvų konfliktų sukuryje ir siekia jiems padėti. Kadangi paaugliai tėvų konfliktus traktuoja, kaip neišvengiamus, atsakomybės našta tarpininkaujant jiems tampa itin sunki. Goldblatt ir Eisikovits (2005) atliktame kokybiniame tyrime atsiskleidė, kad paaugliai taip pat yra linkę įsitraukti į tėvų konfliktus santuokoje ir būti už juos atsakingi. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad paaugliai tėvams konfliktuojant prisiima daugiau nei vieną vaidmenį, kaip kad atsiskleidė mūsų tyrime. Remiantis tyrimo rezultatais, paaugliai yra linkę prisiimti vartininko vaidmenį, taikytojo ir apsauginio vaidmenis bei mediatoriaus, mokytojo ir gelbėtojo vaidmenis. Galima daryti prielaidą, kad mūsų atliktame tyrime papildomi vaidmenys neatsiskleidė, nes analizuotame tyrime dalyvavo paaugliai, kurie susiduria su smurtiniais tėvų konfliktais santuokoje bei tie paaugliai, kurie yra ne vienturčiai šeimoje. Visgi, analizuotame tyrime neatsiskleidė, kad paaugliai prisiimdami atsakomybę už tėvų konfliktus ir jų eigą prisiimtų ir tarpininko vaidmenį, kurį prisiėmė mūsų tyrime dalyvavę paaugliai.

Šio tyrimo rezultatuose taip pat atsiskleidė ir paauglių siekis atsiriboti nuo tėvų konfliktų, į kuriuos jie yra įtraukiami. Paaugliai kartais bando nesikišti į tėvų konfliktus arba stengiasi tarsi užsiblokuoti ir neklausyti. Yan et al. (2016) atlikto tyrimo rezultatuose taip pat atsiskleidė, kad paaugliai nors ir yra įtraukiami į konfliktus, stengiasi nuo jų atsiriboti. Tyrime išryškėjo, kad paaugliai tėvams konfliktuojant stengiasi išlikti itin tylūs ir nieko nedaryti, tarsi būtų „suledėję“. Taip pat atsiskleidė, kad paaugliai nors ir norėtų ką nors daryti, tačiau nežinodami ką, nuo tėvų konfliktų atsiriboja. Kitame tyrime (Stokkebekk et al., 2019), kuriame analizuojamos paauglių patirtys tėvams konfliktuojant o skyrybą, atsiskleidė, kad paaugliai taip pat yra linkę atsiriboti nuo konfliktų. Tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliai siekia atsiriboti ir nesikišti, nes nenori būti priversti rinktis,

kurią pusę palaikyti – mamą ar tėtį. Tyrimo dalyviai taip pat pasidalino, kad jiems yra labai sunku nesikišti į tėvų konfliktus ir jie stengiasi palaikyti balansą nepalaikydami nei vieno iš tėvų jų konfliktų metu. Tad galima daryti prielaidą, kad paaugliai stengiasi nesikišti į tėvų konfliktus neatsižvelgiant į tai ar konfliktai vyksta tėvams esant santuokoje ar išsiskyrus. Visgi, analizuotuose tyrimuose neatsiskleidė, kad paaugliai siekdami atsiriboti yra linkę ne tik užsiblokuoti nuo girdimų konfliktų, tačiau taip pat yra linkę ir išeiti iš namų, jei prasideda tėvų konfliktai jiems matant.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad paaugliai laikui bėgant pripranta prie tėvų konfliktų, kurie vyksta po jų tėvų skyrybų. Tokie konfliktai vyksta dažnai, yra neišvengiami, tad paaugliams tai tampa norma ir įprastu reiškiniu šeimoje. Davies et al. (2006) atliko tyrimą, kuriame buvo siekiama atskleisti vaikų reakcijos stabilumą per vienerius metus į tėvų konfliktus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vaikų reakcijos į tėvų konfliktus laikui bėgant gali kisti, jos nėra stabilios. Taigi, šis tyrimas atskleidžia, kad vaikai skirtingai reaguoja į tėvų konfliktus, priklausomai nuo daugelio faktorių, tokių kaip santykiai su tėvais, tėvų suteikiama šiluma vaikams ar tėvų priešiškus. Taigi, galime daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavę paaugliai šiuo metu jaučiasi tarsi pripratę prie tėvų konfliktų, tačiau jų reakcijos gali kisti laikui bėgant priklausomai nuo įvairių faktorių. Taip pat galime interpretuoti, kad toks tyrime dalyvavusių paauglių požiūris į tėvų konfliktus ir jų normalizavimas, gali būti vienas iš gynybos mechanizmų, suteikiančių galimybę priimti tėvų konfliktus ir su tuo gyventi, kita vertus – tai gali būti kintantis požiūris.

Taigi, apibendrinant, galime teigti, kad paaugliai, kurie yra įtraukiami į tėvų konfliktus, susiduria su emocinio saugumo pažeidžiamumu. Remiantis Davies & Cummings (1994), paaugliai, kurie jaučiasi emociškai saugūs, pasitiki tėvų tarpusavio santykiais ir jų nuspėjamumu. Priešingai nei mūsų atliktame tyrime, paaugliai susiduria su tėvų tarpusavio konfliktais, yra į juos įtraukiami ir jaučiasi atsakingi už jų eigą, kuri gali būti nenuspėjama. Šio tyrimo rezultatai paantrino kitų tyrimų rezultatus, jog paaugliai yra įtraukiami į tėvų konfliktus, jaučiasi už juos ir jų eigą atsakingi bei tuo pačiu siekia atsiriboti nuo konfliktų. Tyrime atsiskleidusi tema apie tarpininko vaidmenį neatsiskleidžia kituose tyrimuose, taip pat nepavyko rasti duomenų, jog paaugliai gali priprasti prie tėvų vykstančių konfliktų.

4.1.2. Sunkiai kontroliuojami jausmai

Tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliai išgyvendami tėvų besitęsiančius konfliktus po tėvų skyrybų susiduria su intensyviais jausmais, todėl kartais tampa sunkus juos kontroliuoti. Paaugliai susiduria su sunkiai suvaldomu pykčiu, kuris gali būti išveikiamas per rėkimą ant esančių šalia. Taip pat jie dažnai jaučiasi kalti dėl vykstančių tėvų konfliktų, nes save laiko jų priežastimi. Svarbu paminėti, kad paaugliai išgyvena ir slegiantį liūdesį, kuris gali tapti įprastu jausmu, jaučiamu kasdien.

Paaugliai, kaip vieną intensyviausių jausmų, kuriuos jaučia tėvams konfliktuojant, įvardijo nevaldomą pyktį, kuris bet kada gali išsiveržti. Viename tyrime (Olatunji & Idemudia, 2021) autoriai pastebėjo, kad paauglių juntamas pyktis, kurį lemia neigiamos tėvų emocijos ir tarpusavio konfliktai, gali pasireikšti ir agresyvumu. Pasak autorių, agresyvumą daugiausiai lemia tėvų konfliktų dažnumas ir jų intensyvumas. Galime daryti prielaidą, kad tyrime dalyvavusių paauglių tėvų konfliktai yra dažni arba ganėtinai intensyvūs, kadangi paaugliai pasidalino, kad jų juntamas pyktis yra sunkiai suvaldomas. Kitame tyrime (Koçak et al., 2017) autoriai analizavo paauglių agresiją susijusią su tėvų konfliktais. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad paauglių agresija yra susijusi su tėvų perdėta kontrole, kuri pasireiškia jiems konfliktuojant tarpusavyje. Mūsų atliktame tyrime perdėta tėvų kontrolė neatsiskleidė, tad galime interpretuoti, kad tėvų kontrolė paaugliams yra labiau juntama tuomet, kai konfliktai vyksta santuokoje, o ne tėvams išsiskyrus ir tai sukelia paauglių agresiją.

Tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliai išgyvena stiprų kaltės jausmą tėvams konfliktuojant. Paaugliai laiko save tėvų konfliktų priežastimi, nes į konfliktus yra įtraukiami tiesiogiai arba netiesiogiai. Fosco & Lydon-Staley (2019) atlikto tyrimo rezultatuose taip pat atsiskleidė, kad paaugliai yra linkę kaltinti save tėvams konfliktuojant. Autoriai teigia, kad paaugliams yra sunku suprasti dėl ko būtent vyksta tėvų konfliktai, todėl jie yra linkę konfliktus interpretuoti klaidingai ir prisiimti kaltę dėl jų. Yan et al. (2016) tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia, kad paaugliai tėvams konfliktuojant galvoja, jog jie pykstasi dėl jų, todėl prisiima visą kaltę dėl tėvų vykstančių konfliktų. Taip pat rezultatuose atsispindi, kad paaugliai ne tik prisiima kaltę sau, tačiau taip pat galvoja, kad juos kaltina ir jų tėvai. Kitame tyrime (Stokkebekk et al., 2019) atsiskleidžia, kad paaugliai tėvams konfliktuojant jaučiasi taip pat kalti. Jie tėvų konfliktų priežastį interpretuoja, kaip jų netinkamus veiksmus, kurie visada sukelia problemų. Taigi, galime teigti, kad mūsų atlikto tyrimo rezultatai paantrina kitų tyrėjų atradimus, jog paaugliai tėvams konfliktuojant yra linkę kaltinti save.

Šio tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad paaugliai tėvams konfliktuojant jaučia intensyvių liūdesį. Liūdesys pasireiškia, kai paaugliai yra įtraukiami į konfliktus bei, kai tuos konfliktus tenka girdėti. Taip pat liūdesys pasireiškia, kai nepasitenkina jų lūkesčiai, kad išsiskyrus tėvai nebesipyks, tačiau konfliktai tęsiasi. Cummings et al. (2003) atlikto tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliai taip pat susiduria su liūdesiu, kuris yra susijęs su tėvų tarpusavio konfliktais. Rezultatai atskleidžia, kad tėvų tarpusavio priešiškus, grasinimus, įžeidinėjimus, neverbaliai išreikštas priešiškus, išprovokuoja paauglių liūdesį. Taip pat tai išprovokuoja ir bendrą neigiamo emocionalumo padidėjimą. Autoriai išskiria, kad būtent fizinis distresas ir tėvų gynybiškumas buvo susiję su vieninteliu intensyviai išreikštu jausmu – liūdesiu. Galime interpretuoti šiuos rezultatus, jog paauglių juntamas liūdesys yra tiesiogiai susijęs su tėvų tarpusavio konfliktais.

Taigi, apibendrinant galime teigti, kad tyrime atsiskleidę intensyvūs ir sunkiai suvaldomi jausmai yra glaudžiai susiję su pažeistu paauglių emociniu saugumu. Davies & Cummings (1994) teigia, kad emocinio saugumo pagrindas yra gera emocinė savijauta ir gebėjimas kontroliuoti emocijas, kai yra susiduriama su stresu. Šio tyrimo rezultatuose atsiskleidė, kad paaugliams yra itin sunku sukontroliuoti užplūdusias emocijas. Jie patiria stiprų pyktį, kurį gali išveikti per kitus asmenis, taip pat jie jaučia stiprų kaltės jausmą dėl tėvų konfliktų bei patiria slegiantį liūdesį.

4.1.3. Tėvų skyrybų ir konfliktų sukelti sunkumai

Šioje temoje atsiskleidė paauglių patiriami sunkumai, su kuriais jie susiduria po tėvų skyrybų ir kuriuos sukelia besitęsiantys tėvų konfliktai. Paaugliams kyla sunkumų pasitikint naujai sutiktais žmonėmis, jie tarsi jų bijo, jiems sunku užmegzti naujus santykius, nes kyla baimė būti paliktiems. Besitęsiančius konfliktus paaugliai apmąsto būdami mokykloje, tai jiems sukelia sunkumų susikaupiant pamokose, jie nenori mokytis.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad paaugliams sunku pasitikėti naujai sutiktais žmonėmis, jiems jie kelia baimę, kad gali juos palikti. Viename tyrime (Schaan & Vögele, 2016), kuriame buvo siekiama išsiaiškinti ilgalaikės tėvų skyrybų pasekmes, buvo pastebėta, kad asmenys jauname amžiuje išgyvenę tėvų skyrybas, taip pat susiduria su tokiais sunkumais, kaip ir mūsų atliktame tyrime. Tyrimo rezultatuose galime matyti, kad tyrime dalyvę asmenys jaučia daugiau psichologinių problemų, tokių kaip sumažėjęs psichologinis atsparumas ir atmetimo baimė. Taip pat tyrime išryškėjo, kad skyrybos yra įvardijamos, kaip stipri vaikystės trauma. Kito tyrimo (Schaan et al., 2019) rezultatuose, taip pat atsispindi, kad vengimas prisirišti prie kitų asmenų yra paauglystėje išgyventų tėvų skyrybų padarinys. Taip pat autoriai atskleidžia, kad tokie asmenys patiria ir pririšimo prie kitų nerimą. Taigi, galime daryti prielaidą, kad mūsų tyrime dalyvavusių paauglių baimė būti paliktiems yra susijusi su kitų tyrėjų atradimais, jog tai yra tėvų skyrybų padarinys.

Kita rezultatuose atsiskleidusi problema, jog paaugliams yra sunku atsitraukti nuo matytų ar girdėtų tėvų konfliktų. Jie apie juos galvoja mokykloje ir tai jiems sukelia sunkumų tinkamai susikaupiant. Paaugliai būdami mokykloje, mintimis vis dar išgyvena tėvų konfliktus, jie susiduria su sunkumais atliekant akademinės užduotis, nes neturi nuotaikos mokytis. Kokybiniame tyrime (Goldblatt, 2003) buvo siekiama išanalizuoti paauglių, kurie susiduria su tėvų smurtiniais tarpusavio konfliktais, patirtis. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad paaugliai tėvams konfliktuojant yra linkę būti dvejose vietose vienu metu – fiziškai ne namuose, mintimis – namuose, kur vyksta konfliktai. Tokia būseną atitraukia paauglius nuo to ką jie daro, pavyzdžiui, mokymosi ir perkelia juos atgal į namus. Kitame tyrime (Doyle & Markiewicz, 2005) buvo pastebėta, kad paaugliai, kurie išgyvena tėvų tarpusavio konfliktus santuokoje, taip pat susiduria su sunkumais mokykloje, bei suprastėja jų

akademiniai pasiekimai. Galime daryti prielaidą, kad mūsų tyrime atsiskleidusi potėmė apie paauglių sunkumus mokykloje, yra glaudžiai susijusi su kitų tyrėjų atradimais.

Taigi, apibendrinant, paauglių patiriami sunkumai, tokie kaip atmetimo baimė ir sunkumai mokykloje, yra glaudžiai susiję su patirtomis tėvų skyrybomis ir besitęsiančiais tėvų tarpusavio konfliktais. Galime daryti prielaidą, kad paauglių baimė būti paliktiems kyla iš tėvų tarpusavio santykių baigties.

4.1.4. Svarbūs santykiai su artimiausiais

Teminės analizės rezultatuose atsivėrė svarbi tema, kuri apjungia svarbius santykius su artimiausiais – mama ir tėčiu. Paaugliai yra užmezgę itin artimą ryšį su mama, tačiau su tėčiu bendravimas yra nutolęs ir paaugliai nejaučia artimo santykio su juo. Taip pat tema apjungia ir paauglių norą palaikyti santykius su abiem tėvais, nes jie abu yra labai svarbūs jų gyvenime.

Šio tyrimo rezultatuose matoma, kad paaugliai turi sukūrę ypatingai artimą ryšį su mama. Tyrimo dalyviai mamas apibūdino, kaip geriausias drauges, kuriomis jie gali pasitikėti ir pasipasakoti joms. Taip pat dėl jų yra pasiruošę viską atiduoti, jei tik reikėtų. Tačiau paaugliai tokio artimo ryšio neturi su savo tėčiais. Paaugliai su tėčiais bendrauja retai, dažnai pykstasi. Visgi, paaugliai norėtų palaikyti ryšį su abiem tėvais. Grych et al. (2004) atlikto tyrimo rezultatuose atsiskleidžia, kad paaugliai, kurių tėvai konfliktuoja dažniau, intensyviau ir prasčiau sprendžia konfliktus, jaučiasi mažiau artimi tiek su mama, tiek su tėčiu. Šio tyrimo rezultatai yra priešingi mūsų atlikto tyrimo rezultatams. Galime daryti prielaidą, kad rezultatai yra priešingi, nes analizuotame tyrime paauglių tėvai vis dar yra santuokoje. Kito tyrimo (Menning, 2006) rezultatai atskleidžia, kad paaugliai yra linkę turėti artimesnį ryšį su vienu iš tėvų jiems išsiskyrus. Pasak tyrimo rezultatų, artimesnis ryšys yra palaikomas su tėvu, su kuriuo paaugliai lieka gyventi po tėvų skyrybų. Tai suteikia galimybę interpretuoti mūsų atlikto tyrimo rezultatus, jog artimas santykis yra būtent su mama, nes visi tyrimo dalyviai gyvena su mama, o su tėčiu santykiai yra prastesni ir neartimi. Taip pat tyrime (Menning, 2006) atsiskleidžia panašus paauglių požiūris, kaip ir mūsų tyrime, jog tėčiai turėtų patys norėti bendrauti su jais ir jie patys turėtų inicijuoti bendravimą su paaugliais. Kitame tyrime (Stokkebekk et al., 2019) atsiskleidžia paauglių palaikomi santykiai su jiems artimiausiais žmonėmis – tėvais, po jų skyrybų ir besitęsiančių konfliktų. Rezultatuose atsiskleidžia, kad paaugliams yra sunku palaikyti gerą santykį su abiem tėvais, ypač, kai tėvai yra linkę paauglius nuteikti prieš vieną iš tėvų ar kuomet tėvai atsiliepia neigiamais komentarais apie vienas kitą. Tuomet paaugliai stengiasi riboti kontaktą su vienu iš tėvų, kuris jų požiūriu yra labiau „problematiškas“. Tačiau paaugliai taip pat išreiškia norą bendrauti su abiem tėvais ir taip palaikyti balansą. Jie jaučiasi geriau ir mažiau kalti vienodai leisdami laiko su abiem tėvais. Taigi, galime daryti prielaidą, kad šio tyrimo rezultatai iš dalies paantrina mūsų

tyrimo gautus rezultatus, jog paaugliams sunku palaikyti gerą santykį su abiem tėvais jiems išsiskyrus ir toliau konfliktuojant, tačiau jie stengiasi bendrauti su jais abiem.

Apibendrinant šią temą, galime daryti prielaidą, kad kai paaugliams vienas iš tėvų po jų konfliktų nėra pasiekiamas, jų emocinis saugumas yra pažeidžiamas (Davies & Cummings, 1994). Paaugliai, tėvams išsiskyrus ir toliau konfliktuojant tarpusavyje, yra labiau linkę palaikyti artimą santykį tik su vienu iš tėvų. Šiuo atveju paauglių artimesnis ryšys yra su mama, su kuria jie gyvena, o su tėčiu - santykis yra nutolęs. Taip pat analizuoti tyrimai leidžia daryti prielaidą, kad tėvams konfliktuojant santuokoje, paauglių santykiai su abiem tėvais yra suprastėję, priešingai nei jiems išsiskyrus, kai palaikomas artimas ryšys su vienu iš tėvų.

4.1.5. Kitokie nei visi

Teminėje analizėje atsiskleidusi tema „kitokie nei visi“, suteikia galimybę pamatyti paauglių požiūrį į jų dabartines šeimas. Paaugliai savo šeimas suvokia, kaip „nenormalias“, nes šeimos, kurios yra „normalios“ yra sudarytos mažiausiai iš trijų asmenų ir jos prasmingai leidžia laiką kartu. Taip pat paaugliai atskleidė, kad savo šeimą neretai palygina su kitų draugų šeimomis.

Didžioji tyrimo dalyvių dalis pasidalino, kas jų suvokimu yra „normali“ šeima. Rezultatuose atsiskleidė, kad „normalioje“ šeimoje turi būti mažiausiai trys asmenys – mama, tėtis ir vaikas. Taip pat paaugliai pasidalino, kad kadangi jų tėvai yra išsiskyrę ir tebekonfliktuoja tarpusavyje, jie savo šeimą laiko „nenormalia“. Paaugliai dalinosi, kad „normali“ šeima turėtų tarpusavyje bendrauti gražiai ir laiką leisti kartu. Toks paauglių požiūris į „normalią“ šeimą leidžia daryti prielaidą, kad tai atspindi jų šeimos sutrikdytą funkcionavimą ir taip yra pažeidžiamas jų emocinis saugumas. Emocinį paauglio saugumą pažeidžia tėvų tarpusavio konfliktai, kurie neretai baigiasi skyrybomis (Davies et al., 2013). Tad toks paauglių pripažinimas, kad jie nesijaučia, kad jų šeima būtų „normali“ ir atitiktų jų pačių išskirtus „normalios“ šeimos standartus, leidžia daryti prielaidą, kad tokiose šeimose jie jaučiasi nesaugiai, kai tėvų konfliktai tęsiasi po skyrybų.

Šiame tyrime taip pat atsiskleidė, kad paaugliai yra linkę savo šeimas lyginti su kitų šeimomis, dažniausiai draugų šeimomis. Paaugliai matydami draugų pilnas šeimas, kuriose yra laikas leidžiamas kartu, susiduria su neigiamais jausmais. Jiems sunku ir nelengva matyti kitas laimingas šeimas kartu. Visgi, tyrimų, kuriuose būtų atsiskleidusi tokia tema, rasti nepavyko, tad šios potėmės rezultatų negalime interpretuoti kitų tyrimų kontekste. Tačiau galime daryti prielaidą, kad paaugliams trūksta kasdienio laiko leidimo su šeima, kurį jie leisdavo anksčiau kartu.

Apibendrinant galime teigti, kad paauglių emocinis saugumas yra pažeidžiamas tėvams konfliktuojant po skyrybų, kuomet jų šeimos normalus funkcionavimas yra sutrikdytas. Paaugliai

savo šeimų nelaiko „normaliomis“ ir savo šeimas jie gali palyginti su kitų, draugų šeimomis. Toks lyginimas jiems sukelia neigiamus jausmus.

4.1.6. Pagalbos poreikis

Teminės analizės rezultatuose atsiskleidė svarbus pagalbos poreikis paaugliams, kurių tėvai yra išsiskyre ir susiduria su besitęsiančiais tėvų tarpusavio konfliktais. Paaugliai atskleidė, kad jie pirmiausia teikia pagalbą patys sau įvairiais būdais, taip pat jiems labai svarbus yra draugų vaidmuo žvelgiant iš pagalbos perspektyvos, bei svarbi psichologinė specialistų pagalba.

Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad paaugliai susidūrę su tėvų tarpusavio konfliktais stengiasi padėti sau įvairiais būdais. Jiems padeda nukreipti mintis įvairios programėlės telefone, muzikos klausymas ir miegas, pasivaikščiavimai, bei verkimas. Atsižvelgiant į paauglių išskirtus pagalbos būdus sau, galime daryti prielaidą, kad ne visiems tyrime dalyvavusiems paaugliams pavyksta pritaikyti konstruktyvias įveikos strategijas. Viename tyrime (Smith et al., 2019) buvo pastebėta, kad paaugliai, kurie gyvena su tarpusavyje konfliktuojančiais tėvais, susiduria su sunkumais formuojant konstruktyvias įveikos strategijas. Visgi, remiantis Davies & Cummings (1994), vienas iš emocinio saugumo pagrindo elementų yra gebėjimas reguliuoti emocijas susidūrus su stresu. Tad galime daryti prielaidą, kad paaugliai, kurie susiduria su stresu, šiuo atveju – tėvų besitęsiančiais tarpusavio konfliktais ir po jų daug verkia, negeba formuoti konstruktyvių įveikos strategijų ir susiduria su emocinio saugumo pažeidžiamumu.

Šiame tyrime atsiskleidė, kad paaugliams didelė pagalba įveikiant sunkumus yra draugai. Jie gali jiems išsipasakoti ir dėl to pasijunta daug lengviau, pokalbiai juos atpalaiduoja. Stokkebekk et al., (2019) atlikto tyrimo rezultatai atskleidžia, kad paaugliai susiduriantys su besitęsiančiais tėvų konfliktais po skyrybų yra linkę dalintis savo išgyvenimais su kitais. Paaugliai pasirenka kam išsipasakoti ir tai dažniausiai būna kas nors neutralaus, pavyzdžiui, draugai. Tačiau tyrimo rezultatai atskleidžia, kad ne visiems paaugliams yra lengva su kuo nors dalintis savo išgyvenimais, kurie yra itin skaudūs ir galbūt ne visuomet iki galo suprantami. Tad galime teigti, kad paaugliams svarbu ir naudinga kalbėtis apie savo išgyvenimus šeimoje, tačiau ne visiems tai yra lengva įgyvendinti.

Tyrimo rezultatuose taip pat atsiskleidė ir tai, kokia svarbi paaugliams yra profesionali psichologinė pagalba. Tai jiems padeda „susidėlioti“ mintis, sumažina nerimą, padeda lengviau reaguoti į stresines situacijas, sumažina liūdesį bei yra saugi vieta išsikalbėti. Fozard & Gubi (2017) atliko tyrimą, kuriame buvo siekiama išanalizuoti suaugusių moterų, kurios susidūrė su tėvų konfliktais paauglystėje, patirtis. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad paauglystėje tyrimo dalyviai susidurdami su tėvų konfliktais nesuvokė, kad jiems reikalinga profesionali psichologinė pagalba. Tapus suaugus, jie kreipėsi psichologinės pagalbos ir lankydami individualią terapiją siekia įveikti

paauglystėje patirtas traumas, kurias paliko tėvų konfliktai. Taigi, galime daryti prielaidą, kad mūsų tyrime dalyvavę paaugliai šiuo metu gauna tinkamą psichologinę pagalbą ir tai gali sumažinti tikimybę susidurti su neįveiktomis psichologinėmis traumomis ateityje.

Apibendrinant šią temą, galime daryti prielaidą, kad paaugliams yra labai svarbi pagalba, kurią jie gali suteikti patys sau, tačiau ne visuomet ši pagalba yra konstruktyvi. Taip pat paaugliams naudinga yra išsikalbėti su savo draugais apie patiriamus sunkumus ir jiems tai padeda nusiraminti. Svarbu paminėti, kad laiku priimta psichologinė pagalba gali sumažinti tikimybę susidurti su neišspręstomis psichologinėmis problemomis ateityje.

4.1.7. Unikali tema: jei viskas būtų kitaip

Šiame tyrime taip pat atsiskleidė ir unikali tema, kuri apjungia paauglių sudėtingus apmąstymus, kurie apsunkina paauglių kasdienybę. Paaugliai linkę svarstyti, kas galėjo nulemti kitokią tėvų santykių baigtį. Paaugliai pasidalino, kad jei jie būtų kitokie, galbūt dabar viskas būtų kitaip nei yra dabar. Taip pat jiems kyla mintys, kas būtų jei jie būtų gimę kitos lyties, ar tėvai būtų išsiskyrę? Paaugliai dalinosi ir mintimis, kad jei jie nebūtų gimę ar jei jų nebūtų, tėvai taip pat galbūt nebūtų išsiskyrę, o jei būtų išsiskyrę neturėtų dėl ko bendrauti ir nesipyktų. Tokia tema yra svarbi apžvelgiant paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų. Davies et al. (2016) teigia, kad emocinio saugumo sutrikdymas, kurį sukelia tėvų tarpusavio konfliktai, gali būti susijęs su vaiku nepasitenkinimu gyvenimu, o tokie paauglių sudėtingi apmąstymai leidžia daryti prielaidą, kad jų pasitenkinimas gyvenimu yra sumažėjęs. Visgi, mokslinių publikacijų, kuriose būtų atsiskleidusi tokia, rasti nepavyko, tad negalime rezultatų palyginti kitų tyrimų kontekste.

4.2. Apibendrinimas

Šio tyrimo tikslas buvo atskleisti paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų. Siekiant įsigilinti į paauglių išgyvenimus, duomenų analizei buvo pasirinktas indukcinis teminės analizės metodas pagal V. Braun ir V. Clarke (2006) išskirtus etapus. Šio tyrimo rezultatuose atsiskleidė šešios pagrindinės temos: būvimas konfliktų sukuryje, sunkiai kontroliuojami jausmai, tėvų skyrybų ir konfliktų sukelti sunkumai, svarbūs santykiai su artimiausiais, kitokie nei visi, pagalbos poreikis. Taip pat išskirta unikali tema - jei viskas būtų kitaip. Visos šios tema atskleidžia ir apjungia, paauglių patyrimą, kuris yra sudėtingas ir kupinas įvairių minčių bei jausmų.

Atskleidžiant paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų, buvo išskirtos svarbios temos, kurios apjungia paauglių išgyvenimus. Šeimose, kuriose tėvai yra išsiskyrę ir tebekonfliktuoja, paaugliai yra įtraukiami į tarpusavio konfliktus. Tuomet paaugliai prisiima

tarpininko vaidmenį, siekdami padėti tėvams ir yra linkę nešti atsakomybės našta už tėvų konfliktus ir jų eigą. Taip pat paaugliai susidurdami su tėvų konfliktais patiria itin intensyvius jausmus, tokius kaip pyktis, kaltė ir liūdesys, kuriuos sunku kontroliuoti. Paaugliai jaučia tėvų skyrybą ir konfliktų padarinius, nes susiduria su sunkumais užmezgant naujus santykius ir konfliktus įvykusius tarp tėčio ir mamos mintimis nusineša į mokyklą. Tyrime taip pat atsiskleidė ir paauglių svarbūs santykiai su artimiausiais – mama ir tėčiu. Jie palaiko itin artimą ryšį su mama, tačiau jiems sunku palaikyti artimą ryšį su tėčiu, nors norėtų bendrauti su abiem tėvais. Taip pat tyrime atsiskleidė ir paauglių „normalios“ šeimos standartai, pagal kuriuos savo šeimą gali lyginti su kitų draugų šeimomis. Paaugliams toks lyginimas sukelia neigiamus jausmus. Tyrime taip pat atsiskleidė labai svarbus pagalbos poreikis. Paaugliai bando suteikti pagalbą patys sau, jos gauna ir iš draugų, kuriems gali išpasakoti. Svarbu paminėti tai, kad paaugliai kreipėsi dėl profesionalios psichologinės pagalbos. Šiame tyrime atsiskleidė ir unikali tema, kuri leidžia pamatyti paauglių vidinius apmąstymus, kas būtų, jei būtų kitaip.

4.3. Rezultatų validumo ir patikimumo refleksija

Atliekant šį tyrimą buvo siekiama užtikrinti kokybinio tyrimo patikimumą ir validumą. Tyrime buvo pasitelktas santykio su tyrimu reflektavimas, rezultatų aprašymas pasitelkiant ryškiausias tyrimo dalyvių interviu citatas, rezultatų analizė pasitelkiant užtikrintą duomenų analizės metodą ir rezultatų analizė kitų tyrėjų kontekste. Trumpai aptarsiu šiuos validumo užtikrinimo būdus.

Pirmiausia, viso tyrimo metu siekiau užtikrinti asmeninį, kaip tyrėjos, reflektavimą. Viso tyrimo metu buvo rašomas tyrėjos dienoraštis, kurio ištraukos pateikiamos tyrimo metodikos dalyje (žr. 2.3.1. Pasiruošimas tyrimui, 2 *lentelė*). Dienoraščio rašymas suteikė galimybę pastebėti savo vidinio santykio su tyrimu virsmą. Tyrimą pradėjau vedama smalsumo ir noro sužinoti atsakymą į klausimą – „ką išgyvena paaugliai, kurie susidūrė su tėvų skyrybomis ir jų tėvai toliau konfliktuoja?“. Tačiau tyrimo eigoje supratau, kad pamažu apsigyvenau tyrimo dalyvių pasaulyje ir jų papasakotų sunkumų negalėjau pamiršti. Taip pat dienoraščio rašymas padėjo pamatyti savo daromas klaidas ir jas kuo greičiau ištaisyti. Manau, kad toks asmeninis, kaip tyrėjos, reflektavimas padėjo labiau įsigilinti į paauglių patirtis ir jas sklandžiau aprašyti.

Šiame tyrime siekiant kuo vaizdžiau perteikti tyrimo dalyvių patirtis, buvo pasitelktos ryškiausios interviu citatos. Jos pateikiamos autentiškos, netaisyta tyrimo dalyvių kalba. Siekiant perteikti neverbalines tyrimo dalyvių reakcijas, kurios suteikia galimybę skaitytojui labiau įsigilinti į tyrimo dalyvių patirtis, buvo pasitelkti įvairūs simboliai. Šiam tyrimui buvo pasirinkta surinktus duomenis analizuoti pagal V. Braun ir V. Clarke (2006) išskirtus teminės analizės etapus. Šis teminės analizės metodas yra lankstus, tad leidžia tyrėjui pačiam pasirinkti analizės gilumą bei suteikia galimybę

išanalizuoti gausų kiekį informacijos. Taip pat šis metodas yra tinkamas tyrimą atlikti nuosekliai ir atsakingai, kadangi literatūroje teminės analizės metodas yra aprašomas aiškiai ir struktūruotai. Taip pat tyrime atsiskleidę rezultatai buvo interpretuojami kitų tyrimų kontekste. Tai leido pamatyti, kad šio tyrimo rezultatai reikšmingai papildė kitų tyrėjų atliktus tyrimus, bei suteikė galimybę pamatyti naujai atsivėrusias temas, kurios anksčiau nebuvo aptartos.

Taigi, nors šio tyrimo imtis yra maža ir specifiška, vis dėl to manau, kad paauglių išgyvenimai, kuriais jie sutiko pasidalinti, atspindi tikrąjį patyrimą bei yra patikimi ir validūs.

4.4. Tyrimo ribotumai ir trūkumai, tolimesnių tyrimų perspektyvos ir praktinio panaudojimo galimybės

Šis tyrimas analizuoja paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybų, tokio kito tyrimo atlikto Lietuvoje rasti nepavyko, tačiau šis tyrimas reikšmingai papildė užsienio autorių atliktus tyrimus. Tyrimas atskleidžia ir apjungia aštuonių paauglių dalyvavusių tyrime unikalias patirtis. Galime tik kelti prielaidas, jog su tokiu patyrimu susiduria ir kiti paaugliai, tačiau tam išsiaiškinti būtų reikalingi tolimesni tyrimai, kurie galėtų analizuoti didesnės imties patyrimą. Taip pat svarbu paminėti, kad šiame tyrime dalyvavę paaugliai, visi po tėvų skyrybų pasiliko gyventi su mama, tad būtų svarbu išanalizuoti ir tų paauglių patirtis, kurie gyvena su tėčiais. Tyrime dalyvavo paaugliai, kurie neturi nei brolių nei seserų, tad svarbu išanalizuoti patirtis ir tų paauglių, kurie kartu auga su broliais ar seserimis. Tokie rezultatai gali reikšmingai skirtis. Manau, kad taip pat svarbu būtų išanalizuoti ir vaikų patirtis, kurių tėvai toliau konfliktuoja po skyrybų ir taip surinkti daugiau informacijos apie skirtingų amžiaus grupių patyrimą. Plėtojant tyrimus šia svarbia tema, būtų naudinga atlikti tyrimą, kuriame būtų siekiama palyginti paauglių emocinį saugumą, kurie gyvena šeimose, kuriose kyla konfliktai santuokoje su šeimomis, kuriose tėvai yra išsiskyrę.

Atliekant šį tyrimą interviu su tyrimo dalyviais buvo atlikti dviem būdais – susitinkant su tyrimo dalyviais ir nuotoliniu būdu. Du paaugliai, kurie interviu atliko nuotoliniu būdu buvo atviresni ir mažiau susikaustę, reflektiviau dalinosi savo patirtimi. Gali būti, kad namų aplinka ir nuotolinis interviu atlikimas paaugliams galėjo būti saugesnis ir priimtinesnis variantas. Tad galima kelti prielaidą, jog tyrimo rezultatai būtų išsamesni, jei su visais tyrimo dalyviais būtų atliktas interviu nuotoliniu būdu.

Tikiu, kad šio tyrimo metu gauti rezultatai gali būti vertingi specialistams, kurie teikia psichologinę pagalbą paaugliams. Tai jiems padėtų įsigilinti į tai, su kokiais sunkumais susiduria paaugliai, kurie patyrė tėvų skyrybas ir vis dar susiduria su tėvų konfliktais tarpusavyje. Taip pat šis tyrimas gali būti naudingas ir pedagogams, kurie dirba su paaugliais, kadangi tyrimo rezultatuose atsiskleidžia ir sunkumai patiriami mokykloje.

IŠVADOS

1. Tyrimo dalyviai, kurie susiduria su tėvų konfliktais po skyrybų, dažnai atsiduria **konfliktų sukuryje**. Jie yra įtraukiami į tėvų konfliktus tiesiogiai arba netiesiogiai. Paaugliams konfliktuose tenka priimti tarpininko vaidmenį, kuris jiems nėra priimtinas, tačiau jie vis tiek jaučiasi atsakingi už tėvų konfliktus ir jų eigą. Kai atsakomybės našta tampa nepakeliama, paaugliai stengiasi nuo konfliktų atsiriboti. Galiausiai dažni tėvų konfliktai tampa norma.
2. Įtraukiami į tėvų konfliktus tyrimo dalyviai susiduria su **sunkiai kontroliuojamais jausmais**. Juos užplūsta intensyvūs jausmai, kuriuos sunku suvaldyti. Paaugliai stengiasi suvaldyti pyktį, kuris gali bet kada išsiveržti. Taip pat jie jaučiasi nepelnytai kalti dėl tėvų konfliktų ir laiko save jų priežastimi. Tyrimo dalyviai taip pat susiduria ir su slegiančiu liūdesiu, kuris gali tapti įprastu jausmu juntamu kasdien.
3. Tyrimo dalyviai susiduria su **tėvų skyrybų ir besitęsiančių konfliktų sukeltais sunkumais**. Jie jaučia baimę būti palikti, todėl jiems sunku užmegzti naujus santykius su naujai sutiktais žmonėmis. Taip pat paaugliai susiduria su sunkumais mokykloje, kuomet tėvų konfliktus mintimis perkelia į mokyklą.
4. Tyrimo dalyviai palaiko **svarbius santykius su artimiausiais** – mama ir tėčiu, tačiau su jais palaikomas santykis yra skirtingas. Paaugliai su mamomis yra užmezgę itin artimą ryšį, tarsi su geriausiomis draugėmis, dėl kurių galėtų viską atiduoti. Su tėčiais paauglių santykis yra nutolęs ir palaikomas ryšys nėra artimas. Visgi, paaugliai siekia bendrauti su abiem savo tėvais.
5. Tyrimo dalyvavę paaugliai jaučiasi **kitokie nei kiti**. Paaugliai savo šeimas įvardija, kaip „nenormalias“, kurios neatitinka jų pačių išsikeltų „normalios“ šeimos standartų. Taip pat paaugliai yra linkę savo šeimas lyginti su draugų šeimomis ir tai jiems kelia neigiamus jausmus.
6. Paaugliai, kurie susiduria su tėvų besitęsiančiais konfliktais po tėvų skyrybų, jaučia **pagalbos poreikį**. Tyrimo dalyviai ne visada konstruktyviais būdais teikia pagalbą patys sau, taip pat jiems yra labai svarbūs draugai, kuriems jie gali išsipasakoti ir kartu su jais užsimiršti apie tėvų konfliktus. Tyrimo dalyviai yra linkę priimti pagalbą ir iš psichologų.
7. Tyrimo dalyviai susiduria su sudėtingais apmąstymais, **jei tik viskas būtų kitaip**. Jie svarsto, kokia galėjo būti tėvų santykių baigtis, jei jie būtų kitokie, būtų kitokios lyties ar nebūtų gimę.

LITERATŪRA

1. Bastaits, K., Pasteels, I., & Mortelmans, D. (2018). How do post-divorce paternal and maternal family trajectories relate to adolescents' subjective well-being? *Journal of Adolescence*, 64, 98–108. doi:10.1016/j.adolescence.2018.02.005
2. Bradford, K., Vaughn, L. B., & Barber, B. K. (2007). When There Is Conflict. *Journal of Family Issues*, 29(6), 780–805. doi:10.1177/0192513x07308043
3. Braun, V., Clarke, V., (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
4. Centers for Disease Control and Prevention. Marriage and Divorce. CDC. Žiūrėta <2021.05.29 <https://www.cdc.gov/nchs/fastats/marriage-divorce.htm>>
5. Costa, S., Sireno, S., Larcán R., & Cuzzocrea F. (2018). The six dimensions of parenting and adolescent psychological adjustment: The mediating role of psychological needs. *Scandinavian Journal of Psychology*. doi:10.1111/sjop.12507
6. Cummings, E. M., Goeke-morey, M. C., Papp, L. M. (2003). Children's Responses to Everyday Marital Conflict Tactics in the Home. 74(6), 1918-1929. doi:10.1046/j.1467-8624.2003.00646.x
7. Cummings, E. M., Koss, K. J., & Davies, P. T. (2014). Prospective Relations between Family Conflict and Adolescent Maladjustment: Security in the Family System as a Mediating Process. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(3), 503–515. doi:10.1007/s10802-014-9926-1
8. Davies, P. T., & Cummings, E. M. (1994). Marital conflict and child adjustment: An emotional security hypothesis. *Psychological Bulletin*, 116(3), 387–411. doi:10.1037/0033-2909.116.3.387
9. Davies, P. T., & Forman, E. M. (2002). Children's Patterns of Preserving Emotional Security in the Interparental Subsystem. *Child Development*, 73(6), 1880–1903. doi:10.1111/1467-8624.t01-1-00512
10. Davies, P. T., Coe, J. L., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., & Cummings E. M. (2015). The developmental costs and benefits of children's involvement in interparental conflict. *Developmental Psychology*, 51(8), 1026–1047. doi:10.1037/dev0000024
11. Davies, P. T., Hentges, R. F., Coe, J. L., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., & Cummings E. M. (2016). The multiple faces of interparental conflict: Implications for cascades of children's insecurity and externalizing problems. *Journal of Abnormal Psychology*, 125(5), 664–678. doi:10.1037/abn0000170

12. Davies, P. T., Martin, M. J., & Sturge-Apple, M. L. (2016). Emotional Security Theory and Developmental Psychopathology. *Developmental Psychopathology*, 1–66. doi:10.1002/9781119125556.devpsy106
13. Davies, P. T., Martin, M. J., Coe, J. L., & Cummings, E. M. (2016). Transactional cascades of destructive interparental conflict, children's emotional insecurity, and psychological problems across childhood and adolescence. *Development and Psychopathology*, 28(03), 653–671. doi:10.1017/s0954579416000237
14. Davies, P. T., Sturge-Apple, M. L., Bascoe, S. M., & Cummings, E. M. (2013). The Legacy of Early Insecurity Histories in Shaping Adolescent Adaptation to Interparental Conflict. *Child Development*, 85(1), 338–354. doi:10.1111/cdev.12119
15. Davies, P. T., Sturge-Apple, M. L., Winter, M. A., Cummings, E. M., Farrell, D. (2006). Child Adaptational Development in Contexts of Interparental Conflict Over Time. 77(1), 218–233. doi:10.1111/j.1467-8624.2006.00866.x
16. Doyle, A. B., & Markiewicz, D. (2005). Parenting, Marital Conflict and Adjustment From Early- to Mid-Adolescence: Mediated by Adolescent Attachment Style? *Journal of Youth and Adolescence*, 34(2), 97–110. doi:10.1007/s10964-005-3209-7
17. Elliot, R., Fischer, C. T., & Rennie, D. L. (1999). Evolving guidelines for publication of qualitative research studies in psychology and related fields. *British Journal of Clinical Psychology*, 38, 215–229. DOI: 10.1348/014466599162782
18. Emery, R. E., Beam, C., & Rowen, J. (2011). Adolescents' Experience of Parental Divorce. *Encyclopedia of Adolescence*, 10–17. doi:10.1016/b978-0-12-373951-3.00049-1
19. Fosco, G. M., & Feinberg, M. E. (2014). Cascading effects of interparental conflict in adolescence: Linking threat appraisals, self-efficacy, and adjustment. *Development and Psychopathology*, 27(01), 239–252. doi:10.1017/s0954579414000704
20. Fosco, G. M., & Lydon-Staley, D. M. (2017). A Within-Family Examination of Interparental Conflict, Cognitive Appraisals, and Adolescent Mood and Well-Being. *Child Development*. doi:10.1111/cdev.12997
21. Fozard, E., & Gubi, P. (2017). An Examination of the Developmental Impact of Continuing Destructive Parental Conflict on Young Adult Children. *Illness, Crisis & Loss*. doi:10.1177/1054137317709581
22. Galić, I., Lauc, T., Brkić, H., Vodanović, M., Galić, E., Biazovic, M. G. H., ... Cameriere, R. (2015). Cameriere's third molar maturity index in assessing age of majority. *Forensic Science International*, 252, 191.e1–191.e5. doi:10.1016/j.forsciint.2015.04.030
23. Garckija, R. (2007). Tėvų tarpusavio santykiai, auklėjimas ir vaikų prisitaikymas: tyrimų perspektyvos. *Psichologijos tyrimai Lietuvoje: vieta pasaulyje ir ateities vizija*, ISBN 978-

24. Girdzijauskienė, S., (2006). Kokybinis interviu: metodiniai nurodymai. *Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija*.
25. Goldblatt, H. (2003). Strategies of Coping Among Adolescents Experiencing Interparental Violence. *Journal of Interpersonal Violence, 18(5), 532–552*. doi:10.1177/0886260503251071
26. Goldblatt, H., Eisikovits Z. (2005). *Role Taking of Youths in a Family Context: Adolescents Exposed to Interparental Violence. 75(4), 644–657*. doi:10.1037/0002-9432.75.4.644
27. Grych, J. H., Raynor, S. R., & Fosco, G. M. (2004). Family processes that shape the impact of interparental conflict on adolescents. *Development and Psychopathology, 16, 649-665*. DOI: 10.1017/S0954579404004717
28. Grych, J. H., Raynor, S. R., Fosco, G. M. (2004). Family processes that shape the impact of interparental conflict on adolescents. *Development and Psuchopathology, 16, 649-665*. DOI: 10.1017/S0954579404004717
29. Gustavsen, G. W., Nayga, R. M., & Wu, X. (2015). Effects of Parental Divorce on Teenage Children's Risk Behaviors: Incidence and Persistence. *Journal of Family and Economic Issues, 37(3), 474–487*. doi:10.1007/s10834-015-9460-5
30. Hažikapetanović, H., Babić, T., & Bjelošević (2017). Depression and intimate relationships of adolescents from divorced families. *Med Glas (Zenica), 14(1), 132-138*. doi: 10.17392/854-16
31. He, D., Liu, Q., & Shen ,X. (2021). Parental conflict and social networking sites addiction in Chinese adolescents: The multiple mediating role of core self-evaluation and loneliness. *Children and Youth Services Review, 120*. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105774>
32. Kalmijn, M. (2016). Father–Child Contact, Interparental Conflict, and Depressive Symptoms among Children of Divorced Parents. *European Sociological Review, 32(1), 68–80*. doi:10.1093/esr/jcv095
33. Koçak, A., Mouratidis, A., Sayıl, M., Kındap-Tepe, Y., & Uçanok, Z. (2017). Interparental Conflict and Adolescents' Relational Aggression and Loneliness: The Mediating Role of Maternal Psychological Control. *Journal of Child and Family Studies, 26(12), 3546–3558*. doi:10.1007/s10826-017-0854-x
34. Li, Y., Cheung, R. Y. M., Cummings, E. M. (2016). Marital Conflict and Emotional Insecurity Among Chinese Adolescents: Cultural Value Moderation. *Journal of Research on Adolescence, 26(2), 316–333*. doi:10.1111/jora.12193

35. Määttä, K. (2011). The Throes and Relief of Divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 52(6), 415–434. doi:10.1080/10502556.2011.592425
36. Mahon, N. E., Yarcheski, A., & Yarcheski, T. J. (2003). Anger, anxiety, and depression in early adolescents from intact and divorced families. *Journal of Pediatric Nursing*, 18(4), 267–273. doi:10.1016/s0882-5963(03)00086-1
37. Maslauskaitė, A. (2018). Kodėl išyra santuokos, arba žvilgsnis į skyrybų motyvus. *Demografija visiems*, Nr. 5. <https://hdl.handle.net/20.500.12259/60346>
38. Meland, E., Bredablik, H. J., & Thuen, F. (2019). Divorce and conversational difficulties with parents: Impact on adolescent health and self-esteem. *Scandinavian Journal of Public Health*, 1-9. DOI: 10.1177/1403948198804
39. Menning, C. L. (2008). "I've Kept It That Way on Purpose": Adolescents' Management of Negative Parental Relationship Traits after Divorce and Separation. *Journal of Contemporary Ethnography*, 37(5), 586–618. doi:10.1177/0891241607310545
40. Morrison, S. C., Fife, S. T., & Hertlein, K. M. (2017). Mechanisms behind Prolonged Effects of Parental Divorce: A Phenomenological Study. *Journal of Divorce & Remarriage*, 58(1), 44–63. doi:10.1080/10502556.2016.1262652
41. Oficialiosios statistikos portalas (2020). Lietuvos gyventojai (2020 m. leidimas), ištuokos. Žiūrėta <2021.05.29 <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/santuokos-ir-istuokos/istuokos>>
42. Olatunji, O. A., & Idemudia, E. S. (2021). The multidimensionality of inter-parental conflict on aggression and mental health among adolescents. *Heliyon*, Nr. 7. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e07124>
43. Pakalniškienė, V., Girdzijauskienė, S., Čėsniienė, I. ir Bagdžiūnienė, D. (2014). Psichologijos studijų rašto darbų rengimo rekomendacijos, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla
44. Petani, R. (2011). Correlation Between Family Interaction and Adolescents' Attitudes.
45. Sacks, V., Moore, K. A., Shaw, A., & Cooper, P. M. (2014). The family Environment and Adolescent Well-Being. *Research Brief*, 52.
46. Schaan, V. K., & Vögele, C. (2016). Resilience and rejection sensitivity mediate long-term outcomes of parental divorce. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 25(11), 1267–1269. doi:10.1007/s00787-016-0893-7
47. Schaan, V. K., Schulz, A., Schächinger, H., & Vögele, C. (2019). Parental divorce is associated with an increased risk to develop mental disorders in women. *Journal of Affective Disorders*. doi:10.1016/j.jad.2019.06.071

48. Schmidtgal, K., King, A., Zarski, J. J., & Cooper, J. E. (2000). The effects of parental conflict on later child development. *Journal of Divorce and Remarriage*, 33, 149–157. doi:10.1300/J087v33n01_09
49. Silva, C. S., Calheiros, M. M., & Carvalho, H. (2016). *Interparental conflict and adolescents' self-representations: The role of emotional insecurity*. *Journal of Adolescence*, 52, 76–88. doi:10.1016/j.adolescence.2016.07.007
50. Smith, O. A., Nelson, J. A., & Adelson, M. J. (2019). Interparental and Parent–Child Conflict Predicting Adolescent Depressive Symptoms. *Journal of Child and Family Studies*. doi:10.1007/s10826-019-01424-6
51. Statista Research Department (2021). Divorce rates in Europe in 2019, by country. Žiūrėta <2021.05.29 <<https://www.statista.com/statistics/612207/divorce-rates-in-european-countries-per-100-marriages/>>
52. Stokkebekk, J., Iversen, A. C., Hollekim, R., & Ness O. (2019). “Keeping balance”, “Keeping distance” and “Keeping on with life”: Child positions in divorced families with prolonged conflicts. *Children and Youth Services Review*, 102, 108–119. doi:10.1016/j.chilyouth.2019.04.021
53. Størksen, I., Røysamb, E., Holmen, T. L., & Tambs, K. (2006). Adolescent adjustment and well-being: Effects of parental divorce and distress. *Scandinavian Journal of Psychology*, 47(1), 75–84. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2006.00494.x>
54. Størksen, I., Røysamb, E., Moum, T., & Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: a longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence*, 28(6), 725–739. doi:10.1016/j.adolescence.2005.01.001
55. Tebeka, S., Hoertel, N., Dubertret, C., & Le Strat, Y. (2016). Parental Divorce or Death During Childhood and Adolescence and Its Association With Mental Health. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 204(9), 678–685. doi:10.1097/nmd.0000000000000549
56. Tomcikova, Z., Madarasova, G. A., Reijneveld, S. A., & van Dijk, J. P. (2011). Parental Divorce, Adolescents' Feelings toward Parents and Drunkenness in Adolescents. *European Addiction Research*, 17(3), 113–118. doi:10.1159/000323280
57. Turner, H. A., & Kopiec, K. (2006). Exposure to Interparental Conflict and Psychological Disorder Among Young Adults. *Journal of Family Issues*, 27(2). doi: 10.1177/0192513X05280991
58. Varžinskienė, L., Vasilikaitė, V. (2017). Skyrybų priežastys ir pagalba šeimai: moterų perspektyvos. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 20(2), 55-73. <https://dx.doi.org/10.7220/2029-5820.20.2.3>

59. Weaver, J. M., & Schofield, T. J. (2015). Mediation and moderation of divorce effects on children's behavior problems. *Journal of Family Psychology, 29(1)*, 39–48. doi:10.1037/fam0000043
60. Wertz, F. J., Charmaz, K., McMullen, L. M., Josselson, R., Anderson, R., & McSpadden, E. (2011). Five ways of doing qualitative analysis: Phenomenological psychology, grounded theory, discourse analysis, narrative research, and intuitive inquiry. *The Guilford Press*
61. Wllig, C., (2008). Introducing Qualitative Research in Psychology. *Open University Press*
62. Zhou, Y., Li, D., Jis, J., Li, X., Zhao, L., Sun, W., & Wang, Y. (2017). Interparental conflict and adolescent internet addiction: The mediating role of emotional insecurity and the moderating role of big five personality traits. *Computers in Human Behavior, 73*, 470–478. doi:10.1016/j.chb.2017.04.012
63. Žukauskienė, R. (2012) Raidos psichologija: integruotas požiūris. Vilnius: Margi raštai.



Sveiki,

esu Vilniaus universiteto, klinikinės psichologijos, antro kurso studentė Samanta Savickaitė. Atlieku baigiamąjį magistro tyrimą, kurio **tikslas yra atskleisti paauglių saugumo patyrimą tėvams konfliktuojant po skyrybą.**

Kviečiu dalyvauti visus paauglius, kurių tėveliai yra išsiskyrę jau vienerius arba dvejus metus ir vis dar konfliktuoja tarpusavyje. **Svarbu**, kad Jūs būtumėte šeimoje vienintelis vaikas ir Jums būtų nuo 15 iki 18 metų.

Tyrimo forma - gyvas interviu (planuojama trukmė iki 1 val.), kuris bus įrašomas į diktofoną. Visi Jūsų pateikti duomenys ir įrašytas interviu išlieka konfidencialūs ir bus naudojami tik tyrimo tikslais. Pasibaigus tyrimui duomenys bus sunaikinti.

Jei jaučiate, kad galėtumėte pasidalinti savo patirtimi ar domina platesnė informacija apie tyrimą, kviečiu kreiptis:

El. paštu: savickaite.samantaa@gmail.com

Tel. nr.: +37063881044

Jūsų dalyvavimas labai svarbus!

TIRIAMOJO ASMENS INFORMAVIMO IR SUTIKIMO FORMA

Aš, Vilniaus universiteto, klinikinės psichologijos magistrantė Samanta Savickaitė, atlieku kokybinį tyrimą. Šiame tyrime siekiu aprašyti, kaip saugumą šeimoje patiria paaugliai, kurių tėvai yra išsiskyrę ir toliau konfliktuoja po skyrybų. Paauglius, kuriems yra 15-18 metų, kurie šeimoje yra vieninteliai vaikai ir yra išgyvenę tėvų skyrybas ir besitęsiančius konfliktus po jų, kviečiu dalyvauti maždaug vienos valandos interviu, kuris bus įrašomas į diktofoną ir bus panaudotas tik mokslu tikslais. Remiantis šio tyrimo metu surinkta medžiaga, bus rengiamas klinikinės psichologijos magistro darbas „Paauglių saugumo patyrimas tėvams konfliktuojant po skyrybų“. Šio darbo vadovė yra dr. doc. Danguolė Čekuolienė.

Atliekant šį tyrimą yra užtikrinamas anonimiškumas ir konfidencialumas: tyrime nebus atskleidžiami jokie duomenys, kurie leistų identifikuoti Jūsų sūnaus/dukros ar Jūsų tapatybę. Jūsų sūnus/dukra dalyvaudamas tyrime turi galimybę nutraukti savo dalyvavimą, bet kuriame tyrimo etape. Taip pat Jūs ir Jūsų sūnus/dukra turėsite galimybę susipažinti su gautomis tyrimo išvadomis.

Dėkoju Jums už bendradarbiavimą ir pagalbą. Kilus klausimams, galite rašyti el. paštu savickaite.samantaa@gmail.com.

Pagarbiai,

Vilniaus universiteto, filosofijos fakulteto, klinikinės psichologijos magistrantūros II kurso studentė – Samanta Savickaitė.

Aš, _____, sutinku, kad mano sūnus/dukra _____, dalyvautų
(Jūsų vardas, pavardė) (Jūsų sūnaus/dukros vardas, pavardė)

tyrime. _____.
(parašas)

3 Priedas. Potemės, kurios sudaro temas ir yra iliustruotos ryškiausiomis interviu citatomis

| 1 TEMA | BUVIMAS KONFLIKTŲ SŪKURYJE |
|--------|---|
| | <p>Konfliktų pagrindinis veikėjas (6/8):</p> <p>„Mmm, nelabai gerai, dėl to, kad nemanau, kad į savo konfliktus turėtų įtraukti ir mane.“ (Joana, 28)</p> <p>„Nu neturėtų manęs būti tuose konfliktuose.“ (Joana, 29)</p> <p>„Kai žinai, kai žinai, kad dėl tavęs, dėl manęs jie pykstasi, vos ne toks, kad aš aš kažką ne taip jam pasakiau, <...>“ (Diana, 54)</p> <p>„<...> žodžiu jie ten pykstasi dėl to, kad ten aš kažką ne taip padariau, <...>“ (Iveta, 29)</p> <p>„<...>kadangi jie mane į tai įtraukia ammm tai būna gana sunku,<...>“ (Gabija, 49)</p> <p>„ <...> bet kai jie pykstasi aš esu įtraukiama į tuos pykčius vos ne kaip pats pagrindinis žmogus ir tų nu svarbiausia tų pykčių detalė vos ne <...> (Agne, 31)</p> <p>„<...> aš pastoviai esu įkišama į šitą dalyką, kad aa aš bet kuriuo atveju turiu dalyvaut jų pyktyje <...>“ (Agne, 60)</p> <p>„<...> mama verkia ir tuo labiau kai aš pilnai suprantu, kad kalba ėjo apie mane <...>“ (Luka, 29)</p> <p>„<...> nu tai tiesiog tada aš vėl suprantu, kad čia per mane susipyko, <...>“ (Luka, 48)</p> <p>Tarpininko vaidmuo (5/8):</p> <p>„<...> paklausia kaip ten mamai sekasi ar tai pasakyk, kas pas tėtį naujo,<...>“ (Iveta, 27)</p> <p>„<...> tiek vienam, tiek kitam bandžiau išaiškinti, kad mmm aš nesu kažkoks tai tarpininkas aa per kurį tai reikia bendrauti,<...>“ (Gabija, 32)</p> <p>„<...> nu pavyzdžiui, ten pasakyk ten tėčiui tą arba aną, o tu mamai pasakyk <...>“ (Agne, 33)</p> <p>„<...> pasako, kad aš paskambinčiau tėčiui ir pasakyčiau ką nors, <...>“ (Luka, 49)</p> <p>„<...> bet nu sakau, toks nu dažniausiai per mane viskas vyksta <...>“ (Barbora, 15)</p> <p>„<...> bet nee Barbora reikia perduoti, ką jie vienas kitam nori pasakyt, <...>“ (Barbora, 18)</p> <p>Atsakomybės našta (4/8):</p> <p>„<...>per daug anksti pradėjau spręsti suaugusių problemas ir savas dėti į šoną, nes mano problemas atrodė žymiai mažesnės nei tai, kas vyksta šeimoje, <...>“ (Gabija, 63,64)</p> <p>„<...> ir toks jausmas, kad čia aš turėčiau sutvarkyti tuos santykius ir išspręst jų problemas aaa <...>“ (Agne, 32)</p> <p>„<...> bet tuo pačiu ir žiūrėti, kad tarp jų neįvyktų ar muštynės ar kažkas panašaus, <...>“ (Gabija, 58)</p> <p>„<...> nes aš turiu galvoti tiek apie vieną tiek apie kitą, kai tuo tarpu jie vienas apie kitą negalvoja iš vis, <..>“ (Gabija, 50)</p> <p>„<...> nu ir tiesiog noriu jai padėt, bet <u>nežinau</u> kaip ir <u>nežinau</u> ką man daryt, <...>“ (Luka, 38)</p> <p>„<...> tada atrodo, kad turiu spręsti aš jų bėdas, <...>“ (Luka, 49)</p> <p>„<...> plius dar reikia dalyvaut tam pykty ir padėt susitvarkyt <...>“ (Barbora, 46)</p> <p>„<...> kad aš iš vis turiu to klausyti ir aamm ir aiškintis už juos vos ne, nežinau kaip paaiškinti normaliai.“ (Gabija, 61)</p> <p>Siekis atsiriboti (5/8):</p> <p>„<...> aš tuo metu tiesiog iš viso aa stengiuosi nesikišt, <...>“ (Diana, 48)</p> <p>„<...>tai aš stengiuosi iš karto išėiti į kitą kambarį, nes nelabai noriu to dalyko girdėti, <...>“ (Iveta, 46)</p> <p>„<...> man tas klausymas, kaip jie konfliktuoja, tai aa kartais bandydavau užsiblokuoti, aa negirdėti, <...>“ (Gabija, 58)</p> <p>„<...> tiesiog stengies turbūt net nesiklausyt, aa tiesiog bandai nukreipt mintis kažkur kitur ir palaukt <...>“ (Agne, 39)</p> |

| | |
|---------------|--|
| | <p>„<...> tam kad nematyt paprasčiausiai, aš visada taip darau, būnu su draugais ir kad tiesiog negirdėt ir užmiršt viską.“ (Edvinas, 32)</p> <p>„<...> kartais galvodavau, kad gal geriau pabėgti ir nebūti šitoj šeimoj, <...>“ (Iveta, 53)</p> <p>„<...> nenoriu iš vis namie būt, dėl to [pauzė] dėl to ir nebūnu namie.“ (Edvinas, 17)</p> <p>„<...> nu aš išeinu iš namų, kam man ten būt <...>“ (Luka, 41)</p> <p>Konfliktai tapę norma (5/8):</p> <p>“<...> aišku dabar šiuo momentu aš susigyvenu su tuo, nes man tai atrodo jau viskas, priprasta, <...>“ (Diana, 14)</p> <p>“<...> tas pats pripratimas, kad jau viskas, nu kitaip nebus ir tiek.“ (Diana, 60)</p> <p>„<...> bet po to tai pradėjau taikytis su tuom, <...>“ (Agnė, 21)</p> <p>„<...> bet jau kaip ir pripratau prie to, nes visada jie pykosi, tai tapo jau kaip ir normalu šeimoje, <...>“ (Edvinas, 14)</p> <p>„<...> gal iš esmės jau baigiu priprast ir stengiuos apie tai daug negalvot, nežinau.<...>“ (Luka, 45)</p> <p>„<...> kad gal jau ir nebėra taip blogai aa ir jau žinau, kad jie pyksis ir aš to neišvengsiu tiesiog.“ (Gabija, 67)</p> |
| 2 TEMA | SUNKIAI KONTROLIUOJAMI JAUSMAI |
| | <p>Nevaldomas pyktis (4/8):</p> <p>„<...> pyktis kyla dėl to, kad ir mane įtraukia ir man nepatinka tai, nežinau, nepatinka.“ (Joana, 30)</p> <p>„<...> tas pyktis kai kyla, aš tiesiog turiu tą pyktį tvardyti, kad tas pyktis neišsiveržtų.“ (Joana, 76)</p> <p>„<...> tiesiog išsiveržia tas pyktis, aš pradėdu rėkti ir tada man jau nesvarbu ant ko aš rėkiu <...>“ (Joana, 77)</p> <p>„Kai išsiveržia pyktis, aš tada pradėdu rėkti, aš pradėdu nieko nebeklausti ir kartais net aaa tiesiog tai yra baisu [nusiūjaukia], iš mano pusės kai į save žiūriu.“ (Joana, 80)</p> <p>„<...> kiekvieną kartą kyla didžiulė agresija aa aš kartais pasijaučiu, kaip kokia nežinau aa psichinė ligonė, <...>“ (Gabija, 59,60)</p> <p>„<...> tiesiog sukyla didžiulis <u>didžiulis</u> pyktis tiek ant vieno tiek ant kito, <...>“ (Gabija, 60)</p> <p>„Aam tiesiog aaa aišku labai labai pikta ir sunku ypač iš pat pradžių tai išverti <...>“ (Agne, 37)</p> <p>„<...> dar labiau tą pyktį keldavo, bet jau tokį nenormalų ir su juo nu tiesiog buvo labai sunku tvarkytis ir šiaip tvardyti.“ (Agne, 40)</p> <p>„<...> pas mane to pykčio pilna ir aš nesuprantu net ant ko pykstu, atrodo ant bet ko nu ant nu galiu rėkt <...>“ (Luka, 36)</p> <p>Nepelnytas savęs kaltinimas (4/8):</p> <p>„<...> ir dabar aš vos nesu dėl to kalta, kad mamai reikia pyktis su juo.“ (Diana, 54)</p> <p>„<...> ir nu tikrai dažnai jaučiuosi aaa [pauzė] kad aaa dažniausiai visa kaltė ant manęs krenta, <...>“ (Agnė, 31)</p> <p>„<...> ir ir toks šūdinai jautiesi vien dėl to, kad jie pykstasi, o tu nieko negali padaryt, nors nors tu vos ne jautiesi kaltas už tai.“ (Agne, 59)</p> <p>„<...> o jei dėl manęs tai vadinasi kalta čia aš esu nu <...>“ (Luka, 35)</p> <p>„<...> nekaltinti savęs dėl to, kas vyksta tarp tėvų, nes man dėl to labai sunku ir liūdna.“ (Edvinas, 41)</p> <p>Slegiantis liūdesys (4/8):</p> <p>„<...> kai viską girdžiu, nežinau jaučiuosi, jaučiuosi labai liūdnai, man tikrai nebūna gera, <...>“ (Iveta, 47)</p> |

| | |
|---------------|---|
| | <p>„<...> liūdnei, nu sunku pasakyt kaip aš jaučiausi [paузė] aš visada dabar taip jaučiuosi [paузė] neišsiskiria, norėjau verkt, <...>“ (Edvinas, 31)</p> <p>„Nuu liūdna man gal, taip pasakysiu, nes nu atrodo tikėjau vieno ir norėjau, kad viskas būtų geriau ir jie vistiek pykstasi, <...>“ (Barbora, 22)</p> <p>„<...> aš tiesiog jaučiu liūdesį jeigu mane įtraukia <...>“ (Joana, 50)</p> |
| 3 TEMA | TĖVŲ SKYRYBŲ IR KONFLIKTŲ SUKELTI SUNKUMAI |
| | <p>Baimė būti paliktam (4/8):</p> <p>„<...>bet aš bijau, aš bijau kurti kažkokius santykius, nes aš bijau, kad mane paliks.“ (Diana, 91)</p> <p>„<...>labai sunku būna galbūt prisileisti kitus žmones,<...>“ (Iveta, 82)</p> <p>„<...>aš tiesiog negaliu prisileist kitų žmonių ir tai galbūt yra dėl to, kad aš nepasitikiu <...>“ (Iveta, 87)</p> <p>„<...> tai nu kaip gali pasitikėt iš vis kažkuo neseniai sutiktu ir tikėtis, kad bus kitaip <...>“ (Luka, 53)</p> <p>„<...> nes man atrodo, kad viskas anksčiau ar vėliau baigiasi ir nu tiesiog bet kada tave gali bet kas palikt ir man atrodo, kad aš tiesiog bijau tų naujų žmonių dėl to.“ (Barbora, 48)</p> <p>Konfliktai persikėlę mintimis į mokyklą (4/8):</p> <p>„<...> jeigu tėvai susipyksta ir tai girdėdavau, ta kitą dieną jau mokykloj visiškai nuotaikos nėra, <...>“ (Diana, 74)</p> <p>„<...> nu tai man sunku pavyzdžiui mokykloj būt [paузė] neturiu nuotaikos mokytis kažkaip [paузė] <...>“ (Edvinas, 38)</p> <p>„<...> mokykloj sunkiau, <...> pradedi galvot ne apie tai ką ten mokytoja pasakoja, bet kas ten buvo namie tarkim vakar ar užvakar ir tada jau nebegirdi nieko <...>“ (Luka, 52)</p> <p>„<...> man labai nu nu gadina kiekvieną dieną atrodo tas dalykas, ypač mokykloj sunku, <...>“ (Iveta, 63)</p> |
| 4 TEMA | SVARBŪS SANTYKIAI SU ARTIMIAUSIAIS |
| | <p>Ypatingai artimas ryšys su mama (4/8):</p> <p>„Mama visą gyvenimą buvo mano ramstis ir mes viena kitą labai gerai palaikėm, labai visada mylėjom ir iki šiol tas pats vyksta žinoma, <...>“ (Diana, 3)</p> <p>„<...> bet šiaip gyvenu su mama ir mes su ja esam labai artimos.“ (Iveta, 5)</p> <p>„<...> su mama mes esam aa kaip netgi sakyčiau, kad kaip geriausios draugės, <...>“ (Iveta, 35)</p> <p>„<...> mes su mama kažkaip labai stipriai suartėjom <...>“ (Gabija, 37)</p> <p>„<...> su mama mes draugės, kažkaip aaa aš jai daug visko pasakoju, ji man daug visko pasakoja,<...>“ (Gabija, 41)</p> <p>„<...> viską atiduot dėl manęs manau galėtų, tiek aa taip pat ir aš dėl jos.“ (Agne, 46)</p> <p>Nutolęs bendravimas su tėčiu (6/8):</p> <p>„<...> aa o su tėčiu aš esu kažkiek nutolusi <...>“ (Joana, 33)</p> <p>„Ir mes ne taip dažnai bendraujam, mmm per savaitę gal trejetą porą kartų susiskambinam.“ (Joana, 33)</p> <p>„<...> su tėčiu tai nebendraujam šiuo momentu, būna paskambina kartais bet toks ir bendravimas.“ (Diana, 5)</p> <p>„<...> aš aš galvoju, kad gal dėl to, kad aš pati nelabai noriu bendraut galbūt, <...>“ (Diana, 23)</p> <p>„<...> jog tėtis turi parodyti iniciatyvą man, nu kad ta prasme užkalbinti mane, kaip sekasi, ką veikiu, o ne aš turiu jam skambint ir klausti, kaip jam sekasi darbas, <...>“ (Diana, 29)</p> <p>„<...> tai va tai su tėčiu nelabai bendrauju, dabar kaip ir pradėjom šiek tiek šnekėt, bet nelabai, <...>“ (Iveta, 3)</p> <p>„<...> o tėtis tai ką žinau, mes su juo susitinkam karts nuo karto ir mūsų kiekvienas pokalbis išeina į pykčius <...>“ (Iveta, 38)</p> <p>„<...>aš su tėčiu esu, tiksliau nejaučiu kažkokio tais aa su juo ten artimo ryšio <...>“ (Iveta, 39)</p> <p>„<...> to šilto aa šilto kažkokio ryšio tais ten nėra aaa nu realiai,<...>“ (Gabija, 43)</p> |

| | |
|---------------|--|
| | <p>„<...> su tėčiu susitinku ten savaitgaliais, bet tėtis dažniausiai būna piktas, o aš būnu liūdnas <...>“ (Edvinas, 20)</p> <p>„<...> o tėtis [paузė] o tėtis tai paskambina kartais <...>“ (Luka, 31)</p> <p>Noras bendrauti su abiem tėvais (4/8):</p> <p>„<...> nors aš ir stengiausi tai rodyti, kad na bendrauk su manimi, aa vis tiek nepamiršk, kad kad aš esu <...>“ (Joana, 39)</p> <p>„<...>man visada bus svarbu nuu palaikyti ryšį, nes jie abu yra mano tėvai.“ (Gabija, 28)</p> <p>„Aišku su abiem stengiuos palaikyt gerą ryšį, nes nu kad ir kaip bebūtų aaa tai yra mano tėvai <...>“ (Agne, 49)</p> <p>„<...> su abiem leidžiu daug laiko, nesvarbu, kad gyvenu tik su mama <...>“ (Barbora, 3)</p> |
| 5 TEMA | KITOKIE NEI VISI |
| | <p>„Normalios“ šeimos suvokimas (6/8):</p> <p>“<...>normali šeima tiesiog, sudaryta trijų asmenų, mamos, tėčio ir dukros.“ (Joana, 4)</p> <p>„<...>man atrodo, kad ten tokia normali šeima kai yra tėtis ir mama <...>“ (Diana, 6)</p> <p>„<...>o dabar gaunasi taip, kad mano šeima, kaip kokia nežinau, nenormalūs,<...>“ (Iveta, 52)</p> <p>„<...> man tai čia tokia ir šeima, nu nežinau, šeima tai kai yra bent trys žmonės, o mes aaa dviese <...>“ (Gabija, 9)</p> <p>„<...> bent tada jausdavomės, kaip nu aa normali šeima, kuri aaa kažką daro kartu.“ (Gabija, 18)</p> <p>„<...>ir visi tiesiog kaip normali šeima praleisdavom laiką.“ (Agnė, 11)</p> <p>„<...> tai jie bendrauja gražiai, leidžia laiką kartu nu kaip normali šeima, <...>“ (Barbora, 27)</p> <p>Lyginimas su kitomis šeimomis (4/8):</p> <p>„<...> draugė mano turi du tėvus, vat tarkim mamą ir tėtį, kurie kartu gyvena, o aš neturiu, <...>“ (Diana, 16)</p> <p>“<...>nes pavyzdžiui, mano draugių šeimos yra tikrai kitokios ir ten yra aa bendrauja fainai,<...>“ (Iveta, 51)</p> <p>„<...> yra sunku kai tu, pavyzdžiui, pasižiūri kitų aaa į kitų nu ta prasme į kitų draugių šeimas, <...>“ (Barbora, 27)</p> <p>„<...>nėra lengva matyt, kaip kitų, ten aaa draugių, pavyzdžiui, šeimos keliasi fotkes, kai keliauja nu tiesiog [paузė] <...>“ (Luka, 55)</p> |
| 6 TEMA | PAGALBOS POREIKIS |
| | <p>Pagalba sau (4/8):</p> <p>„<...> prisėdu prie telefono, įlendu į kokią nors programą ir man tai tiesiog, tiesiog padeda užsimiršti, kad kyla tie konfliktai.“ (Joana, 31)</p> <p>„<...>aš įsijungiu muzikos, bandau jos klausytis ir ir neklausyti to, ką jie sako, <...>“ (Iveta, 48)</p> <p>„<...> tada aš iš vis nenoriu su nieko šnekėti ir užsidarau savo kambarį, pasileidžiu muziką ir tiesiog einu miegot.“ (Iveta, 66)</p> <p>„<...> pasiimu ausinukus ir einu pasivaikščioti klausydama muzikos aa tada išsiverkiu ir būna viskas gerai.“ (Gabija, 55)</p> <p>„<...> ir būdavo tikrai labai blogai ir aišku turbūt tiesiog per ašaras [nusijuokia] ir daug daug verkimo, ,...>“ (Agne, 38)</p> <p>Itin svarbus draugų vaidmuo (6/8):</p> <p>„<...> ir kai aš jai išsipasakoju, man pasidaro žymiai lengviau,<...>“ (Joana, 83)</p> <p>„<...> mes susitinkam kiekvieną dieną ir jai viską papasakoju ir dažniausiai susitinku su ja, kai tėvai pykstasi, <...>“ (Iveta, 67)</p> <p>„<...>dažniausiai stengiuosi pasišnekėt su draugais <...>“ (Gabija, 53)</p> <p>„<...> su draugais kur nors varom patūsin, tai kaip ir numuša tas blogas mintis.“ (Edvinas, 33)</p> <p>„Tai nu išeinu su draugais, tai ten pakalbam, pasėdim nu pasijuokiam, tai taip biški užmirštu, kad namie viskas taip tamsu <...>“ (Luka, 43)</p> |

| | |
|-------------------------|--|
| | <p>„<...> stengiuosi kalbėtis su gal daugiau su savo draugėm, kurių tėvai irgi yra išsiskyrę, dalinuosi su jom, kaip jaučiuosi ir palengvėja [paузė] <...>“ (Barbora, 24)</p> <p>Psichologinės pagalbos svarba (7/8):</p> <p>„<...> nes ji kaip ir mano psichologė, kuri visada gali patarti ko man reikia, <...>“ (Joana, 84)</p> <p>„<...> ir aš pati pas psichologę vis dar einu po tėvų skyrybų, <...>“ (Diana, 86)</p> <p>„<...> dar vaikštau pas psichologę, aaa nežinau, ji man padeda su savim tvarkytis, po jos visada lengviau pasidaro viduj.“ (Iveta, 71)</p> <p>„<...> kai viskas prasidėjo ir toliau tie pykčiai buvo jų aa tai mama mane pradėjo vesti pas psichologę, nes aaa labai daug minčių nesusidėliojo mmm labai daug nerimo buvo <...>“ (Gabija, 56)</p> <p>„<...> mama manęs tiesiog paklausė ar aš nenoriu, pavyzdžiui, pas psichologę eit <...> man manau padėjo, nes dabar jau nebe taip baisiai į viską reaguuju, <...>“ (Agne, 44)</p> <p>„<...> aaa nu ir dar pas psichologę vaikštau, bet dar neilgai <...>“ (Luka, 45)</p> <p>„<...> man dar labai padeda, kai labai blogai jaučiuos, tai einu pas psichologę, ten laisvai galiu išsikalbėt ir tada nusiraminiu, to liūdesio tokio nelieka, tai va.“ (Barbora, 26)</p> |
| UNIKALI TEMA | JEI VISKAS BŪTŲ KITAIP (4/8) |
| | <p>„<...> kad kad daug kas galėjo būt kitaip aa nu tarkim, jeigu aš būčiau kitokia aa net nežinau kaip paaiškint tą tokį jausmą, <...>“ (Agnė, 20)</p> <p>„<...> tai gal jei aš būčiau berniukas tai būtų visai kitaip <...>“ (Agne, 62)</p> <p>„<...> ir tiesiog gal jei manęs nebūtų viskas būtų kitaip, <...>“ (Luka, 35)</p> <p>„<...> jei nebūčiau gimus, tai jie būtų išsiskyrę ir toliau neturėję dėl ko bendraut, o gal net nebūtų išsiskyrę, <...>“ (Barbora, 23)</p> |